

ŞAİR YAHYA KEMAL BEYATLI'NIN ELÇİLİĞİ VE BÜYÜKELÇİLİĞİ

Dr. Bilal N. ŞİMŞİR*

ÖZET

Bu makalede ünlü Türk şairi Yahya Kemal Beyatlı'nın (1884-1958) diplomatik hayatı ve hizmetleri ele alınmaktadır. Beyatlı'nın edebiyatçı kimliği ve şairliği üzerine birçok yayın bulunduğu halde onun diplomatlığı yeterince incelenmemiştir. Bir diplomat-tarihçi gözüyle kaleme alınan makalede bu boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır.

Yahya Kemal Beyatlı 1922-1923'te Lozan'da toplanan ve modern Türk tarihinde önemli bir yer tutan Lozan Barış Konferansına katılan Türk delegasyonu içinde yer almıştır. Konferans sonunda, 1923 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilmiştir. Bu görevde iken 1926 yılında Türkiye Varşova'ya Elçi olarak atanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin İspanya'ya gönderdiği ilk elçi olmuştur. Beyatlı, Elçi olarak 1926-1929 yıllarında Varşova'da görev yaptıktan sonra 1929 yılında Madrid Elçiliğine nakledilmiş ve 1932 yılına kadar burada görev yapmıştır. Madrid'de iken Lizbon'a da ekradite edilmiş ve 1931-1932 yıllarında Portekiz'de Türkiye'yi temsil etmiştir.

1932 yılında Türkiye'ye dönen ve daha sonra yeniden parlamentoya seçilen ve uzunca bir süre milletvekili olarak görev yaptıktan sonra, 1948 yılında Pakistan'a Büyükelçi olarak atanmıştır. Buradan emekli olmuş ve 1958 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Beyatlı, diplomatik mesleğinin ilk yıllarında Türkiye'nin başarılı bir temsilcisi olmuşsa daha sonraki yıllarda yeterince etkili olamamış görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diplomat, Elçi, Büyükelçi, Meclis, Varşova, Madrid, Pakistan

WELL-KNOWN TURKISH POET YAHYA KEMAL BEYATLI'S EXTRAORDINARY ENVOY AND AMBASSADOR

ABSTRACT

This article presents the diplomatic services of the well-known Turkish poet Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958). Although there are numerous pub-

---

* Emekli Büyükelçi, Tarihçi-Yazar

lications on his poetical and literary activities, his diplomatic services have not been studied yet in detail. This article by a professional diplomat-historian aims to contribute to this subject by analysing his services as an envoy and ambassador.

Beyatlı was a member of the Turkish delegation at the Lausanne Peace Conference of 1922-1923, which holds an important place in modern Turkish history. At the end of this conference he was elected to the Turkish Grand National Assembly in 1923. When he was a member of parliament he was appointed to Warsaw in 1926 as an Extraordinary Envoy and Minister Plenipotentiary. in 1929 he was transferred from Warsaw to Madrid with the same titles. During his mission there he was accredited to Lizbon and represented Turkey in Portugal from 1931 to 1932.

Beyatlı returned to Turkey in 1932 and a few years later he was elected again to the Turkish Parliament. in 1948 he was appointed to Pakistan as the first Turkish Ambassador. This was his last diplomatic post. Retired as an ambassador, Yahya Kemal Beyatlı passed away in 1958 in İstanbul.

Beyatlı was a successful Turkish representative during the first years of his diplomatic career; but later on it seems that he was not as efficient.

Key Words: Diplomat, Envoy, Ambassador, Parliament, Warsaw, Madrid, Pakistan

Kısa Özgeçmişi

Yahya Kemal Beyatlı, 2 Aralık 1884 tarihinde, bugün Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti olan Üsküp'te (Skopje'de) doğdu. Asıl adı *Mehmet Ağâh* 'tır. Rumeli fatihlerinden olan köklü bir aileden gelir. Üsküp Belediye Reisi **İbrahim Naci** Bey'le şair Leskofçalı Galip'in yeğeni **Nakiye Hanım**'ın oğludur. Baba ve ana tarafından atası, III Mustafa devri sancak beylerinden Şehsuvar Paşa'dır. Şairin soyadı olarak aldığı *Beyatlı* kelimesi, *Şehsuvar* kelimesinin Türkçeleştirilmiş şeklidir. Beyatlı, ilk öğrenimini Üsküp'te, orta öğrenimini Üsküp İdadisi, Selanik İdadisi ve 1902 yılında geldiği İstanbul'da Vefa İdadisinde yaptı. *Musavver Malumat*, *Irtika* gibi bazı gazetelerde asıl adıyla eski tarzda bazı şiirler yayımladı. II Abdülhamid zamanına rastlayan bu yıllarda "Jeune Turc" (Jön Türk=Genç Türk) lük akımına kapılarak Paris'e kaçtı (1903). Fransızca öğrenmek için, Marne

nehri üzerindeki Meaux kolejinde bir yıl kadar yatılı öğrenci olarak kaldı. (1903-1904), sonra Ecole Libres des Sciences Politiques'de (Siyasal Bilgiler Okulu) okudu. **Jean Moreas** gibi şairlerin, **Albert Sorel** gibi tarihçilerin çevresinde dokuz yıl kadar bulunduktan sonra İstanbul'a döndü(1912).

Bundan sonra Darüşşafaka'da tarih ve edebiyat, Medresettülvâizin'de medeniyet tarihi akuttu. *Süleyman Sadi* takma adıyla gazetelere yazılar yazdı. Divan edebiyatı tarzında fakat sade bir Türkçeyle yazılan şiirlerini ilk defa Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sıralarında **Ziya Gökalp'in** çıkardığı *Yeni Mecmua'da* yayımlamağa başladı. Birkaç şiiriyle çok geniş bir şöhret kazanan şair İstanbul Darülfünununda medeniyet tarihi, Batı edebiyatı tarihi, Türk edebiyatı dersleri verdi. Mütareke yıllarında bazı gençlerle birlikte çıkardığı *Dergâh* (1921-23,) dergisinde şiir ve makaleler yayımladı; İstiklâl Harbi'ni destekledi. Barış antlaşması için Lozan'a giden Türk Heyeti'nde görev aldı. Urfa milletvekili oldu (1923), Suriye Tashihi Hudud komisyonu delegesi olarak çalıştı (1925). Varşova (1926), Madrid (1929) ortaelçiliklerine atandı. Madrid'teki görevine ek olarak Lizbon elçiliği işlerini de yönetti (1931). Tekirdağ (1935-1942) ve İstanbul (1943-1946) milletvekilliğinde, Halkevleri sanat müşavirliğinde bulundu. Pakistan Büyükelçiliğinden (1947-1948) sonra 1949'da emekliye ayrıldı. 1 Kasım 1958 Cumartesi günü İstanbul Cerrahpaşa hastanesinde öldü, ertesi gün Rumelihisarı mezarlığına gömüldü.

Hiç evlenmemiş olan **Yahya Kemal** son yıllarını İstanbul'da Park Otelde yalnız başına geçirdi. Bu otelde yaşadığını anan bir plakı, Yahya Kemal Müzesinde bir büstü, Maçka'da da bir heykeli vardır.¹

Yahya Kemal Beyatlı, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*'nde şöyle tanıtılıyor:²

“Üstat şairlerimizdendir. Nişli Yunusbeyzade İbrahim Naci Bey'in oğludur. Üsküp'te doğdu. İlk ve Orta tahsilini doğduğu memlekette gördükten sonra İstanbul'a gelmiş ve 1903'de Paris'e giderek Siyasi İlimler Mektebinde okumuş ve Sorbonne'da tarih derslerini takip etmiştir. Tahsilden sonra da 1912'ye kadar Paris'te kaldı ve edebiyat ile meşgul oldu. O tarihte İstanbul'a dönerek edebi zevkile, bilgisile, bilhassa özlü ve işlenmiş

¹“Beyatlı” maddesi, **Türk Ansiklopedisi**, cilt 6, s. 270-271; **Meydan Larousse**, Cilt 2, s. 335-336

²İbrahim Alaattin Gövsa, **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, s. 72

mısralarile az zamanda tanındı. Önce Darüşşafaka'da muallimlik etmiş, gazete ve mecmualarda makaleler yazmış, sonra Darülfünun Müderrisliğine seçilerek 1915'den 1923'e kadar medeniyet tarihi, Garp edebiyatı tarihi ve Türk edebiyatı tarihi derslerini okutmuştur.

1922'de Lozan Sulh Heyetinde Müşavir sıfatile bulundu. 1923'de İkinci Büyük Millet Meclisinde Urfa Mebusu oldu. 1926'da Varşova, 1929'da Madrid Elçiliklerine tayin edildi. Sonra tekrar milletvekilliğine dönerek Tekirdağ Mebusluğuna seçilmiş, yedinci seçim devresine kadar bu mebuslukta bulunmuştur.

Gençliğinin büyük bir kısmını Paris'te geçiren şair, Fransız Edebiyatı ile pek iyi ülfet etmiş, Parnassien şairlerin ve bizim Divan üstatlarının her satırı işlemek hususundaki hünerlerini kavramıştır. Kırk yılı geçen edebi hayatının mahsulü belki küçükü büyüklü kırk parçayı aşmaz. Fakat bu eserlerin hemen hepsi de özlü ve seçkindirler ve güzel sanatın titizliğe ne kadar muhtaç olduğuna birer örneklerdir.”

Yahya Kemal'in Yayınlanmış Kitapları

Yahya Kemal'in yazdıkları onun sağlığında kitap olarak yayımlanmamıştı. Anlaşılan kendisi de şiirlerini kitaplaştırmak için ciddi bir çaba harcamamıştı. Onun Türk edebiyatına kazandırdığı unutulmaz şiirlerinden bir çoğu elden ele dolaşmış, kopya edilmiş ve ezberlenmişti. Düz yazıları ise dağınık kaldığı, derlenip yayımlanmadığı ve şiirleri gibi elden ele de dolaşmadığı için büyük şairin İstiklâl Harbi konusunda pek bir şey yazmadığı sanılmıştı. Onun yazdıkları ölümünden sonra derlenip yayımlanınca görülmüştür ki, Yahya Kemal, pek çok makaleyle Millî Mücadeleyi hararetle desteklemişti.

Ölümünden sonra şairin bir düzineden fazla kitabı yayımlanmıştır.

Şiir Kitapları:

- 1 - *Kendi Gök Kubbeimiz* (1961)
- 2- *Eski Şiirin Rüzgârıyla* (1962)
- 3- *Rubailer ve Hayyam Rubailerine Türkçe Söyleyiş* (1963)
- 4- *Bitmemiş Şiirler* (1976)

Düzyazı Kitapları

- 1- *Aziz İstanbul* (1964)
- 2- *Eğil Dağlar* (1966)

3- *Siyasî ve Edebi Portreler* (1968)

4- *Siyasî Hikâyeler* (1968)

5- *Edebiyata Dair* (1971)

6- *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım* (1972)

7- *Tarih Musahabeleri* (1975)

8- *Mektuplar, Makaleler* (1977)

9- *Pek Sevgili Beybabacığım* (1998)

Üçte biri nazım, üçte ikisi nesir olan bu kitaplar, şairin ölümünden sonra, İstanbul'da kurulmuş olan **Yahya Kemal** Enstitüsü tarafından derlenip yayınlanmıştır. Şairin ayrıca dağınık biçimde, çeşitli dergi ve kitaplarda çıkmış pek çok nükte ve fıkraları vardır. Bu ünlü şair üzerinde de çok yayın yapılmış, onun şairliği, sanatı, kişiliği, fikirleri, görüşleri enine boyuna incelenmiştir.

Evet, “Türk şiirinin köşe taşlarından biridir **Yahya Kemal** elbette. Seven sevmeyen hiç kimsenin gözardı edemeyeceği, yok saymadığı bir köşe taşı.”³

Biz burada onun daha çok siyasi görüşlerini ve diplomatlığını öne çıkarmaya çalışacağız.

“Millî Acılar Devresi” (1912-1918)

Yahya Kemal, 1912 yılında Paris'ten İstanbul'a dönünce, edebiyat zevki, bilgisi, özellikle de işlenmiş ve özlü şiirleri ile az zamanda tanındı ve üne kavuştu. Politikaya karışmadı, İttihat ve Terakki iktidarına mesafeli durdu. Devletin çöküşünü çabuklaştıran acı gelişmeleri uzaktan hüznü ve kahrolarak seyretti. Kendisi, “Milli Acılar Devresi” dediği 1912-1918 dönemi hakkında şunları yazıyor:

“Bu altı sene (1912-1918) içinde ben hâdiselerin ne başında, ne ilk safında bulundum. Hükümetle zerre kadar alâkam bile olmadı. Hattâ gözlerimin önünden geçen faciaları sevk edenlerin harîmine bir dost gibi bile girmiş değildim...Altı sene içinde üç harbe girmiştik, Osmanlı saltanatının bize miras bıraktığı toprakları kaybetmiştik. Bu üç harbin sonunda, 1918 baharında, ne vatan, ne devlet, hatta ne de millet kalmıştı. Bu âna kadar

³ Haluk Oral, **Bir İmzanın Peşinden**, Dünya Kitapları, İstanbul: 2003, s. 129

mukadderatımızı idare etmiş olan devlet adamları, bir sabah, Boğaziçi'nden Karadeniz'e açılan bir Alman torpidosuyla sırroidular, bir müddet sonra da Berlin'de, Moskova'da, Kabil'de, şurada, (orada) göründüler. Başımızdan geçmiş olan macerayı anlatmak sadedinde bu ricalin söylediklerine ve yazdıklarına dikkat ettim ve hayrette kaldım. **Talât** Paşa Berlin'de kendisini görenlere aynen bu sözleri söylemişti: “*Ne yapalım, kader böyle imiş. Biz iyi yapmak istedik, fena oldu. Tâliimiz bu imiş. Harbi kazansaydık İstanbul'da heykelimizi dikerlerdi, lâkin kaybettik diye sövüyorlar. Biz hüsn-i niyetle hareket etmiştik.*” **Enver** (Paşa) de İstanbul'dan giderken bu kâğıdı bırakmıştı: “*Burada şahsım için emniyet kalmadı, yeni bir devlet-i islâmiye kurmaya çalışmak için hârice çıkıyorum!*”

“Muhakkak ve mazbut olan bu sözleri ehemmiyetle tahlil eden bir Türk kederinden kahrolabilir. Altıyüz senelik bir devletin hatimesi (sona erdirilmesi) olan bu sözler ne seviyede kafalardan çıkmışlar, dememek mümkün müdür?...”⁴

İttihat ve Terakki'nin yaptığı işlerden biri de, iktidarı eleştiren gazeteleri kapatmaktı. Ama **Yahya Kemal'in** çalıştığı gazeteyi kapatmamışlardı. Konuyu Yahya Kemal'e açan **Talat Paşa:**

“Canım Yahya Kemal Beyciğim, gazetelerin bazılarını kolayca kapatabiliriz ama sizin gazetenizi nasıl kapatırız, bilemiyoruz?” deyince, **Yahya Kemal:**

“Kolayı var pašam,” der, “tabancanız yanınızda değil mi?”⁵

Yahya Kemal, **Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)** (1889-1974) ile birlikte 1914 yazında Büyükkada'da iki yatak odalı bir ev kiralar ve Harb-i Umumi yıllarında ilginç gözlemlerde bulunur. Siyasî anılarında şunları anlatıyor:

“Ada'da hükümetin ne fikirde olduğunu anlayabilmek için, Yat Kulübü'nde, Nazırların ve Merkez-i Umumî azalarının gelmesini bekleyen zevatı görmek lâzımdı. Bu zevat arasında, ma'zul sefirler (görevden alınmış elçiler) veyahut tâyin edilmek için yol arayan Hâriciye memurları vardı. Bu sefirler 1918'den sonra bülbül kesildiler, ‘*Harbe girmemizin fena olacağına, o zaman biz söyledik, âh lâkin dinletemedik!*’ nakaratını kaç defa, kaç

⁴ Yahya Kemal, **Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım**, 3. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul: (Tarihsiz), 127-128

⁵ Süleyman Bulut, **Nüktedan. Ünlü Nükteceler...Ünlü Nükteçiler**, Alfa, İstanbul: 2003, s. 58-59

verde, kaç kişiye söylediler... Lâkin bu diplomatları, gerek şu satırlarda bahsettiğim 1914 Temmuzunda, gerek sonraları Harb-i Umumî içinde, dört sene, her yaz, aynı Büyükada Kulübü'nün bahçesinde ve salonlarında kaç defa dinledim. O senelerde, hepsi o mel'un harbin en taraftarı idiler. **Rıfat Paşa**⁶ gibi tutumlu ve terbiyeli bir zât bile bin dereden su getirir, harp siyasetimizi methederdi. Eski Roma sefirimiz **Kâzım Bey**,⁷ ihtiyat ve tereddüdü hastalık derecesinde olan bu zât, bir daha sefir olmağa asla muhtaç olmayacak derecede zengin iken bile, harbe girmekle çok iyi ettiğimizi, nihayet büyük muvaffakiyet elde edeceğimizi, *âmentü* gibi tekrar ederdi.

Tekrar 1914'ün o günlerine geleyim. Bir gün Ada'ya **Celâl Sahir (Erozan)** (1883-1935), eski karısı **Hâlet Hanım'la**, bana, bir gün geçirmeğe geldiler. Yemekten sonra araba ile *tur'a* çıktık...Tur esnasında, benim o sıralarda çıkan *şarkı*'larımın nakaratına uygun bir mısraı, biraz mükedderâne (kederli biçimde) bir irticalle söyledim:

Bir saltanatın belki de son günleridir bu.

'Güzel, lâkin ne kadar meş'um bir mısra...Aman unutamım ve bir daha tekrar etmeyelim!' dedi ve bana bu kadar bedbinane düşündüğümde de serzenişkâr oldu...

O zamanki halet-i ruhiyeleri, doğru söyler bir müverrih (tarihçi) ve bir romancı, bir gün tasvir ederse unutmamasın ki ortada biri menfi, diğeri müsbet iki mütalea dolaşıyordu, menfi mütelea: *'Boğazları açamayız, çünkü İtilâf devletlerine emniyetimiz yoktur, Boğazlar 'dan girerlerse bir daha çıkmazlar ve bizi dipdiri Rusya 'ya peşkeş çekerler'* mantığı idi. Müsbet mütalea ise: *Kafkasya ve Mısır'ı almaksızın bu devlet payidar olamaz, birinin pamuğu, ötekinin petrolü... İlâ-âhirihi'* sözü idi. Lâkin en ziyada bu mel'un ikinci müddeâ iştiliyordu ve başımıza gelmesi mukadder olan bütün belâlar, iki milyon gencin ölümü, vatanın her taraftan nihayet Polatlı'ya kadar, tâ bağına (kadar) bile istiylâsı hep bu fikirden çıktı...İşte o aralık, bir atla üç nala kalmış gibi Kafkasya ve Mısır fütuhâtı ortada en fazla tedavül eden sikke idi...

Harb taraftarlığı, yalnız Yat Kulüb'de hiss olunmuyordu."⁸

⁶ **Mehmet Rıfat Paşa (1862-1928)**: Atina Elçisi Aralık 1898-Mart 1908; Londra Büyükelçisi Mart 1908- Şubat 1909; Hariciye Nâzırı Şubat 1909-Ağustos 1911; Paris Büyükelçisi Ekim 1911-Kasım 1914; Berlin Büyükelçisi Ağustos 1918-Mart 1919.-BNŞ.

⁷ **Hüseyn Kâzım Bey (1860-1920)**: Bükreş Elçisi Ocak 1896-Ağustos 1908; Washington büyükelçisi Ağustos 1908-Nisan 1910; Roma Büyükelçisi Nisan 1910-Eylül 1911 - BNŞ

⁸ Yahya Kemal, **Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebi Hâtıralarım**, s. 130-135

Sonunda Osmanlı Devleti savaşı kaybeder. Sadrazam **Talât Paşa** istifa eder; **İzzet Paşa** hükümeti kurar. Yeni kabine mütareke ister. Mütarekeyi imzalama görevi “Hamidiye Kahramanı” **Hüseyin Rauf Beye (Orbay)** verilir. Rauf Bey o tarihte 10 günlük yeni hükümette Bahriye Nazırıdır. İngiltere ve Müttefikleri adına mütareke yapma görevi de İngiliz Akdeniz Filosu Başkomutanı Amiral **Sir Arthur Calthorpe**’a verilmiştir. İki denizci, 27 Ekim 1918 günü Limni Adası ‘nın Mondros limanında Mütareke görüşmelerine başlarlar ve üç gün sonra, 30 Ekimde 24 maddelik mütareke anlaşmasını imzalarlar. Anlaşma, Mondros limanında demirli İngiliz Amiral gemisinde imzalandığı için “Mondros Mütarekesi” adıyla anılır. Rauf Bey Mondros’tan İstanbul’a iyimser döndü, dönünce kamuoyuna da iyimserlik saçmaya çalıştı. Mütareke anlaşmasıyla, “Devletin bağımsızlığı, saltanatın hukuku, milletin onuru tümüyle kurtarılmıştır” diye demeçler verdi.

Derken, olaylar bambaşka biçimde gelişmeye başladı. **Rauf Bey**’in demecinden on gün sonra, 13 Kasım 1918 günü, 55 parçalık bir düşman donanması, Çanakkale Boğazı’ndan girip Dolmabahçe önünde demirledi. Beyoğlu’na 3500 düşman askeri çıkarıldı...

Yahya Kemal, Mütarekenin imzalandığı günü şöyle anlatıyor:

“Mütareke imzalanmış. O gece Şişli’deydim. Sabah Beyoğlu’ndan çıkarken kapılara, pencerelere bayrak asan, bağırtıp çağıran, âdeta nümayiş eden insanlar gördüm. Senelerden beri görmediğimiz İngiliz, Fransız ve bilhassa Yunan bayrakları, mağazalara, apartman pencerelerine yeni asılıyordı.

Sabah vapuruyla Ada’ya gittim; Rumlar müteheyyic fteyecanlı), iskeleyi doldurmuşlardı. Bir Rum kadını avam safvetiyle lâkin pek müteheyyic, sevinçli, yanuma sokuldu; Rumca bir şey söyledi. Anlamadım. Yarım Türkcisiyle, Beyoğlu’nda bayrakların asılıp aşılmadığını sordu. Yüzüne baktım, cevap vermedim. Kadına, orada bulunan bir Rum, Rumca, ‘O Türktür’ dedi. Kadın hayretle yüzüme baktı; bir başkasına sormaya gitti. Beyoğlu’nda bayrakların asıldığı haberi yayılmıştı. Ada Rumları zıplayarak, hoplayarak müttefiklerin bayraklarını çıkardılar; onlar da asmaya koyuldular.

Henüz nümayiş falan yoktu. Yalnız hamdolsun harb bitti, sulh oldu diyordı.

Ertesi gün İstanbul’da ilk Fransız zabitleri göründüler.”⁹

⁹ **Ibid.**, s. 140-141.

Bu hava içinde **Yahya Kemal**, insanoğlu için bir “şeyn”, yani kara leke olarak gördüğü Mondros Mütarekesi üzerine “**1918**” başlıklı şiirini yazdı. Şiir şudur:

1918

*Ölenler öldü, kalanlarla muztarip kaldık
Vatanda hor görülen bir cemâatiz artık.
Ölenler en sonu kurtuldular bu dağdağadan
Ve göz kapaklarının arkasında eski vatan
Bizim diyar olarak kaldı tâ kıyamete dek.
Kalanlar ortada genç, ihtiyar, kadın, erkek
Harâb-olup yaşıyor tâli'in azabıyla;
Vatanda düşman seyretmek ıztırabıyla.
Vatanda korkulu rü'ya içindeyiz gerçek.
Fakat bu çok süremez, mutlaka şafak sökecek.
Ateş ve kanla boğar, bir gün ordumuz lekeyi,
Bu, insanoğluna bir şeyn olan, Mütârekeyi.¹⁰*

*Bu halk o gün kavuşur annemiz güzel vatana
Çocuklarıyla nasıl sarmaşırta yaşlı ana
O sarmaşıyla yaşar hür ve bahtiyar ancak,
Bu gamlı günleri hiçbir zaman unutmuyarak.¹¹*

İstiklâl Savaşı'nda (1919-1922)

Harbden evvel büyük saltanat varken bize aykırı görünen milliyet fikirleri, şimdi artık fikir değil, kaynaşan bir hayattır...

YAHYA KEMAL
(İleri, 3.5.1921)

Namık Kemal'den sonra gelen kuşak *millet, milliyet, millî* sözleriyle kendinden geçirdi; ancak, bu kelimelerin anlamı o kuşağın kafasında pek bulanıktı. O kuşak, milliyet fikrini eski saltanatı kurtaracak bir düşünce gi-

¹⁰ Yahya Kemal, **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul: 1967, s.79-80

¹¹ Yahya Kemal, **Eğil Dağlar**, İstanbul: 1966, s. 8-9

bi görürdü. Yahya Kemal ise Paris’te iken bu konularda oldukça net fikir-
lere sahip olmuştü. Şöyle diyor:

“Bir gün, bir mecmuada, **Fousted de Coulange’ın** esaslı tilmizi olan Profesör ve müverrih (tarihçi) **Camille Julian’ın** bir cümlesini okudum. Bu cümle benim dağınık düşüncelerimi, birdenbire, yeni bir istikamete şevketti. Camille Julian’ın cümlesi şuydu: ‘*Fransız milletini, bin yılda Fransa ‘nın toprağı yarattı.*’

Düşünmeğe başladım: Acaba bizi de Malazgird’den, 1071 den sonraki sekiz yüz senede Türkiye’nin toprağı yaratmamış mıydı?. ...”¹²

Tarihçi **Albert Sorel** de *millet, millî devlet* fikrini, Osmanlı İmparatorluğı yerine, Türk milletine dayanan yeni bir Türk devleti fikrini Türk öğrencisi Yahya Kemal’in aklına sokmuştu. “*Size desem ki yalnız Türk ve Müslüman bir Türkiye kalsanız ve bu yeni vatan yeni Almanya, yeni İtalya gibi yeni esaslar üzerine kurulmuş eski bir saltanat olacağınıza yeni bir devlet olsanız!...*” diye konuşmuş. Yahya Kemal o zaman bu fikri yadırgamış, içine sindirememiş; ama Balkan Savaşı’nda Rumeli’nin kaybedildiğini, bu arada doğduğu yerlerin, “Eyüp kadar Türk” dediğı Üsküp şehrinin de elden gittiğini gördükten sonra, Türk ulusal devleti fikrine aklı yatmış.

Aklı yatmış, çünkü, Balkan milletleri birer birer Osmanlı Devleti’nden kopmuş ve kendi ulusal devletlerini kurmuşlardı...Şimdi İmparatorluktan kalan Anadolu ve Trakya toprakları üzerinde Türk ulusal devletini, yeni Türk devletini kurmaya sıra gelmişti. Mustafa Kemal’in önderliğinde Anadolu’da devam eden Bağımsızlık Savaşı’nın asıl amacı da buydu. Yani İstiklâl Harbi, Osmanlı Devletini kurtarmak için değil, yeni bir Türk devleti kurmak için yapılyordu. Yahya Kemal, kafasında iyice netleşmiş olan bu fikirlerini Mütareke ve Bağımsızlık Savaşı yıllarında yaymaya çalışmıştır. **Ahmet Hamdi Tanpınar** (1901-1962), “*Bizim nesil milliyetçiliğı ondan öğrendi*” der..¹³

Hüseyin **Avni Şanda** da “Şair **Yahya Kemal**”, diyor, “Mütareke yıllarında gençliğı etrafında toplamıştı. “*Dergâh*” dergisinin çıkışı da bu hareketin bir ifadesidir. Belki “Dergâh” isminden dolayı birçok kimse bu der-

¹² Nihat Sami Banarlı, **Yahya Kemal’in Hâtraları**, İstanbul: 1960, s. 46-47

¹³ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Mücevherlerin Sırrı**, YKY, İstanbul: 2002, s. 231

giyi, muhafazakâr edebiyatçıların çıkardığı ve tasavvuftan bahseden bir dergi zanneder. Halbuki hakikat öyle değildir. Dergâh koleksiyonu, bir sosyolog tarafından tetkik edilecek olursa, Mütareke yılları Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin Yahya Kemal etrafında toplanarak Milli Kurtuluş mücadelesini destekleyen ve mürteci çevrelere karşı milliyetçi fikirleri müdafaa eden bir dergi olduğu neticesine varacaktır. Yahya Kemal'in yalnız edebi düşüncelerini değil, sosyal fikirlerini (de) bu dergideki makalelerde görmek mümkündür..."¹⁴

İstiklâl Savaşında **Yahya Kemal**, İstanbul'da kalmakla birlikte, yazıları ve öğretileriyle Kuvayı Milliye yanında yer aldı. İstanbul basınında Ankara Hükümetini hararetle destekleyen yazılar yazdı. Yahya Kemal'in *Eğil Dağlar* adlı kitabı, onun İstiklâl Savaşı ile ilgili yazılarının bir bölümünü toplamaktadır.

Mondros Mütarekesinin ardından Türkiye'de "manda" tartışmaları başlamıştı. Türkiye'de mandacılar türemiş, türetilmişti. Yahya Kemal kahroldu ve nüktesini patlattı.

"Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u almak için tek topunu kırk mandaya koşmuştu. Bunlar koca devleti tek mandaya koşmak istiyorlar."

Bu nükte o sırada ağızdan ağıza dolaşmıştır. Yazar **Vâlâ Nurettin** (1901-1967), "Bu nükte, bir kitaptan, bir mitingten daha tesirli olmuştu" der.¹⁵

16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali konusunda Yahya Kemal şunları söylüyor:

"Gelecek nesiller 16 Mart gününün ne nevi bir facia olduğunu idrak edemeyecekler. Çünkü şimdi bile ecnebilere 1920 senesi Martının 16'ncı günü İstanbul'da nasıl bir hâl olduğunu anlatmak güç oluyor. İşgalse, İstanbul şehri 1918 sonbaharından beri zâten işgal altındaydı, Türkiye'nin taksimi ise, o taksim iki seneden beri zaten başlamış ve Anadolu'nun birçok kıtalarını müttefik devletler, birer sebeple, teshir etmiştiler. Türkleri tazyik, tahkir, tezlil ise bütün bunlar, iki seneden beri muttasıl oluyordu. Öyleyse 16 Mart'ın hususiyeti nedir? Bunu siyasî bir müverrihten (tarihçi-

¹⁴ Hüseyin Avni Şanda, "Yahya Kemal'in dersinde Türk kızları", **Yeni İstanbul**, 9.11.1958 & Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal**, İstanbul: 1958, s.243-245

¹⁵ Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal...**, s. 121, **Havadis**, 20.11.1958

den) ziyade ruh ve his hâdiselerini asırlara in'ikas ettirebilen bir romancı anlatmalıdır ki iyi anlaşılabilsin.”¹⁶

İngiliz diplomatik belgelerinden anlaşıldığına göre, 16 Mart 1920’de İstanbul’un resmen işgalinin siyasi amaçlarından biri, hazırlanmakta olan Sevr antlaşmasını İstanbul Hükümetine kabul ettirmektir. Yani bu antlaşma kabul edilmezse, İstanbul’un ebediyen Türklerin elinden alınabileceği mesajını vermektir. İstanbul’a ve Türkiye’ye ilişkin İngilizlerin uzun vade-
li başka emelleri de vardı.¹⁷ Ama, Mustafa Kemal’in önderliğinde seferber olan Türk milleti, bu düşman emellerini suya düşürecekti.

1920 yılında, İstanbul Hükümeti Sevr antlaşmasını imzaladı. Türk ulusunun “idam fermanı” gibi olan o uğursuz belgeye imza atanlar arasında **Rıza Tevfik (Bölükbaşı)** (1869-1949)’nın da bulunduğunu öğrenen **Yahya Kemal**, hemen şu dördlüğü yazmıştır:

*Kızmasın kimse Rıza Tevfik’e
Sevr’i imzalamaya gitti diye
Çünkü idam olunan mahkûmun
Çektirirler ipini çingeneye.*¹⁸

Bu dördlük, **Yahya Kemal’in** şiirleri, diğer nükteleri gibi, bellendi, ağızdan ağıza dolaştı ve etkili oldu. Sevr antlaşması, hiçbir zaman onaylanmadı, yürürlüğe girmedi; yırtılıp tarihin çöplüğüne atıldı. Bu antlaşmayı imzalayan üç kişi, yani eski Maarif Nazırı **Hadi (Paşa)**, Ayandan eski Şûrayı Devlet Reisi **Rıza Tevfik (Bölükbaşı)** ve Bern’de eski Osmanlı Elçisi **Reşat Halis**, “150’likler” listesine girdiler ve 1923 yılında Türkiye’den sınırışı edildiler.

1912-1918 yıllarında İttihat ve Terakki iktidarına karşı mesafeli duran, politikaya bulaşmayan Yahya Kemal, İstiklal Savaşında kalemi eline alıp Kuvayı Milliye’yi, Ankara Hükümetini var gücüyle desteklemiştir. Bunu şiirleriyle değil düz yazıları, makaleleri, fıkraları ile yapmıştır. Yalnız *Eğil Dağlar* adlı kitabımda onun 84 yazısı yer almaktadır. Yazılardan 61’i, 1921 yılında *İleri* gazetesinde, 19’u *Tevhid-i Efkâr* ‘da, 3’ü Ankara’da çıkan *Ha-*

¹⁶ Yahya Kemal, **Tarih Musahabeleri**, Yahya Kemal Külliyyatı 11, Yahya Kemal Enstitüsü neşriyatı 15, İstanbul: 1975, s. 38-39

¹⁷ Bkz. Bilâl N. Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt I-IV**, Türk Tarih Kurumu Yayını, 2. Baskı, Ankara: 1992-2000

¹⁸ Süleyman Bulut, **Nüktedan. Ünlü Nükteler...Ünlü Nükteciler**, Alfa, İstanbul: 2003, s. 58

kimiyet-i Milliye gazetesinde, l'i *Dergâh* dergisinde ve l'i de çok sonra *Hayat Mecmuası* 'nda çıkmıştır. İstiklâl Savaşı üzerine Yahya Kemal'in başka dergi ve gazetelerde çıkmış yazıları da bulunmaktadır. O yıllarda Yahya Kemal'in hemen her gün gazeteye yazı yetiştirdiği anlaşılmaktadır. Bu yazılarında Yahya Kemal'in derin kültürünün, siyasi tarih ve diplomasi alanlarındaki engin bilgisinin izleri; Türk milletinin önünde sonunda zafere ulaşacağına olan sarsılmaz inancı görülmektedir. Yahya Kemal, bir şair sezgisiyle Anadolu'daki savaşın zaferle sonuçlanacağını sürekli vurgulamış ve gençler için ümit ve inanç kaynağı olmuştur.

O yıllarda *İleri* Gazetesinin Müdürlüğünü yapan **Halil Lütfü Dördüncü**, yıllar sonra şunları anlatıyor:

“(İleri) gazetesi, **Celâl Nuri** Malta'ya sürülmeden evvel (*Âti*) adıyla neşrediliyordu. Bunun kapatılması üzerine Celâl Nuri'nin atılğan ve hamleci yazılarına uygun gelen (*İleri*) adını almıştı. (İleri) öteki İstanbul gazetelerinin hepsinden ilerde idi....

İtilâf Devletleri sansürü, yerli azınlığın zalim kuvvetler ile beslenerek gazete yazılarının satırlarına değil kelimelerine, yazıların başlıklarına ve harflerin cinslerine dahi mâna vererek iki sahifeden ibaret olan gazetelerin büyük bir kısmının beyaz çıkmasına sebep oluyorlardı. Bunun dışında Galata'da Arapyan hanında İngiliz mahkemesi ve hapishanesi, Tepebaşı'nda İngiliz Sefarethanesi binasında İstintak dairesi ve Bayezid'de (şimdiki üniversite) Serasker Kapısında da **Kürt Mustafa Paşa** Divanharbî kurulmuştu.

Boğazlıyan Kaymakamı **Kemal Bey** Bayezid meydanında asılmış, Osmanlı İmparatorluğunun Dahiliye Nâzın **Hazım Bey** ise Sultanahmet hapishanesindeki hususî hücresinde idam hükmünü bekliyordu.

İşte bu hava ve manzara karşısında bir gün **Yahya Kemal**, Reşid Efendi hanının eski geniş ve siyahlaşmış ahşap merdivenlerini gıcırdatarak yuvarı çıktı ve doğruca odama girdi. Yer gösterdim, oturdu.

Birbirimize takılır ve şakalaşırdık. Elindeki yazıyı uzattı:

– Bunu gazetene koyar mısın? dedi.

Aldım. Eski yazı zamanı, baktım serlevhası (başlığı) şu idi: “**Kurdun Dişisi ve Yavruları.**”

Bir hamlede okudum ve durdum...Yahya Kemal durduğumu ve tereddüdümü görünce:

– Yoksa korkuyor musun? dedi. Bu söz gücüme gitti, birden:

– Hayır. Yarın bunu gazeteye koyacağım ve ne yapıp yapıp sansürden kaçıracağım, dedim.

O günkü hava ve manzara karşısında Yahya Kemal’in bu büyük cesareti beni de şahlendirmişti. Yazı hatırımda kaldığına göre, kurdun dişisi ölse de yavrularının düşmanın hakkından geleceğine dairdi.

Ertesi gün bu yazı çıktı. İtilâf sansürü, İtilâf zabıtası, bizim yerli polislerle birleşen yabancı polisler matbaayı bastılar. Sansürün gözünden kaçtığından kabahati kendilerinde bularak her ne kadar gazeteyi kapatmamışlarsa da yazı işleri müdürü **Sami Karayel’i** tevkif etmek için aradılar, sordular. Bunun böyle olacağını bildiğimiz için o gün Sami’yi Boğaziçi’nde Yeniköy’de bir eve kapattık, günlerce nöbet tutan hafiyeler, polisler, resmî elbiseli yabancılar eli boş döndüler ve zavallı Sami Karayel Yeniköy’de gizlenirken biz her gün gazetenin başına kimbilir daha neler gelecektir diye düşünürdük.

İşte Yahya Kemal “*Kurdun Dişisi ve Yavruları*” adlı tek yazısıyla haşmetli, mağrur İtilâf kuvvetlerini haftalarca, hatta aylarca tetik üstünde tutmuş ve böylece, telaş içinde bulundurmuydu...”¹⁹

İşgal kuvvetlerini telaşlandıran “*Kurdun Dişisi ve Yavruları*” başlıklı yazı, 4 Mayıs 1337 (1921) tarihli *İleri* gazetesinde çıkmıştır. Yazıda Yahya Kemal, Fransız şairi **Alfred de Vigny**’nin okullarda ders olarak çocuklara okutulan “*Kurdun Ölümü*” adlı ünlü şiirinden yola çıkarak, sözü Türk Bağımsızlık Savaşına getiriyor. Fransız şair, bir gece, asilzade dostlarıyla ormanda kurt avına çıkmış. İki kurtla iki yavrusu bir yerde kısırılmış. Erkek kurt, av köpeğini boğarak erkekçe can vermiş. Dişi kurt, Roma’nın kurucuları **Remus ve Romulus’u** emzirdiği için Romalıların taptığı heykel gibi durmuş, eşinin imdadına gitmek yerine yavrularının başında kalmış. Şair Vigny, erkek kurdun nasıl öldüğünü görünce irkiliyor ve dişi kurtla yavrularının peşinden koşmağa karar veremiyor...

Yahya Kemal, bunları hikâye ettikten sonra yazısını şöyle tamamlıyor:

“Şair (Vigny), kurdun o son bakışında ne demek istediğini anlıyor. Asil hayvan, o son bakışıyla demek istiyor ki: **İnlemek, ağlamak, yalvarmak hepsi zillettir (alçaklıktır). Kaderin seni sevkettiği yolda uzun ve ağır vazifeni dişini sıkarak ifa et! Sonra da benim gibi hiç ses çıkarmaksızın izdirap çek ve öl!**”

¹⁹ Hilmi Yücebaş, **Bütün cepheleriyle Yahya Kemal**, İstanbul: 1958, s. 271-273

Bu kurt hikâyesi kaç defa beni derin derin düşündürdü. Zannettim ki şâir Vigny bizim maceramızı anlatmış! O erkek kurt, ölen ordudur; o dişi kurt, Anne Anadolu 'dur, o kurdun yavruları İnönü ve Dumlupınar çocuklarıdır ki dul annelerinden aldıkları dersi tekrar ediyorlar:

“Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklâl!”²⁰

Yahya Kemal, alegoriler, simgeler, benzetmeler kullanarak düşüncelerini yayar. “*Esir Jeminüs ve Altar Şehri*” başlıklı bir başka yazısında efsaneleşmiş iki özgürlük kahramanını anlatarak sözü yine Anadolu’ya getirir. Roma esaretinden, Pirene dağlarına kaçan **Jeminüs** adlı esir, Roma askerinin erişemeyeceği bir doruğa kadar çıktıktan sonra, kollarını açarak, çılgınca bir sevinçle: “*hürriüm!*” diye haykırmış ve bir daha oralardan inmemiş. Şimdi o dorukta özgürlük simgesi olarak küçük bir dikili taş varmış.

Yahya Kemal, gençliğinde, İsviçre’nin özgürlük kahramanı **Guillaume Tell’in**, doğduğu, yaşadığı ve İsviçre Cumhuriyetini kurduğu küçük Altor kasabasındaki anıtını ziyaret ettiğini de anlattıktan sonra yazısının şöyle toparlar:

“Yarının Türk çocukları hürriyeti benim gibi ya Pyrenees yahut da İsviçre dağlarında aramayacak; geçen kış Kâzım Karabekir’le Kars ‘a yürüyen genç zabıtlar ve genç köylüler, bu baharda Re’fet’le İnönü’nden Dumlupınar’a koşan genç zabıtlar ve genç köylüler, Anadolu’yu ulvi ruhlarının, mukaddes kantlarının râyihalanyla doldurdular. Artık Anadolu’da her köy bir Altor şehridir. Biz bu büyük vak’aya pek yakınız da inanamıyoruz; yarın bu vak’a kudsî bir efsane olunca herkes Mustafa Kemal’i ve arkadaşlarını bir reis ve bir mücahid olmaktan farklı görecek; çünkü yalnız efsanelerde iman tılsımı vardır; bizim nesil hürriyeti bir mevhûme (hayal) gibi özliyordu. Yarının Türk çocukları hürriyetin toprağında doğup, büyüyecek!

Ah anne Anadolu! Ne kanlı ve ne büyük nasibin varmış!”²¹

Bu yazı da 20 Haziran 1922 tarihli *Dergâh* dergisinde çıkmıştır.

Yahya Kemal, tarihten örnekler göstererek Kuvayı Milliye’yi desteklerken günün siyasi gelişmelerini de bir diplomasi tarihi hocası gibi yorumluyor ve doğru tespitlerde bulunuyordu.

²⁰ Ibid, s. 274-275 ve Yahya Kemal, **Eğil Dağlar**, İstanbul: 1966,s. 90-92

²¹ Yahya Kemal, **Eğil Dağlar**, s. 14.

5 Mart 1921 günü *İleri* gazetesinde yayınlanan bir yazısında Yahya Kemal, Türk millî hareketini yorumlarken “Bu eser”, diyordu, “bir şahsın değil bir millettir. **Mustafa Kemal**’i bir şahıs zannedenler aldaniyorlar. Mustafa Kemal İzmir’e ezunlar çıktığı günden evvel bir fertti. O günden beri artık bir fert değil bir timsaldir...”

Millî hareketi bir kıvılcımken söndüremeyen nefesler bugün bir güneş olduktan sonra söndürmeğe çalışırlarsa ne demeli.?”²²

Yahya Kemal, 12 Mart 1921 günlü *İleri* gazetesinde yayınlanan “*Onun Sesi*” başlıklı yazısında **Mustafa Kemal** Paşa’nın TBMM’de yaptığı dış politikaya ilişkin konuşmasını yorumlayarak destekliyordu. Mustafa Kemal, o konuşmasında TBMM’nin savaşçı, maceracı değil, barışçı olduğunu vurgulamıştı. Yahya Kemal, “*Millî hareketin şimdiye kadar gösterdiği en büyük meziyet siyasettedir*” diyordu.²³

İstiklâl Savaşı günlerinde Yahya Kemal’in yazdıklarından işte birkaç çarpıcı alıntı:

“Bir zaman bir aşiretten cihangirâne bir devlet çıkaran bu millet o cihangirâne devletten bugün bir Türk vatani çıkaracak kudrettedir.” (*İleri*, 23.3.1337/1921).

“Megalo Yunanistan, propaganda eseridir...Yunanlıların alın teri ile yeğâne kazandıkları şöhretleridir.” (*İleri*, 24.3.1337/1921)

“Nice gafiller zannediyor ki eğer bu harpten Yunan’a karşı silahlarımızın zaferiyle çıkarsak, Kırım ve Teselya seferlerinden sonra olduğu gibi, devlet eski düzende bir daha dirilir, bir müddet daha keyif süreriz. Bu gafiller, bugünkü Anadolu hâdisesinin mânasından bihaberdirler!... Yeni Türk devleti millî hareketle doğdu...Bu devlet bugün tam manasıyla vardır, müstakildir...temelleri Türk milletinin bağrındadır.” (*İleri*, 20 Nisan 1337/1921)

“Türk milleti bir dinde ve bir mezhepte olan ve Türkçeyi müşterek lisan telakki eden, Türk, Kürt, Çerkeş, Arnavut ve Boşnak unsurlarının kurûn-ı vustâ’dan (ortaçağdan) beri terkibiyle vucüt bulmuş bir millettir. Bu kütle birdir, ayrılmaz; ancak kendi inkişafını özler...”(*İleri*, 24 Nisan 1337/1921)

²² *Ibid.*, s. 33

²³ *Ibid.*, s. 36

“Harbden evvel büyük saltanat varken bize aykırı görünen milliyet fikirleri, şimdi artık fikir değil, kaynaşan bir hay attır... Gördük ki, Tanzimatperest siyasilerin harpten evvel zannettiği gibi, siyaset-i hâriciye nazarından, bir millet olmak değil, olmamak tehlikeliymiş. Eğer harpten evvel ve sonra bizim, tebaa-i Osmaniye diye bir kapu kulu değil, bir Türk milleti olduğumuz bütün medeniyet âleminde bilinmiş olsaydı İzmir ve Trakya'ya Yunanistan el süremezdi...Bizde ilmî mânâsiyle siyasiyatı ilk defa olarak idrak edenler, millî fikirleri neşredenlerdir. Bugüne kadar o mütefekkirlerin dediği çıktı.” (*İleri*, 3 Mayıs 1337/1921)

İkinci İnönü zaferinin ardından **Yahya Kemal** diyor ki:

“Mehmetçik’ler biri biri arkasından iki İnönü muzafferiyetinden beri galibiyete, Yunan neferleri de mağlubiyete alıştılar..İnönü cehenneminden yakayı kurtaran Yunan neferleri tamamiyle inandılar ki Anadolu toprağını canları vücutlarında iken terk etmek bir saadettir... Yunanistan’a tavsiye ederiz ki...kendini İzmir’i ve Trakya’yı terketmeğe alıştırsın” (*İleri*, 27 Nisan 1337/1921)

“Köprüde şapkaklı satıcılar bile **Mustafa Kemal Paşa**’nın alçıdan küçük heykellerini bağıra bağıra satıyorlar...İstanbul millî hareketin havasında yaşıyor...İstanbul öteden beri duçar olduğu ‘köhne Bizans’ nifak ve şikak toprağı’ sıfatlarına pek o kadar lâayık değildir...

“İzmir, Edirne devlete kavuşmadan önce gevşemek bir Türk, bir Müslüman için küfürdür...

“Hep biliyoruz ki yeni Türk ordusu bir yaşına girerken Yunanlıları bozdu, iki yaşına girerken tamamiyle yenecektir. Ve ne çok geç, ne de çok güç olmaksızın bir gün İzmir rıhtımındayız.” (*İleri*, 6 Mayıs 1337/1921)

“Haber aldık ki **Mustafa Kemal Paşa** İzmir ve Edirne tahliye edilmeden evvel herhangi bir mükâlemeye iştirak etmeyecek...Trakya’sız, emniyet bahçedecek bir Türk devleti teessüs edemez... Kuvâ-yı Milliye’nin siyaseti doğrudur, orduları harpten ziyade sulh müzakereleri yorar. İzmir ve Edirne’nin tahliyesinden sonra sulh, hiç kimseyi yormaksızın bir günde olur, biter!” (*İleri*, 11 Mayıs 1337/1921)

“İstilâ, kör ve sağır bir hayvandır, sokulduğu yerden ancak def edilmekle çıkar...

“Yunanistan’ın kafasında kaybetmek tehlikesi yoktur, çünkü daima kazandı. Mamafih Yunanistan’ı birkaç senede batıracak olan belâ o bir asırlık mütemadi kazanca olan itimadından neş’et edecek.” (*İleri*, 16 Mayıs 1337/1921).

“Millî hareket hârici siyasetteki istikametini bu milletin ruhundan almıştır.” (*İleri*, 23.5.1337/1921).

“Türklük her milliyet gibi bir harsdır, her milliyet gibi içinde her unsurdan ferd vardır...Türk harsını haiz olan her ferd Türktür; Fransız harsını haiz olan her ferd Fransız olduğu gibi....İnsanları kafa taslarıyla yâhud lisanlarının sarf ve nahviyle tasnif eden ilimler çoktan iflas etti. Her hars gibi Türk harsı da fertlerden daha kuvvetlidir, içine aldığı fertlere kendir ruhunu ve kendi şeklini verir.” (*İleri*, 30 Haziran 1337/1921)

“Bu istiklâl muharebesini, geçmiş muharebelerimizden biri zannedenler: ‘Çok uzun sürdü! Daha bitmeyecek mi?’ diyorlar..Fakat istiklâl bekleyenler...idrak ediyorlar ki : *Arslan gerilir de öyle atlar ve öyle muzaffer olur.*” (*Tevhid-i Efkar*, 19 Haziran 1922).

Evet yazılar, yazılar... Devam edip gidiyor. **Yahya Kemal**, İstiklâl Savaşı yıllarında yazıp yayınladığı yazılarıyla, verdiği konferanslar ve derslerle, yeni Türkiye’nin siyasi kadrosunda kendisine haklı bir yer hazırlamıştır, denilebilir. Yazıları, sabun köpüğü gibi uçup giden cinsten boş yazılar değildi. Dolgun, doğru, aydınlatıcı yazılardı; genellikle **Mustafa Kemal’in** görüşleri paralelinde fikirleri işliyordu. O yıllarda zihinler oldukça karışık-tı, Atatürk’ün yakın çevresinde bile Anadolu’daki savaşın Osmanlı saltanatını kurtarmayı amaçladığını zannedenler vardı. Birinci TBMM içindeki milletvekilleri arasında, şahsen Vahdettin’i değilse bile Saltanat ve Hilâfet kurumlarını savunanlar, anayasal bir Osmanlı devletinden yana olanlar çoktu. Yahya Kemal ise Anadolu’daki savaşın bîr ulusal Türk devleti yarattığını, kurtuluşun da ancak böyle sağlanabileceğini açık ve net olarak cesaretle dile getirebilmiştir. İstanbul’daki riskleri göze alarak böyle görüşler savunan, savunabilen bir aydın kişinin yeni Türk devletinin siyasi kadroları içinde yer alması doğaldı ve hakçaydı.

Yahya Kemal’in sırf şair olduğu için milletvekili seçildiğini, şiirleri sayesinde elçi olduğunu zannedenler vardır. Bu düşüncenin bilgi eksikliğinden kaynaklandığı, yanlış bir düşünce olduğu anlaşılmaktadır. **Yahya Kemal** şiirleriyle meşhur olmuşsa da asıl Türk Bağımsızlık Savaşını veya İstiklâl Savaşını yılmadan, kuvvetle desteklemiş olduğu, o zaman için doğru bir düşünce yapısına sahip bir aydın olduğu için Lozan’a gönderilmiş, milletvekili ve elçi yapılmıştır, demek daha doğru olur.

Lozan Barış Konferansında (1922-1923)

Konferans müzakerelerinin sürekli cazibesine tutulduk...Ben de işimde hadd-i âzami intizam ve sa'y gözetiyorum, tâ ki bir şair vatan işlerini lâzım olduğu gibi göremez denilmesin.

YAHYA KEMAL

(Lozan'dan 18.1.1923 günlü mektubu)²⁴

Yahya Kemal, Büyük Zafer'den sonra , Ekim 1922'de Bursa'da **Mustafa Kemal Paşa** ile görüşmüştür. 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalanmıştı. Mustafa Kemal Paşa, 15 Ekimde **Kâzım Karabekir** ve **Refet (Bele) Paşalar** ile birlikte Ankara'dan Bursa'ya hareket eder ve ertesi gün Bursa'da coşkuyla karşılanır. Karşıllayanlar arasında Yahya Kemal de vardı. Yahya Kemal şöyle anlatıyor:

“Bursa, düşmandan istirdat edilmişti (geri alınmıştı). Gazeteler **Atatürk'ün** Bursa'ya geleceğini yazıyorlardı. Darülfünunda hoca idim. Talebelerle beraber Bursa'ya gitmek ve Gazi'yi görmek istemiştik...Talebelerle birlikte Mudanya'ya gittik. Grup çok neş'eli ve heyecanlıydı. Mudanya'ya geldiğimizde, bizi sahile çıkarmak istemediler. Nöbetçiler, “kumandanı görmemiz ve müsaade almamız gerektiğini” söylediler. Öyle yaptık. Kumandan, bizim kim olduğumuzu ve ziyaret sebebimizi öğrenince çok iyi muamele etti. Mudanya'da, kaçan zengin Rumlardan birinin evi ikame-timize tahsis olundu. Bu evde her şey yerli yerinde idi. Odalara yerleştik ve ertesi gün emrimize tahsis edilen arabalarla Bursa'ya hareket ettik. Yollarda düşman cesetlerine rastlanıyordu. Bursa'yı heyecan içinde bulduk. Gazi'nin gelmesine hazırlanıyordu. Otele indik.

Ertesi gün (16 Ekim) Gazi'yi karşılamaya gittik. Halk, yollan doldurmuştu. Fakat, çok şiddetli bir yağmur vardı. Gazi otomobille şehre girdi. Benim Bursa'da olduğumu öğrenince çağırttı. “Beni görmekten pek memnun olduğumu” söyledi. Arabasına aldı ve “oteli terk ederek, kendisine hazırlanan köşkte beklememi” söyledi. Öyle yaptım. Her akşam sofrasında bulundum...”²⁵

²⁴ Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyatlı**, Tarih ve Özne, İstanbul: 2001, s. 58

²⁵ Yahya Kemal, **Mektuplar, Makaleler**, İstanbul: 1977, s. 157 & Ömer Göçgün, “Yahya Kemal'in Fikir Dünyasında, Atatürk'ün Değeri ve Ehemmiyeti”, **Türk Kültürü**, Sayı 247, Yıl XXI, Kasım 1983, s.33-34 (721-722).

Atatürk, 16-28 Ekim 1922 tarihleri arasında Bursa’da kalır ve 29 Ekim’de Ankara’ya döner. Yahya Kemal, “*Gazi, Bursa’dan karayolu ile Ankara’ya dönerken, beni de beraber aldı ve böylece kendisiyle beraber Ankara’ya gitmiş oldum*” demektedir.²⁶

Ankara’da Lozan Barış Konferansı hazırlıkları başlamıştı; 3 Kasım’da TBMM, barış konferansında Türkiye’yi temsil edecek delegeleri belirledi.: Dışişleri Bakanı **İsmet Paşa** Başdelege (Başmuraahhas), Sağlık Bakanı **Dr. Rıza Nur** Bey ile Maliye Bakanı **Hasan Bey (Saka)** delege (muraahhas) seçildiler. Delegelerin yanına danışmanlar da (müşavirler) verildi. **Yahya Kemal** de müşavirler arasında yer aldı. Türk Heyeti 4 Kasım 1922’de Ankara’dan yola çıktı.

Lozan’da Diplomasi Stajı

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk elçilerinin yaklaşık yarısı Lozan Barış Konferansı’na (1922-1923) katılmış ve orada bir bakıma diplomasi stajından geçmiş kimselerdi. Bunlar arasında şu isimler bulunmaktadır: **Ruşen Eşref Onaydın**, **Münir Erteğün**, **Yusuf Hikmet Bayur**, **Tevfik Bıyıklıoğlu**, **Âli Türkgeldi**, **Cevat Üstün**, **Zekâi Apaydın**, **Cevat Açıkalın**, **Tevfik Kâmil Koperler** ve **Yahya Kemal Beyathı**. Etti on. Bu listeye, zaman zaman Türkiye’nin Paris diplomatik temsilciliğinden kalkıp Lozan’a giden, orada **İsmet Paşa**’ya (İnönü) bilgi sunan ve ondan talimat alan **Ahmet Ferit Tek** ile **Hüseyin Ragıp Baydur** da eklenebilir. Etti on iki. Bu bir düzine insan, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk elçilerinin yaklaşık yarsını oluşturmuştur.

Atatürk zamanında Türkiye Cumhuriyeti elçiliklerinin sayısı en fazla 26 olmuştu; demek ki ilk Cumhuriyet elçilerinin yaklaşık yarısı Lozan Barış Konferansına katılmıştı ve orada yabancılarla boğuşmanın, diplomatik savaşın ne demek olduğunu görüp yaşamıştı. Lozan’daki diplomatik savaşa Ankara’dan katılanları da unutmamak gerekir. Türkiye için yaşamsal önem taşıyan o Konferansın gidişatını Hariciye Vekâletinde gece gündüz, saati saatine izleyen; Lozan’daki Türk heyetine bilgi, belge, kurye ve talimat yetiştiren, cevap isteyen, cevap yeren Hariciye görevlileri de dolaylı olarak diplomasi stajından geçmişlerdi ve onların arasından da Cumhuriyetin ilk elçileri çıkmıştı. Örneğin **Suat Davaz** gibi. Kısacası, yedi ay süren Lozan Barış Konferansı, genç Cumhuriyet diplomatları için bir bakıma dip-

²⁶ **Ibid.**

loması okulu olmuştur, denilebilir. Evet bu “okuldan” çıkanlar arasında şair **Yahya Kemal** de vardır.

Dışişleri Bakanı ve Başdelege **İsmet Paşa** Lozan’a üç sayfalık ve 14 maddelik bir hükümet talimatıyla gitti. Bir Bakanlar Kurulu toplantısında kaleme alınan ve her sayfasında o zamanki bütün Bakanların imzaları bulunan bu ana talimatta özetle şu maddeler yer alıyordu:

1. (Türkiye’nin) **Doğu sınırı**: “Ermeni Yurdu” söz konusu olamaz, olursa görüşmeler kesilir.

2. **Irak sınırı**: Süleymaniye, Kerkük ve Musul livaları istenecek, konferansta başka durum ortaya çıkarsa Hükümetten talimat alınacak.

3. **Suriye sınırı**: Bu sınırın düzeltilmesi için çalışılacak...

4. **Adalar**: Duruma göre davranılacak, kıyılarımıza pek yakın olan adalar ülkemize katılacak, olmazsa Ankara’dan sorulacak.

5. **Trakya sınırı**: 1914 sınırı elde edilmeye çalışılacak.

6. **Batı Trakya**: Misak-ı Milli maddesi (yani plebisit istenecek-BNŞ).

7. **Boğazlar ve Gelibolu yarımadası**: Yabancı bir askeri kuvvet kabul edilemez. Bu yüzden görüşmeleri kesmek gerekirse önceden Ankara’ya bilgi verilecek.

8. **Kapitülasyonlar**: Kabul edilemez, görüşmeleri kesmek gerekirse gereken yapılır.

9. **Azınlıklar**: esas mübadeledir.

10. **Osmanlı borçları**: Bizden ayrılan ülkelere paylaştırılacak, Yunanistan’dan alınacak tamirat (tazminat) bedeline mahsup edilecek, olmazsa 20 yıl ertelenecek. Düyunu Umumiye İdaresi kaldırılacak, zorluk çıkarsa (Ankara’dan) sorulacak.

11. **Ordu ve donanmaya** sınırlama konması söz konusu olamaz.

12. **Yabancı kuruluşlar**: Yasalarımıza uyacaklar.

14. **İslam cemaat ve vakıflarının hakları** eski anlaşmalara göre sağlanacaktır.²⁷

²⁷ Bilâl N. Şimşir, **Lozan Telgrafları. Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı, Cilt I (1922-1923)**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara: 1990; s. XIV & Cilt II (Şubat-Ağustos 1923), Ankara: 1994: Burada 14 maddelik Hükümet talimatının tıpkı basımı da bulunmaktadır. Tıpkıbasım 1-3.

Bu maddeler deşilince her biri ciltlerle kitap tutar; Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinde yıllarca okutulur. Lozan'da Türk heyetinin önüne dağ gibi sorunlar yığılır. Türk Heyeti, Türkiye'nin ulusal hak ve çıkarları için yedi düvelle aslanlar gibi boğuşur. Avrupa ile dört yüzyıllık bir hesaplaşma söz konusudur. Türkiye'nin ulusal sınırları çizilir. Bu sınırlar içinde yaşayabilecek ve gelişebilecek bir ulusal devletin temelleri atılır. Bu devlet dünyaya kabul ettirilir, tescil ettirilir. Altı yüzyıllık bir cihan imparatorluğu tasfiye edilir. Türk Heyetinin her üyesi,- ister murahhas ister müşavir olsun- sıkı bir diplomasi stajından geçer ve tarih önünde dev bir diplomasi sınavı verir...

Türk heyeti, seçkin kişilerden oluşmuştu. Heyette üç murahhas (delege) 25 kadar müşavir (danışman) yer alıyordu. Başlarında Baş delege ve yeni Dışışleri Bakanı **İsmet Paşa** vardı. Ankara'da Dışışleri Bakanına, Başvekil **Hüseyin Rauf Bey** (Orbay) vekâlet ediyordu, Hükümet Ankara'daydı, ama o günlerde Türk diplomasisinin ağırlık merkezi Lozan'a kaymış görünüyordu; çünkü diplomatik sorunlar Lozan'da düğümleniyordu, düğümler Lozan'da çözülecekti, çözülüyordu.

Türk Heyeti Lozan'a varır varmaz, Lozan Palas oteline karargâhını kurdu ve hemen küçük bir Bakanlık gibi teşkilâtlandı. Tıpkı Dışışleri Bakanlığđ Merkez teşkilâtı gibi "Birinci Daire", "İkinci Daire" vs. gibi bölümleri ve Şifre Müdürlüğü vardı. Her bölümün, heyetteki her üyenin görevleri belliydi. Dairelerden biri siyasi işlere, diğeri iktisadî işlere vs. bakıyordu. Bütün daireler işe koyulmuşlar, yoğun biçimde çalışıyordu ve herkes işini biliyordu.

"**Altıncı Daire**" de **basın işleriyle** görevliydi. Eski "Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti" gibi çalışıyordu. Bu dairenin başında yazar **Ruşen Eşref (Ünaydın)** ile şair **Yahya Kemal (Beyathı)** vardı. (Yahya Kemal, Lozan Palas otelinin 112 numaralı odasında kalıyordu) .Her ikisinin de eli kalem tutuyordu, her ikisi de daha önce basında çalışmıştı. Dış basını bu "Altıncı Daire" izliyordu. Belli başlı İngiliz, Fransız, İsviçre, Alman ve İtalyan gazeteleri heyet üyelerine paylaşılmıştı, izlenip taranıyordu. Her sabah gazeteler taranıyor, Konferansı ve Türk heyetini ilgilendiren haber ve yorumlar Türkçe olarak özetleniyor, özetler ilgili dairelere ve İsmet Paşa'ya sunuluyor; sonra bu haber ve yorumların kesitleri özel olarak hazırlanmış kesitler (coupures) ciltlerine kronolojik sırayla yapıştırılıp biriktiriliyordu... Bu yolla günü gününe bir yığın açık istihbarat toplanıyor ve bunlar Türk heyeti için yararlı oluyordu.

İç ve dış basına muhatap olanlar **Ruşen Eşref** ile **Yahya Kemal** idi. Lozan'a Türk ve yabancı bir gazeteciler ordusu yığılmıştı, barış konferansını izliyorlardı. Bu konferans dünya basını için de önemliydi, çünkü bir bakıma Birinci Dünya Savaşı'na son veren büyük barış konferansları dizisinin sonuncusuydu. Daha önce Almanya ile Versailles Barış Antlaşması, Avusturya ile Saint Germain, Macaristan'la Trianon ve Bulgaristan'la Neuilly barış antlaşmaları imzalanmıştı. Fakat uzun süren bir İstiklâl Savaşına girişmiş olan Türkiye ile ancak şimdi normal bir barış antlaşması yapacaktı ve bu anlaşma Türkiye ile birlikte diğer pek çok ülkeyi doğrudan ilgilendirmekteydi. Bu bakımdan Türk ve dünya basını dikkatini Lozan'a çevirmişti. Gazeteciler devamlı Türk heyetinin peşindeydi. Haber, fotoğraf, bildiri, demeç bekleyen gazeteciler, daha ilk günde Türk heyetinin çevresini sarmışlardı. Bunlara bilgi vermek, açıklamalar yapmak; basında çıkan yanlış haberleri tezip etmek, İsmet Paşa'nın basın konferanslarını hazırlamak vs. hep Altıncı Dairenin işiydi. Kısacası Ruşen Eşref ile Yahya Kemal'e çok iş düşmüştü. Yahya Kemal, Lozan'dan bir dostuna yazdığı mektupta orada çok çalıştığını söylüyordu.

Lozan Konferansı yedi ay sürmüştü. *Bizim Diplomatlar* adlı kitabımda da dediğim gibi, pek yoğun geçen bu yedi ay, belki yedi yıllık Mülkiye öğrenimine (lisans ve lisans üstü) bedeldi. Yedi ayda yedi düvele karşı diplomatik bir meydan muharebesi verildi. Türkiye'nin ulusal hakları teker teker, söke söke alındı. Bu hakların dışa karşı korunması, yarınki Türk elçilerinin esas görevlerinden biri olacaktı. Yarınki Türk elçileri, Lozan'da, gerçek diplomatik savaşın içinde pişti ve bilindi. Şair **Yahya Kemal** de Lozan'da çetin bir diplomatik deneyim yaşadı.

Yahya Kemal, tanıdıkları **Nimet** ve **Leylâ Hanımlara** Lozan'dan yazdığı 18 Ocak 1923 tarihli mektubunda barış konferansındaki havadan şöyle söz açıyor:

“...Konferans müzakerelerinin sürekli cazibesine tutulduk, o zamandan beri bilâ fasıla dimağen (sürekli olarak kafaca) meşgulüz. İnsan bu âlemin içinden hârice pek az bakabiliyor. Bahusus (Özellikle) benim meşguliyetim daima bir ihtimam ister. Ben de işimde hadd-i âzami intizam ve sa'y (en çok düzen ve çalışma) gözetiyorum, tâ ki bir şair vatan işlerini lâzım olduğu gibi göremez denilmesin.”

Yahya Kemal, devam ederek, yılbaşında ve hafta sonlarında İsviçre'de gezip gördüğü yerleri ve edindiği izlenimleri anlatıyor:

“Bu kış istasyonlarına önce trenle, sonra da dağ şimendiferleriyle (teleferikle) çıkılıyor; gidiş geliş bütün bir günümüz yolda geçti. ‘Villars’ dağ tepesinde irili ufaklı otellerden mürekkep bir köydür. Başlıca otelinde zevk ve şevkin her türlü vâsıtası var. Birçok zengin aileler tarafından meskûn. Mevsimi geçirmeye gelenler gündüzleri “ays” ve sair spor oyunları ile vakitlerini geçiriyorlar. Bu mevkiler kalabalık olursa insan sıkılmaz, fakat şimdi İsviçre ‘nin parası yüksek olduğu için gelenler az. Geçen pazar da yakında bir kış istasyonu olan ‘Avon’lara çıktık. Burası ‘Vilars’ın aynı; kadın erkek herkes spor kostümleri içinde kayıyor, geziyor, eğleniyor, çay içiyor, dans ediyorlar... Her akşam mösyö ve madamlar da muttasıl (sürekli) dans ediyorlar. Her akşam musiki var: Ben en ziyada ‘cazband’dan (caz müziğinden) hoşlanıyorum. Çünkü bunda iptidai milletlerin gürültülü binbir sesi arasında bir de bizim zurna sesini işitir gibi oluyorum. Orkestra davulu çalan adam zaman zaman eline bir boru alıyor, o boru ile dans eden çiftlere şavkaşevk (çoşturucu) nakaratlar söylüyor. Bu Amerikan şevkinin herkes garip bir tesirine tutuluyor...”

Bu izlenimlerini aktardıktan sonra yine Lozan’daki diplomatik yaşama dönen **Yahya Kemal**, mektubunu şöyle tamamlıyor:

“Bu yövmi (günlük) eğlenceler hâricinde bir de ‘dine diplomatique ‘ler (diplomatik akşam yemekleri) oluyor. Şimdiye kadar Fransızlar, İngilizler, İtalyanlar verdiler. Japonların da sırf Türk hey ‘et-i murahassası (Türk delegasyonu) şerefine bir ziyafeti oldu. Bu ‘dine ‘ler fraklı, en sıkı kıvamda, tâbi, hendeseli (kurallara uygun) şeyler olduğu için eğlenceli olmuyorlar. Bu akşam da bizim hey ‘et-i murahhasa, ilk ziyafetini veriyor. İki saat sonra hepimiz aşağıdayız. Diplomasi âleminin sun ‘iyyeti (yapmacıklığı) içinde iki üç saat geçireceğiz. Buradaki âlemimizde birkaç Türk hanım da var: Câvid Bey’in hanımı, Hüseyin Cahid Bey’in hanımı, heyet-i murahhasadan Ruşen Eşrefin hanımı. Avrupalılar artık Türk hanımlarını görmekle hayret etmiyorlar.”²⁸

Yahya Kemal Lozan’da diplomasi stajı görürken, protokol konularında da gözlemlerde bulunuyor. Sıkı protokol kurallarına göre düzenlenen diplomatik davetlere, “dine’ler” dediği akşam yemeklerine katılıyor. Kendisi dokuz yıl Paris’te yaşamıştır. Ama Lozan’da gördüğü bu protokoller davetler, Paris’in Quartier Latin semtindeki öğrenci partilerine pek benzememektedir. Buradakiler sıkı kurallara bağlıdır, “hendeseli”dir ve de eğlenceli ol-

²⁸ Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyathı**, Tarih ve Özne Yayınları, İstanbul: 2001, 58-59

maktan uzaktır. Lozan'dan birkaç yıl sonra Yahya Kemal de Türkiye Cumhuriyeti Elçisi sıfatıyla böyle sıkıcı diplomatik davetler düzenleyecekti.

Yahya Kemal, “*Bir şair vatan işi göremez* “ demesinler diye, Lozan konferansına sıkı sıkı çalıştığımı söylüyordu. Sivri dilli **Dr. Rıza Nur** ise onun hakkında şunları yazıyor:

“**Yahya Kemal** hantal bir adam. Kımıldamak kabiliyeti yok. Esasen la-kayt bir insan. Asla iş, idare adamı değil. Sade bol viski ve rakı içiyor. Münevver bir adamdır. Hoş sohbetir. Tuhaf sözleri vardır. Şairdir. Mahcub, pek az ise de güzelce birkaç şiiri vardır. Şüphesiz namuslu adamdır. Şerir, muzır bir adam da hiç değil. Yumuşak bir insan. Son derece korkak. Görülüyor ki biraz dalkavuk.”²⁹

Rıza Nur devam ediyor. Lozan'da çok çetin günlerin yaşandığı, yeniden savaş ihtimalinin belirdiği ve **İsmet Paşa**'nın pek sıkıntılı olduğu bir sırada yine Yahya Kemal'e dönüyor ve şunları anlatıyor:

“**Yahya Kemal**, onun (İsmet Paşa'nın) bu hali zamanında bir akşam üzeri bana dedi ki: “*İstanbul'dan bana rakı geldi, şunu gidip senin odada içelim. Şu şartla ki, bize havyar ısmarla!*” .. ‘Peki!’ dedim. Havyar ve saire mezeler ısmarladım. Bir iki kişi geldi. İsmet’i de (**İsmet Paşa**) getirmeye ben gittim. Gelmek istemedi. Zorla getirdim. İçtik, yedik, konuştuk, güldük. Böyle bir fırsat Lozan'da henüz ilk defa zuhur etmişti. İsmet’e o kadar zorladık, ne bir kadeh rakı içirebildik, ne de bir lokma meze yedirebildik. Gezindi, dolaştı. Nihayet şezlonga uzandı, gözünü kapattı, düşündü. Bir defa bile lakırdıya karışmadığı gibi bir kerecik de gülümsemedi. Halbuki bu adam rakı içmesini seviyor. Çok da gülünecek laflar söylendi. Bilhas-sa Yahya Kemal, tuhaftır, nükteli söz söyler. Bunlar İsmet’e vız geldi. İsmet’in bu hali tam üç gün üç gece sürdü. Sonunda bitap düşüp uykuya yattı. Bu uyku bir gece, bir gün devam etti. Bu hali geçti. İşte yeniden harp olmak ihtimali vehmine dokunmuştu.”³⁰

Lozan Konferansında gündüzleri komisyonlar, alt komisyonlar toplanıyor, müzakereler yapılıyor, ayrıca konferans dışında özel görüşmeler, temaslar oluyordu ve akşamları bunları Ankara’ya rapor etmeye sıra geliyordu. Akşam yemeğinden sonra Türk heyeti üyelerinden bazıları Lozan Pa-

²⁹ Dr. Rıza Nur, **Hayat ve Hatıratım, III. Cild**, Altındağ Yayınevi, İstanbul: 1968, s. 1000.: Hatıratında hemen herkese dil uzatan Rıza Nur, Yahya Kemal’in yanı sıra Ruşen Eşref Üneydin hakkında da yersiz ve mânasız sözler etmekten kendini alamıyor. (Ibid., s. 1000-1001).

³⁰ **Ibid.**, s. 1052

las otelinin holünde, barında vakit geçirirken ya da Yahya Kemal'den hoş fıkralar ve şiirler dinleyerek içkilerini yudumlarırken, bazıları da otelin üst katlarında çalışmaya dalmış ve yarınki görüşmelere hazırlanıyor olurlardı. Yahya Kemal, heyet üyelerinin akşamları stres atmalarına yardımcı oluyor ve bunun için fırsatlar da yaratıyordu.

Yine **Rıza Nur** anlatıyor:

“Bir akşam **Yahya Kemal** geldi. Ben Hasan’la (**Saka**) oturdum. *‘Bu akşam İnönü zaferinin yıldönümüdür. Otelin barını toptan kapattık. Bizden başkası gelmeyecek. Arkadaşlar hep orda. Siz de gelin’* dedi. Gittik. Hakikaten bizim müşavirler, kâtipler, zabitler, hep orda. İçiyorlar. Yabancı kimse yok. Sade İsmet (Paşa) gelmemiş. Yahya Kemal büfeye girmiş. Orada kâh şiir okuyor, kâh tuhafliklar yapıyor. Herkes gülüyor. Arka safta biz de oturduk, biz de güldük. Viski verdiler. İki tane viski içtim. **Hüseyin Cahit** de orada idi. Beni görünce suratını astı...”³¹

Lozan Barış Konferansı yedi ay sürdü ve 24 Temmuz 1923’te Barış Antlaşması imzalandı. Hâlâ yürürlüktedir. Lozan faslını bir küçük fıkrayla noktalayalım:

Yahya Kemal Bey, Lozan’da gördüğü küçük bir Fransız veya İsviçreli çocuğunu sever ve okşar. Yanındaki arkadaşına:

– Ben bu mini miniyi tanyorum, der, galiba bizim **Faruk Nafiz**’in oğlu!

Ruşen Eşref Bey gülümseyerek cevap verir:

– Canım Faruk Nafiz evli değildir!

Bunun üzerine Yahya Kemal dalgın dalgın cevap verir:

– Ya...der, ne kadar da çok benziyor; belki torunudur.³²

Varşova Elçisi (1926-1929)

Yahya Kemal Beyatlı, 1926’da T.C. Varşova Elçiliğine atanarak Dışişleri Bakanlığı kadrosuna geçti. Dışişleri Arşivindeki sicil dosyasının numa-

³¹ **Ibid.**, s. 1089-1090. Hüseyin Cahit, orada içki içerken gördüğü Rıza Nur hakkında “Bar da bir düziye için cıvık sarhoş” diye yazmış. Herkes aleyhinde çala kalem yazıp duran Rıza Nur, *Tanin* gazetesinde kendisine sarhoş denmesine alınmış, diyor ki: “Ben sarhoş muyum? Cıvık mıyım? ...Cahid bunu pek habişçe yapmıştı. Bar da diyor. Bizim İstanbul halkı bar deyince gayet âdi bir meyhane ve fuhuş yeri zannediyor. Halbuki Avrupa’da her otelin, en mühim, büyük ve kibar otellerin barı vardır. Burada bar demek, oturup kahve içkiden bir şey içerek konuşma yeri demektir. Lozan Palas da buranın en kibar ve namuslu otelidir. İçinde böyle bir barı vardır...Hüseyin Cahid’in en mühim haslet ve kabiliyeti habisliktir.” (**Ibid.**, s. 1090)

³² Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal**, İstanbul: 1958, s.109 ve Sina Cimcoz, **Adamın 1’i 1 Gün: Meşhurların Fıkraları**, Geçit Kitabevi, İstanbul: 2001, s. 141

rası 284'tür. Örneği bu dosyada muhafaza edilen ve Cumhurbaşkanı **Gazi M. Kemal** ile o zamanki kabine üyelerinin imzalarını taşıyan 1 Mayıs 1926 günlü ve 6/1851 sayılı atama kararnamesi şudur:

“Urfa Mebusu Yahya Kemal Beyin Varşova Sefaretine tâyini İcra Vekilleri Heyetinin 1 Mayıs 1926 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

Reisicumhur

Gazi M. Kemal

(Vekillerin imzaları)”³³

Yahya Kemal'in Ortaelçi olarak atandığı Polonya ile Türkiye arasındaki ilişkiler geçmişte ilginç gelişmeler göstermişti. Biraz anımsayalım: Polonya, 1795 yılında, aç gözlü emperyalist komşuları Rusya, Prusya (Almanya) ve Avusturya tarafından paylaşılıp yutulmuş ve haritadan silinmişti. Yer yüzünde artık Polonya Devleti diye bir devlet kalmamıştı. Rusya, Prusya ve Avusturya o dönemin Düvel-i Muazzaması, yani büyükleri; onların üçünün birleşik kuvveti karşısında durabilecek bir başka güç yok gibiydi yer yüzünde. *“Biz yaptık, oldu; itiraz eden varsa boyunu görelim”* deyip oturmuşlar Polonya topraklarının üstüne. Dünya boyun eğmiş, bu durumu sineye çekmişti.

Bu haksız fiili durumu dünyada bir tek devlet tanımamıştı: O da Osmanlı Devleti'ydi. Ne zamana kadar tanımamıştır? Sonuna kadar; yani, Polonya Devleti, Birinci Dünya Savaşı sonunda zümrütüanka kuşu gibi kendi küllerinden yeniden dirilerek tarih sahnesinde haklı yerini alıncaya kadar, yani tam 127 yıl boyunca tanımamıştır!

Osmanlı Hükümeti, Polonya'nın haksız yere parçalanıp paylaşılmasını tanımamakla kalmıyor, aynı zamanda Polonyalı mültecilere destek veriyor, onları Türkiye'ye kabul edip Polonezköy'e yerleştiriyor. Sonra her yıl Düvel-i Muazzama'nın bu büyük ayıbını onların yüzlerine vuruyor: Osmanlı Sadrazamı, İstanbul'daki yabancı diplomatlara verdiği yıllık davette her defasında Rus Sefirine, Alman Sefirine ve Avusturya Sefirine soruyor: *“Polonyalı meslektaşınız nerede acaba? Aranızda göremiyorum da!”*

³³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Bundan sonra DBA kısaltmasıyla gösterilecektir.): Sicil No. 284

Polonyalılar Türklerin bu büyük dostluğunu hiç unutmamışlar, ders kitaplarında, da bunu çocuklarına anlatıp belletmişlerdir. Polonyalı kuşaklar bunları öğrenerek yetişmiştir. Polonya yeniden doğunca, ilk fırsatta yeni Türkiye'ye dostluk elini uzatmakta gecikmemiştir: 23 Temmuz 1923 yılında, Lozan'da, Türkiye ile Lehistan (Polonya) arasında Dostluk Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma Lozan Barış Antlaşmasından bir gün önce imzalanmıştı. Bunun üzerine iki ülke arasında Ortaelçilik düzeyinde diplomatik ilişkiler kuruldu.

Nisan 1924 Türkiye Cumhuriyetinin ilk Elçisi olarak **Dr. İbrahim Tali Bey (Öngören)** Varşova'ya atanmış ve 25 Haziran 1924 günü güven mektubunu Polonya Cumhurbaşkanı'na sunup resmen görevine başlamıştı. Ankara'ya atanan ilk Polonya Elçisi **Roman Knoll** da aynı gün güven mektubunu Cumhurbaşkanı **Gazi Mustafa Kemal'e** sunmuş ve böylece iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulması süreci tamamlanmış idi. Her iki Elçinin Ankara'da ve Varşova'da aynı gün güven mektuplarını sunmalarına özen gösterilmişti.³⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında Batılı emperyalist devletler, özellikle İngiltere, Fransa ve İtalya, Türkiye'nin yeni başkenti Ankara'yı boykot ediyorlardı. İngiltere'nin elebaşılık ettiği bu ülkeler, devletler hukuku kurallarını çiğneyerek, Türkiye'ye atayacakları elçilerinin Ankara'da oturmayacaklarını (İstanbul'da oturacaklarını) resmen Türk hükümetine bildirmişlerdi ve bu yanlış tutumlarında ısrar ediyorlardı. Bu konuda Türkiye ile Batılı üç emperyalist devlet arasında nota düellosu devam ediyordu. Başkent uğruna yıllarca süren bir diplomatik kavga, "İkinci Ankara Savaşı", "Notalarla Ankara Savaşı" veriliyordu. İşte bu ortamda dost Polonya, Ankara'da elçilik açmıştı ve Türkiye'ye atanan Polonya elçileri gelip Ankara'da oturmuş; İstanbul'da oturmak için ayak direyen İngiliz, Fransız, İtalyan meslektaşlarına uymamışlardı. Polonya, Kavaklıdere'de geniş bir arsa alıp Elçilik binası yaptırmış, Türkiye'nin yeni başkenti Ankara'da elçilik açan ilk Avrupa devletlerinden biri olmuştu. Polonya'nın bu dostluk jesti Ankara'da hoşnutluk yaratmış, takdir edilmişti.

Polonya Cumhurbaşkanı **Stanislas Wojciechowski**, ilk elçisini Türkiye'ye atarken **Atatürk'e** yazdığı 10 Haziran 1924 tarihli mektup, alışılmış

³⁴ Bu konudaki diplomatik yazışmalar için bkz. Bilâl N. Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, Cilt III, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara: 2001, s.XIV, 1-38

bir güven mektubundan epeyce farklı, tarihi bir dostluk mesajı niteliğindedir. Polonya Cumhurbaşkanı şöyle diyor:

*“Polonya ile Türkiye’yi pek uzun zamandan beri birbirlerine bağlamış ve çetin tecrübelerle göğüs gererek yaşamış olan eski ve geleneksel dostluğun pekiştğini ve sürekli olarak daha da geliştiğini görmek arzusuyla, Polonya’nın başına gelen uğursuz olaylar yüzünden 1795 yılından beri kesilmiş bulunan diplomatik ilişkileri yeniden kurmakta bir an bile gecikmemeğe karar verdim. Türkiye ‘nin, o uğursuz olayları hiçbir zaman onaylamamış olması dolayısıyla, geçen bütün bir yüzyıl boyunca Polonya ‘ya karşı sürekli göstermiş olduğu dostluk nişaneleri, iki ülke arasında resmî ilişkilerin yeniden doğduğunu sevinçle göreceğ olan milletimin şükran dolu hafızasında canlı bir hâtıra olarak kalacaktır. İşte bu amaçladır ki Mösyo **Roman Knoll’u** işbu itimatname ile Polonya Cumhuriyeti’nin olağanüstü tam yetkili Elçisi sıfatıyla tayine karar verdim...”³⁵*

Ankara’ya atanan ilk Polonya Elçisi **Roman Knoll**, 25 Haziran 1924 günü bu güven mektubunu Cumhurbaşkanı **Gazi Mustafa Kemal’e** sunarken aynı doğrultuda bir konuşma yaptı. Polonya’nın paylaşılmasını hiçbir zaman tanımamış olan Türkiye’nin, vatanın bağımsızlığı için kahramanca savaşan Polonya yurtseverlerine cömertçe konukseverlik göstermiş ve moral destek vermiş olmasının Polonya milletinin vicdanında silinmez hatıralar bırakmış olduğunu belirtti. Geleneksel Türkiye-Polonya dostluğunun ve 1795’te fiilen kesilmiş olan diplomatik ilişkilerin şimdi yeniden başlamasının önemi ne parmak bastı. **Atatürk**, bu konuşmaya şöyle cevap verdi:

“Bir yüzyılı aşan zamandan beri kesilmiş bulunan diplomatik ilişkiler iki ülke arasında böylece yeniden kurulmuş oluyor. Bu olayı gayet derin bir memnuniyetle selâmlarım.

Ülkem hakkında kullandığınız güzel sözlerden pek duygulandım. Türkiye dahi aziz konukları olmuş olan Polonya’nın soylu evlatları hakkında pek değerli bir anı saklamaktadır.

Her iki ülke arasında hep sürüp gelmiş olan sağlam dostluk bağlarının, ortak çıkarları ve dünya uygarlığı ve barışı ve selameti çıkarları yararına bir kat daha olgunlaştırıp geliştirmek yürekten dileğimdir.”³⁶

³⁵ Bu mektubun tam metni için bkz. Bilâl N. Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt III: İspanya-Polonya, Türk Tarih Kurumu, Ankara: 2001, s. 418-419, No. 516

³⁶ *Ibid.*, s. XIX: Atatürk’ün konuşmasının aslı şudur:

Türkiye ve Polonya Cumhuriyetleri arasında dostluk ilişkilerinin temeli böyle atıldı. Ondan sonra ilişkiler sürekli gelişti. 1924 Erzurum depremi üzerine Polonya Cumhurbaşkanı, Atatürk'e başsağlığı diledi ve aynı zamanda depremden zarar görmüş olanlara yardım için 20 bin Frank gönderdi. Atatürk, bu nâzik jestinden dolayı Polonya Cumhurbaşkanı'na "en samimi teşekkürlerini" ilettiler.

1926 yılında elçiler değişti. Ankara'daki Polonya elçiliğine **Charles Bader** atandı. Türkiye'nin ilk Varşova Elçisi **İbrahim Tali Bey** de iki yıl kadar Elçilik görevini sürdürdükten sonra, Başkâtip **Talat Rauf (Tokçınar)** Beyi geçici maslahatgüzar bırakıp, Şubat 1926'da Ankara'ya döndü ve milletvekili seçildi. Onun yerine TBMM üyesi olan **Yahya Kemal Bey (Beyatlı)** Varşova elçiliğine atandı. Yahya Kemal Bey, Varşova Elçiliğine atanması nedeniyle 22 Mayıs 1926 günü Urfa mebusluğundan istifa etti.³⁷

O yıllarda Polonya'da yeni Türkiye'ye ve başkent Ankara'ya karşı epeyce ilgi olduğu anlaşılıyor. Polonyalı gazeteciler Ankara'ya geliyor, Polonya gazetelerinde yazılar yayınlıyorlardı. Yahya Kemal'in Varşova'ya atandığı günlerde Polonya'nın Türkiye'ye ilgisi sürüyordu.³⁸

Cumhurbaşkanı **Gazi Mustafa Kemal (Atatürk)**, 24 Mayıs 1926 tarihini taşıyan Güven Mektubu (İtimatname) ile Yahya Kemal'i Lehistan'a (Polonya'ya) Orta Elçi atadığını Polonya Cumhurbaşkanı'na bildirdi. O günlerde Polonya yeni Cumhurbaşkanı'ni seçmek üzereydi; o yüzden Atatürk de mektubunda "Lehistan Cumhuriyet-i Mufahhaması Reisi Hazretlerine" demiş, fakat kim olacağı henüz bilinmeyen Polonya Cumhurbaşkanı-

---

"Bir asrı mütecevaz bir zamandan beri münkatı bulunan münasebat-ı diplomasiye memleketin arasında bu veçhile tekrar teessüs etmiş bulunuyor. Bu hâdiseyi gayet derin bir memnuniyetle selâmlarım.

"Memleketim hakkında sarf eylediğiniz güzel sözlerden pek mütehasşisim. Türkiye dahi aziz misafirleri olmuş olan Polonya'nın asil evlâdı hakkında pek kıymetli bir hatıra saklamaktadır.

Her iki memleket beyninde daima caygır olmuş olan metin dostluk revabütunun, menfaat-i müşterekeleri ve medeniyet ve sulh-u mesalemeti cihan menfaatına bir kat daha tekâmül ve inkişaf etmesini halisane temenni eder(im)."

³⁷ **TBBM Zabıt Ceridesi**, Devre II, Cilt XXV, s. 419

³⁸ Polonya gazetelerinin yeni başkentimiz Ankara hakkındaki yazıları için bkz.: Bilâl N. Şimşir, Ankara...Ankara. **Bir Başkent'in Doğuşu**, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1988, s. 373-376

Not: Bu dergide transkripsiyonu yayınlanmış olan belgede bazı ciddi okuma yanlışları göze çarpmaktadır. "Mufahhaması" kelimesi "mefhâresi"; "teyemmünen" kelimesi "**temeyyenen**"; "ümmiye" kelimesi de "**emine**" yapılmıştır! Belki acemi bir Türkoloji asistanı tarafından yanlış okunup böylece basılmış olan dergideki bu metnin düzeltilmesi gerekir. - BNŞ.

nın adını belirtmemiştir. Tarihi bir belge olan bu Güven Mektubu veya İtimatname, o zamanın ağır resmi diliyle aynen şöyle kaleme alınmıştır:

*“Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Reiscumhuru,
Lehistan Cumhuriyet-i Mufahhaması Hazretlerine*

Muhibbi Hâlis ve Âlikadrim,

Türkiye ile Lehistan beyninde teyemmünen cayigir olan vifak ve muhadenetin muhafaza ve takviyesi matlub ve mültezem bulunduğundan Türkiye Büyük Millet Meclisi sabık azasından Yahya Kemal Beyi nezd-i Riyasetpenahilerine Türkiye Cumhuriyeti Fevkalade Murahhas ve Orta Elçisi olarak tayin ve izama karar verdim. Müşarünileyhin evsaf ve hasâili ve şimdiye kadar ibraz eylediği dirayet ve fetanet, kendisine tahmil ve tevdi olunan vezâif-i âliyyeyi itimad-ı Riyasetpenahilerine mazhar olacak tarzda hüsnü ifa edeceğini zamindir. Bu ümniye iledir ki Zat-ı Riyasetpenahilerinden kendisini hüsnü kabul buyurmalarım ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından vukubulacak tebligata ve gerek Zat-ı Riyasetpenahileri ile Lehistan hakkında perverde eylediğim hissiyat-ı halisane-i dostaneneye dair ita eyleyeceği teminata tamamen itimad edilerek memuriyet-i âliyesinin hüsn-ü ifası emrinde nail-i müzaheret buyurulmasını rica ederim. Ankara’da bin dokuz yüz yirmi altı senesi Mayıs ayının yirmi dördüncü günü ita kılınmıştır.

*GAZİ M. KEMAL
(İmza ve Mühür)*

*Hariciye Vekili
Doktor Tefvîk Rüştü³⁹*

Güven Mektubunu ve selefinin Vedanamesini çantasına koyan Orta Elçi **Yahya Kemal Bey** Bükreş yoluyla Varşova’ya hareket etti. Bükreş’te Elçi **Hüseyin Ragıp Bey’in (Baydur)** konuğu oldu. 14 Haziran 1926 günü Varşova’ya vardı ve varışını aynı gün Ankara’ya tek satırlık Fransızca bir telgrafla bildirdi: “Arrive quatorze pris possession poste. Türkçesi: “Ayn

³⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Arşivi (DBA), Müt. 2/97. Ayrıca bkz. **Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III**, Özal Matbaası, İstanbul: 1988.

on dördünde geldim (ve) göreve başladım” demektir. Türk Harf Devriminden (1928) önce, eski Türk alfabesiyle uluslararası telgraf gönderilemediğinden dış temsilciliklerimizle telgraf haberleşmesi ya yabancı dilde, ya da çeviri yazısıyla yapılabiliyordu. Yahya Kemal de göreve başladığını bildiren telgrafını Fransızca olarak göndermişti.

Elçimiz **Yahya Kemal**, hemen hiç bekletilmedi ve Varşova’ya varışından üç gün sonra Güven Mektubunu Polonya Cumhurbaşkanı’na sundu. 1 Haziran 1926 günü Polonya Cumhurbaşkanlığına **İgnace Moscicki** seçilmişti. 15 Haziranda İzmir’de Atatürk’e suikast düzenlendi. Moscicki, Cumhurbaşkanlığına seçildiğini Türkiye Cumhurbaşkanı’na resmen bildirirken, suikasttan kurtulmuş olan Atatürk’e bir de geçmiş olsun telgrafı çekti. Böylece, Atatürk ile Polonya’nın yeni Cumhurbaşkanı arasında da hemen dostça yakınlık başladı. Cumhurbaşkanı Moscicki, 19 Haziran günü Türkiye Ortaelçisi Yahya Kemal Bey’i kabul etti. Elçimiz, törenle Güven Mektubunu Moscicki’ye sundu. Sunarken, metni Ankara’da hazırlanmış olan Türkçe bir nutuk okudu ve nutkun Fransızca çevirisini Polonya tarafına sundu. Arşivde, nutkun Türkçe aslını bulamadım; yalnız Fransızca çevirisini bulabildim ki aşağıdaki metni bu Fransızca çevriden Türkçeye aktardım. Nutuk şudur:

“Sayın Cumhurbaşkanı,

Türkiye Cumhurbaşkanının beni Riyasetpenahileri nezdine Fevkalâde Murahhas ve Tam Yetkili Orta Elçi tayin ettiğini bildiren mektubunu Ekselanslarına sunmakla onur kazanırım. Asil Polonya milletine karşı şahsen uzun zamandan beri büyük hayranlık ve derin sempati beslediğimden, iki ülke arasında mutlu biçimde var olan dostluk ilişkilerini Polonya hükümetiyle güçlendirme görevinin bana verilmiş olması benim için hem pek değerlidir, hem de büyük gurur ve onur konusudur.

İki ülke arasında karşılıklı saygı duyguları esasına göre kurulmuş olan dostluk bağları, bütün siyasi, iktisadi ve fikri belgelerde yüzyıllar boyunca etkisini sürdürmüştür.

Bu geleneksel dostluğu daha da geliştirmek için buraya geldim. Bu dostluk, iki ülke çıkarları eşit anlayışına dayanan sıkı ve güvenilir bir işbirliği ile canlandırılırsa, eminim ki bütün meyvelerini verecektir.

Bu görev, Polonya’nın büyüklüğü ve refahı için olduğu kadar şahsi sadetleri için yürekten temennilerde bulunduğum Ekselanslarının hayırhah

ve değerli desteği olmaz ise şahsen ne kadar hararetle onu başarmaya çalışırsam çalışayım, benim kişisel gücümü aşacaktır.”⁴⁰

Yahya Kemal Bey, güven mektubunu sunduğunu 20 Haziran günü aşağıdaki yazıyla Ankara'ya bildirdi:

“Hâriciye Vekâletine:

Varşova'ya muvasalatımı müteakip Hariciye Vekâletini (jeran) sıfatıyla idare eden Mösyö **Zalevski** ile görüşüm. Reisicumhur tarafından kabulüne tevessül etmesini rica ettim ve kendisine İtimatnamemle beraber nutkun Fransızca'ya tercüme edilmiş metinlerini bıraktım. Bu mülakatta Mösyö **Zalevski** Türkiye'ye karşı hararetle dostluk hissiyatı izhar etti.

19 Haziranda, refakatımda Başkâtip **Talat Rauf** ve İkinci Kâtip **Rauf Hayri Bey**'ler olarak Teşrifat Müdür-i Umumisinin delâleti ve mûtaad olan merasimle, (Château Royal)de Reisicumhur tarafından kabul edildim. Metni Vekâletçe mukannen (belirlenmiş) olan nutku Türkçe okudum ve İtimatnamemle Selefim **İbrahim Tali Beyefendi'nin** Vedanamesini Reisicumhurun yedine tevdi ettim. Reisicumhur cevabi nutkunu Lehçe okudu.

Nutuklardan sonra Reisicumhurla hususî görüşüm. Leh Milletinin Türklüğe karşı beslediği muhabbet ve şükran hislerini hassas bir lisanla mükerreren ifâde etti ve “*Lehistan taksimini tanımayan yegâne Millet sıfatıyla Türkiye 'ye Leh Milleti müebbeden minnettardır*” dedi ve ayrılırken “**Gazi Mustafa Kemal Paşa** Hazretleri'ne ihtiramatımın tebliğine tavassut etmenizi rica ederim” cümlesini ilâve etti.

Resm-i kabulümüzün samimî ve hâhişle vuku bulduğunu, gerek Hükümet erkânı, gerekse Matbuat tarafından müsait ve mütemayil bir telâkki gördüğümü arz ederim. 26 Haziran 1926.

Varşova Elçisi
Yahya Kemal⁴¹

Bu yazı, **Yahya Kemal'in** kendi el yazısıyla, biraz acemice ve pek kısa kaleme alınmıştır. Elçimiz, güven mektubunu sunduğu Polonya'nın yeni Cumhurbaşkanı'nın kişiliğini, konuşmasını etraflıca aktarmadığı gibi adını zikretmeyi bile unutmıştır. Diplomaside acemiliği göze çarpmaktadır.

⁴⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı Arşivi (DBA)- Müt. 2/97

⁴¹ Fehmi Nuza, (Emekli Büyükelçi), “Yahya Kemal Beyath Hariciye Hizmetinde”, **Ölümünün Yirmi beşinci Yılında Yahya Kemal Beyathı**, Ankara: 1983, s. 173

Üstat şairin Orta Elçi olarak ilk misyon şefliği böyle başladı.

Birkaç ay sonra, Cumhurbaşkanı Moscicki'nin yakın arkadaşı ve ünlü bir bilim adamı olan **Wierusz-Kowalski**, Ankara'ya Elçi olarak atandı. Kowalski, 21 Ekim 1926 günü, güven mektubu ile birlikte, Polonya Cumhurbaşkanı'nın iyi dileklerini de Atatürk'e sundu. Ertesi yıl Atatürk, ikinci defa Cumhurbaşkanlığına seçildiğini Moscicki'ye resmen bildirdi. Aynı yıl Ankara'da pek sevilip sayılan Polonya Elçisi Kowalski görev başında öldü. Atatürk, hemen Polonya Cumhurbaşkanı'na başsağlığı diledi. "*Cümle-nin takdirat ve muhabbetini celbe muvaffak olan Mösyö Kowalski'nin ve-fatından pek ziyade müteessir*" olduğunu belirtti. Cumhurbaşkanı Moscicki, pek duyulandı ve "en hararetli teşekkürlerini" bildirdi.

1930 yılında Türkiye ile Polonya arasındaki ilişkiler Büyükelçilik düzeyine yükseltilecek, fakat Yahya Kemal o tarihte Madrid'de olacaktı.

Yahya Kemal, "Varşova'da ilk sefarethanemiz Yahudi Mahallesi'ndeydi. Orada bir iki ay kadar kaldım. Sonra bizzat tutup tanzim ettiğim *Şopena (Szopena)* da iki numarada bulunan sefarethaneye naklettim. Orada üç seneye yakın bir müddet ikamet ettim" diyor.⁴²

1926 yılında bir Türk seyyar sergi gemisi Avrupa limanlarını dolaşiyor ve genç Türkiye Cumhuriyetini tanıtıyordu. **Yahya Kemal** Beyatlı'nın Varşova'da göreve başlamasından kısa bir süre sonra, 1926 Ağustos ayı başlarında, seyyar sergi gemimiz Polonya'nın Gdynia (Danzig) limanına demir attı. Elçimiz orada büyük bir davet verdi ve sergimizi tanıttı. Oradaki coşkulu havayı doğrudan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e aşağıdaki telgrafla arzetti.

*Varşova Elçisi Yahya Kemal Bey'den
Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine*

Tel.

Polonya, Gdynia, 9/8/1926

Gdynia'da Baltık denizi üzerinde Türk ve Lehleri bir araya toplayan muhteşem davet. Halk, tribünlerde, bizleri ihata etmektedir. Herkes iki defa ayağa kalkarak ve Türk marşını dinleyerek fevkalâde bir sürür ve şadı-

⁴² Nihat Sami Banarlı, **Yahya Kemal'in Hâtıraları**, İstanbul: 1960, s. 141

manı ile şerefimize ve sıhhatimize içmiştir. Namınızın fevkalâde hürmetkârı olan rical-i resmiye Zat-ı Devletinize hürmetlerini arzına bendenizi memur ettiler.

Yahya Kemal"⁴³

Atatürk bu telgrafa ertesi gün şöyle teşekkür etmiştir:

*Cumhurreisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinden
Varşova Elçisi Yahya Kemal Beyefendiye*

Tel.

Ankara, 10/8/1926

Seyyar sergimizin seyahati münasebetile Lehistan halkı ve rical-i resmiyesi tarafından Türkiye ve şahsım hakkında izhar buyurulan hissiyat-ı dostaneden pek mütehassisim. Teşekkürlerimi iblâğ buyurunuz.

*Reisicumhur
Gazi M. Kemal*"⁴⁴

Polonya'dan İzlenimler, Anılar ve Bir Şiir

Elçi Yahya Kemal, Varşova'dan **Süleyman Nazif** (1870-1927)'e göndermiş olduğu 16 Ağustos 1926 tarihli mektubunda⁴⁵ ilk izlenimlerini şöyle anlatıyor:

“Varşova düz ovada bir şehirdir. Etrafta dağ veya deniz ufku olmayınca insan sıkılıyor. Şehir çok mamur ve medenîdir, yalnız eğlenceli değildir. Hava' ekseriya yağmurlu ve kapalıdır. Leh milleti güzel ve asil millettir, sevimlidir, zekidir, yontulmuş bir kütledir. Lehler bizi samimi bir muhabbet-

⁴³ DBA- Polonya. İdari K. 60-0

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Bu mektubun tarihi, bir kaynakta yanlışlıkla 16 Ağustos 1924 olarak verilmiştir. Bkz. Zeynep Kerman, “Yahya Kemal'in neşredilmemiş bir mektubu ve vasiyeti”, **Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı**, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul: 1984, s. 195. Hata, mektubun yanlış okunmasından, eski 6 rakamının 4 gibi görülmesinden kaynaklanmıştır, sanıyoruz. Doğrusu 16 Ağustos 1926'dır. Bu yanlış, başka yayınlarda da tekrarlanıp sürdürülmektedir. Örneğin bkz. Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyatlı...** s. 59. Dikkatsiz araştırmacılarımız, Yahya Kemal'in 1926 yılında Varşova'ya atanmış olduğunu söylüyor, fakat birkaç satır sonra onu 1924 yılında Varşova'da imiş gibi gösterebiliyorlar! İnsan hayretler içinde kalıyor. Tekrar edelim: Yahya Kemal 1 Mayıs 1926'da Varşova'ya atanmış; 14 Haziran 1926'da oraya varmış, 19 Haziran 1926'da güven mektubunu sunmuştur. Daha önce Varşova'ya hiç gitmemiştir ve 1924 yılında TBMM'de mebusur. 16 Ağustos 1924 tarihinde Varşova'dan mektup yazması mümkün değildir. Bu ve benzeri yanlışların artık düzeltilmesi gerekir. -BNŞ.

le severler. Sokakta bir çocuğa Türkler hakkında fikrini sorsanız, derhal “Türkler Lehistan’ın taksimini tanımamışlardır” cevabını verir. Bu milletin istiklâl terbiyesi bu kadar yüksektir.

Dün bir halı sergisindeydim. Birçok şark halıları arasında tarihi olanları da vardı. Aynı sergide Kral Sobiyeski’nin Viyana önünde iğtinam ettiği (ganimet olarak aldığı) “otağ-ı asâfi”, Kara Mustafa Paşa’nın bir bina kadar geniş ve mutantan çadırı da vardı; 1682 senesinin o fecî eylül sabahından beri o kadar itina ile muhafaza edilmiş ki, içine girdiğim zaman kendimi Viyana önünde zannettim. Lehistan bu kadar taksim ve kargaşalık geçirdiği halde, bize ait ferman, yazı, mektup, ganaim (aganimetler) ne varsa muhafaza etmiş.

Bildiğiniz gibi Varşova muahharen (sonradan) payitaht olmuş bir şehirdir. Onuncun hayli yeni ve az millîdir. Lehlilerin millî merkezleri Krakovî’dir. Bütün hatıraları, eskilikleri, millilikleri, darülfünunları oradadır. İnşallah orasını da gidip göreceğim.

Burada ömrüm masa başında geçiyor. Çok okuyor ve çok yazı yazıyorum. Birkaç kitap projem var. Yazmağa başlamadan önce elimi nesre alıştırdım. Bir ayda bir kitap olabilecek kadar Paris hatıralarımı ve Jön Türklüğü yazdım. Bazen odamda gece yarılara doğru, **Cemil Bey**’in bir taksimini veya peşrevini fonografa koyuyorum: Boğaziçi ve İstanbul havasına giriyorum.”

Yahya Kemal, **Abdülhak Şinasi Hisar**(1883-1963)’a da 13 Ekim 1926 günü şunları yazmıştır:

Varşova, 13 Teşrinievvel 1926

Muazzez Abdülhak Şinasi,

Adresinizi bugün öğrendim ve hemen yazıyorum; birkaç ay önce yazmış olsaydım ne kadar iyi olurdu. Korkarım ki bu muhabere bahsinde yine beni haksızlıkla itham edeceksiniz. Siz benim adresimi biliyordunuz, niçin iki satırlık bir şey yazmadınız, dersem serzenişimin haklı olduğunu kabul eder misiniz?

Her ne ise...Bildiğiniz gibi, dört aydan beri Varşova’dayım. Çok sükûnlu bir hayat geçiriyorum. Sây (iş) haricinde muttasıl (sürekli) okuyorum, edebiyatın sağlam ve sahih nev’i olarak nazarımda tarih kaldı. Şiir edebiyattan sayılmadığı için onu nâdir ve müstakil bir cevher olarak bir tarafa bırakıyorum. Dediğim gibi, bir hayli eski tarih okudum. Şimdi, bu yaşımda, daha iyi anlıyorum. Diyebilirim ki vatanda millî teşekkülümüzü ilk defa iyi anladım.

Etrafımda İstanbul kütüphaneleri bulunmadığına yanıyorum. İstanbul'da iken vaktimi beyhude geçirdiğimi, az okumuş olduğumu idrak ediyorum.

Okumakta olduğu gibi, yazıda da edebiyat heveskârlığından uzağım. **Theophile Gautier** ölürken *sobre(yalın)* bir eser vücuda getiremediğini meharetle hissetmiş. Ben şiirdeki birkaç parçamdan memnunum; fakat okunacak şeyleri okumakta geciktiğime nadimim (pişmanım). Henüz vakit var mı diyeceksiniz? Onu pek zannetmiyorum. Girdiğimiz yaştan iniş aşağı bakmağa başladım, bizim nesil ihtiyarladı ve ihtiyarladığının pek farkında değildir; ben farkına vardım.

Varşova'dan ikinci mektubumda bahsedeceğim. Bu ilk mektubum bir medhal olsun. Tahassür ve muhabbetle ellerinizi sıkarım aziz ve nâdir muhibbim, efendim.

Yahya Kemal⁴⁶

İhtiyarladığını söyleyen Yahya Kemal o tarihte 42 yaşındaydı.

Varşova'da çıkan *Echo Eygodnia* gazetesi Türkiye Elçisi Yahya Kemal ile Türk edebiyatı ve şiirine dair bir söyleşi yayınlamıştır. Bu söyleşide şair elçimiz, eski Türk şiirinin XVI. Yüzyılda doruğa çıkmış olduğunu anlattıktan sonra, “Yeni Türk edebiyatı ancak **Tevfik Fikret** (1867-1915)’le başlar” diyor. Türk şiirinin Fransız parnasyen ve sembolistlerinin etkisinden ancak 1912 yılında kurtulduğunu söylüyor ve bu tarihi, “Rönesans tarihi” olarak nitelendiriyor.⁴⁷

Yahya Kemal, Varşova'da elçilik yaparken şiir düşünmekten de geri durmaz. 27 Aralık 1927'de **Nihat Sami Banarlı** (1907-1974)'ya şunları yazar:

“*Bir müddetten beri içim şiir doludur. Gerçi kuru bir çeşmeyim. Fakat zaman zaman içimde büyük birikintiler oluyor. Tasarladığım bazı şeyleri vücuda getirmek artık ben de bir mecmua (şiir kitabı) çıkarmak hevesine düştüm. Bu niyette beni teşvik eden şey, bilhassa eski bazı parçalarımın unutulmayışı oldu. Demek ki, bir mecmâa bırakırsam beni daha beş on sene yâdedenler bulunacak.*”⁴⁸

⁴⁶ **Türk Dili, Mektup Özel Sayısı**, Sayı 274, Temmuz 1974, s. 256-257

⁴⁷ **Hayat**, c. V, Nr. 108, 20 Kanunuevvel (Aralık) 1928, s. 14'ten Ahmet Hamdi Tanpınar, **Mücevherlerin Sırrı. Derlenmemiş Yazılar, Anket ve Röportajlar** (Hazırlayanlar: İlyas Dirin, Turgay Anar, Şaban Özdemir), YKY, İstanbul: 2002, s.23-24

⁴⁸ Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyatlı**, Tarih ve Özne Yayınları, İstanbul: 2001, s. 60

Yahya Kemal, ünlü “*Kar Musikîleri*” şiirini, 1927 yılında Varşova’da geçirdiği sert bir kışta yazmıştır. Buna ilişkin anısını, yıllar sonra Banarlı’ya şöyle anlatmıştır:

“Varşova’da elçilikte bulunduğum bir akşam, odamda çalışıyordum. Dışarda kar yağıyordu. Orada kar başladı mı, günlerce, aylarca durmadan yağar. İnsanda bin yıl sürecek bir yağış tesiri yapar. Bir kuytu manastırda, koro halinde söylenen dualar gibi gamlı bir eganın (org) ahengi insanda ne tesir bırakırsa, orada da karın öyle hüzünlü ve devamlı bir sesi vardır. **François** isimli, ihtiyar ve kibar tavırlı hizmetçim böyle yalnız ve muztarib gecelerimde benim Türk musikisi plaklarıyla avunduğumu bilirdi. Bilhassa **Tanbûrî Cemil** Bey’in Hüseyinî peşrevini plakta dinlerdim. François bana yarı acıyan, yarı anlayan gözlerle bakardı.

“Musikimiz beni gurbetten alır, vatana, hattâ vatanımızın muhassası (bileşimi) olan İstanbul’a götürürdü. O gece de öyle yaptım. Plak başlayınca içimdeki hüznün silindi, sesler beni İstanbul’a götürdü. “*Kar Mûsikîleri*” işte bu gecenin hâtırasıdır.”⁴⁹

Varşova anısı şiir şudur:

KAR MÛSİKÎLERİ

-Varşova 1927—

Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu.
Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu.

Bir kuytu manastırda dualar gibi gamlı,
Yüzlerce ağızdan koro hâlinde devamlı,

Bir erganın ahengi yayılmakta derinden...
Duydumsa da zevk almadım İslav kederinden.

Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanbûrî Cemil Bey çalışıyor eski plâkta.

Birdenbire mes’udum işitmek hevesiyle,
Gönlüm dolu İstanbul’un en özlü sesiyle.

⁴⁹ Ibid.

Sandım ki uzaklaştı yağan kar ve karanlık,
Uykumda bütün bir gece Körfez'deyim artık!.

Şair Yahya Kemal, çantasında “*Kar Mûsikileri*” şiiriyle Varşova Elçiliğinden ayrıldı.

1926 yılında Varşova Elçiliğine atanmış olan **Yahya Kemal**, 33 ay bu görevde kalmıştır ve Elçilik görevini hakkıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Türkiye Cumhuriyetini şevkle temsil etmiş, Polonya'daki gelişmeleri yerinde izleyerek Ankara'ya rapor etmiştir. Göreve başladıktan bir ay sonra, o tarihte Kabinede Harbiye Nazırı olan Polonya bağımsızlığının ünlü lideri **Mareşal Pilsudski** ile görüşmüş. Görüşme sırasında Mareşal şöyle bir dil kullanmış: “Dostlarımız bize bebek muamelesi ediyorlar. Daima ihtiyat-kârlık ve usluluk tavsiye ederek başımızda sıkıca vesayet icra ediyorlar. İstiklâlimiz vardır. Lâkin müstakil olmak için insanın kendisini tamamen müstakil hissetmesi lâzım. Bildiğimiz gibi inkişaf etmenin sırası artık gelmiştir”

Elçimiz bu sözleri Ankara'ya rapor ederken, “Lehistan siyaset-i hariciyesinde bir tebeddül arifesinde bulunduğumuz anlaşılıyor” demiştir.

Haziran 1927'de **Yahya Kemal** yıllık iznini kullanmıştır. Geçici Maslahatgüzar kalan Başkâtip **Zeki Hakki (Karabuda)** 7 Haziranda Polonya başkentinde yaşanan trajik bir olayı Ankara'ya tellemiştir: Varşova'daki Rus Elçisi **Peter Voykov**, komünist rejim karşıtı “Beyaz Rus”lardan birinin silahlı saldırısına uğramıştır. Saldırgan, istasyonda Rus Elçisine dört el ateş etmiş, ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılan diplomat çok geçmeden ölmüştür. **Kaverda** adındaki katil yakalanmış ve bir hafta sonra Fevkalâde Mahkeme tarafından ömür boyu hapse mahkum edilmiştir.

Bir yıl sonra **Yahya Kemal** benzer bir olayı rapor etmiştir: Suikasta kurban giden Rus elçisinin yerine gelen yeni Rus elçisi de “Beyaz Rus”larca hedef seçilmiş. 4 Mayıs 1928'de, bir Beyaz Rus teröristi, Varşova'daki Rus Elçiliği Ticaret Müşavirinin arabasına ateş etmiş. Yakalanan saldırganın asıl amacının Elçiyi öldürmek olduğu anlaşılmıştır. Elçimiz bunları Ankara'ya bildirirken şunları eklemiştir: “*Sefaret heyetinin hayatını korumak maksadıyla Rusya, Beyaz Rus zümresinin Polonya'dan kovulmasını isteyecektir. Polonya Hükümetinin mezkur vak 'adan sonra tevkiף ettiği 30 Beyaz Rus arasında ve başlarında bu gibi suikast işleriyle zan altında bulunan bir Kontes vardır. Mesele şimdiki halde vehamet arzetti-*

yor.” demiştir. (O yıllarda Beyaz Ruslar, komünist Rus diplomatlarına saldırdıkları gibi, 1970’li ve 1980’li yıllarda da Ermeni teröristler yurt dışındaki Türk diplomatlarımızı hedef almış ve 34 diplomatımızı ve aile yakınlarımızı şehit etmişlerdir.)

Yahya Kemal, Polonya iç politikası üzerinde de durmuş, iktidarla muhalefet arasındaki çekişmeleri ve genel seçimleri Ankara’ya rapor etmiştir. 1928 Mart başlarında yapılan genel seçimleri rapor ederken 5 Martta şunları bildiriyor: “Leh intihabı had bir hararetle devam etmekte ve nihayet bulmak üzeredir. **Pildsudski** Hükümeti, bütün tahminler hilafına gayri muntazar muvaffakiyet kazanıyor. En kesif ve kavi telakki olunan Nasyonalist Katolik Burjuva Fırkası - ki Pildsuski’nin muhalifidir - ehemmiyetli farkla kaybetmektedir. Hükümetin yeni Mecliste 100 kadar taraftar mebusu ve mevcut zümrelerin en kavisi olacağı tebarüz etmektedir...”

Mareşal Pildsudski’nin başarılarını açıklayıp yorumlayan **Yahya Kemal**, Polonya iç politikasını yakından izlemeyi sürdürmüştür. Varşova Elçiliğimizin Polonya iç politikasındaki gelişmeler konusunda 12 Eylül 1928 tarihli bir raporu, önemli görülerek Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği’nin de dikkatini çekmiştir. Raporda, 1926 yılındaki Hükümet darbesinden sonra 1928 Martında yapılan seçimlerde **Mareşal Pildsudski’nin** büyük başarı kazandığı, seçim sonunda Cumhurbaşkanlığı makamının en geniş yetkilerle güçlendirilmek istendiği belirtiliyor ve Polonya’nın “şiddetle devletçi bir heyet haline getirmenin” amaçlandığı anlatılıyordu. Bu raporun bir örneği CHP Genel Sekreterliğince **Yahya Kemal’den** rica edilmiştir.⁵⁰

Yine Yahya Kemal’in Polonya’da bulunduğu sırada Türk Yazı Devrimi yapıldı; 1928’de çok kısa zamanda Arap alfabesinden, Latin esasına dayanan yeni Türk Alfabesine geçildi. Bu köklü kültürel devrim, başka birçok ülkede olduğu gibi Polonya’da da ilgi çekti ve çok olumlu karşılandı. *Epo-ka* gibi, *Kurjer Warszawki* gibi Polonya’nın büyük yayın organlarında Türk yazı devrimini öven, kutlayan yazılar çıktı.⁵¹ Polonya basınında Türkiye’yi, Mustafa Kemal’i alkışlayan bu yazıların çıkmasında Varşova Elçimizin veya Elçiliğimizin doğrudan bir rolü olup olmadığı belli değildir, ama bu gelişmelerin şair Yahya Kemal’i bir kez daha Türk yazı devrimi üzerinde düşündürmüş olduğunu sanıyorum. Çünkü, Eski Türk kültürüne tutkun olan

⁵⁰ Fehmi Nuza (E. Büyükelçi), “Yahya Kemal Beyatlı Hariciye Hizmetinde”, **Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal Beyatlı...**, s. 174-179

⁵¹ Bilâl N. Şimşir, **Türk Yazı Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara: 1992, s. 285-287

Yahya Kemal, “Kur’an alfabesi”dir diye bin yıldır kullandığımız, fakat Türk diline hiç uymayan eski yazının değiştirilmesinden başlangıçta adeta ürktüğü ve bu reformu pek içine sindiremediği bilinir. **Afet İnan’ın** söylediğine göre, Yahya Kemal, Varşova Elçiliğine atandıktan sonra Atatürk’e veda etmeye gitmişti. Atatürk kendisine tasavvur ettiği harf inkılâbından bahsetmiş. Şair, “*Nasıl olur, koskoca Türk kütüphanesi, Türk kültürü ne olacak?*” diye sormuş. Atatürk o zaman Yahya Kemal’e bir cevap vermemiş,⁵² ama iki yıl sonra Türk Yazı Devrimini gerçekleştirmişti.

Yahya Kemal’in Varşova’da bulunduğu yıllarda Türkiye ile Polonya arasında bazı ufak sorunlar yaşandığı da anlaşılmaktadır. Türkiye İş Bankası ile bir Polonya bankası arasında bazı anlaşmazlık çıkmıştır. İzmir Mebusu ve İş Bankası Genel Müdürü **Mahmut Celâl** (Celal Bayar), 1 Ağustos 1927 günü Varşova Elçisi Yahya Kemal’e şu mektubu yazmıştır:

“Muhterem Efendim,

Jimeyeneski Bank ile Bankamız arasındaki ihtilafın halli zımında hukuk müşavirimiz **Şevket Bey** Varşova’ya gitmiştir. Mumaileyh bittabi zatı âlilerinizi ziyaret ve mesele hakkında tafsilat verecektir. Kendisine azâmi muavenet ve teshilat-ı devletlerinin ibrazını (yardım ve kolaylık göstermenizi) rica ve bu vesile ile hürmetlerimi teyit ederim Efendim.”⁵³

İki banka arasındaki anlaşmazlık Elçimiz tarafından halledilemez miydi, bu işte Elçilik neden devre dışı kalmış ya da bırakılmıştı, Yahya Kemal’in Varşova’dan Madrid’e nakledilmesinde bu anlaşmazlığın de etkisi olmuş muydu acaba? Gibi sorular akla gelmektedir.

Yahya Kemal Madrid Elçisi (1929-1932)

Yahya Kemal, 6 Şubat 1929 tarihli 7649 sayılı kararname ile Varşova Elçiliğinden Madrid Elçiliğine nakledildi. Cumhurbaşkanı **Gazi Mustafa Kemal (Atatürk)**, Elçimizin Varşova’daki görevinin sona erdiğini 19 Şubat 1929 tarihli mektupla Polonya Cumhurbaşkanı **İgnace Moscicki**’ye bildirdi. Bu mektup veya Vedaname aynen şöyledir:

⁵² Kimi kaynaklarda Yahya Kemal’in Madrid Elçiliğine giderken Atatürk’le vedalaşmaya çıktığını, aralarındaki bu konuşmanın o zaman geçtiği yazılmaktadır. (Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyathı**, s. 65). Bu yanlıştır, düzeltilmesi gerekir. Konuşma, Yahya Kemal’in Varşova’ya atanmasının ardından, 1926 yılında, yazı konusunun tartışıldığı bir sırada geçmiştir. Yahya Kemal 1929 yılında Varşova’dan Madrid’e nakladılırken Türkiye’ye gelmemiş, Polonya’dan İspanya’ya geçmiştir.-BNŞ

⁵³ **Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III**, s. 197

*Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Reiscumhuru,
Lehistan Reiscumhuru Mösyö ignace Moscicki Hazretlerine*

Muhibbi Hâlis ve Alikadrim,

Nezd-i Devletlerinde Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi olarak ifayı vazife etmekte bulunan Yahya Kemal Beyin ahar bir vazifeye tayini münasip teemmül edilmiş olmakla Müşarünileyhin işbu vazifesi hitama ermiş bulunuyor.

Memnuniyet-i tamemi isticlâb edecek surette memuriyet-i âliyesini ifa ve eda etmiş olan Müşarünileyhin Zat-ı Devletlerinin ve Lehistan Hükümetinin teveccühlerine mazhar olmuş bulunduğunu tahmin eder ve vazifeyi mevduasım ifa ettiği müddetçe hakkında ibzal buyurulan lütufluklardan mütevellit hissiyat-ı minnettar is ini arz ve izhara müsaade buyuracağınızı ümid eylerim.

Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zat-ı Devletlerine karşı perverde ettiğim hissiyat-ı âliye-yi takdirkârane ve dostane teminatını, gerek Şahsı Âlilerinin saadeti ve gerek Lehistan 'in refah ve ikbali hakkındaki temenniyatımı teyit ve tecdit eylerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz yirmi dokuz senesi Şubat ayının on dokuzuncu günü ita kılınmıştır.

*(Cumhurbaşkanlığı mührü)
(İmza) GAZİ M. KEMAL*

*Hariciye Vekili
(İmza) Dr. T. Rüştü"⁵⁴*

Atatürk, Yahya Kemal'in Varşova'daki hizmetlerinden memnun kaldığını söylüyor.

Madrid Elçiliğine atanan **Yahya Kemal**, 14 Mart 1929 günü Varşova'dan ayrıldı. Madrid'e atanma kararnamesi şudur:

"Varşova İkinci Sınıf Elçisi Yahya Kemal Beyin Madrid İkinci Sınıf Elçiliğine naklen tayini, Hariciye Vekâletinin, Şubat 929 tarih ve 72 numrolu teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 6/2/929 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur. (Reiscumhurun ve Vekillerin imzaları)."⁵⁵

⁵⁴ DBA- Müt. 4/95: Yahya Kemal Beyin Varşova Elçiliği.

⁵⁵ DBA-Sicil No. 284

Yahya Kemal, Varşova'dan Madrid'e giderken 1929'da Prag'dan geçmiş. Burada, birkaç gün kalayım demiş. Fakat anlaşılan o sıralarda hava pek yağışlı imiş. Çekoslovak başkentinin her tarafında ünlü Çek devlet adamı Beneş'in resimleri, afişleri asılıymış. Şairimizin içi sıkılmış, Prag'da yirmi dört saatten fazla kalamamış ve şu beyti mırıldanarak yoluna devam etmiş:

Bir şehir idi daima güneşsiz
Tek semtini görmedim Beneş'siz.

Prag'da Elçilik yapmış olan **Yakup Kadri Karaosmanoğlu** (1889-1974) diyor ki: “Şairin ilk mısraı bir dereceye kadar doğru, son mısra ise tam bir gerçeğin ifadesidir. O zamanlar, Prag şehrinin içinde başınızı nereye çevirerseniz, nereye girip çıkarsanız mutlaka (**Edvart**) **Beneş'in** muhtelif çapta fotoğraflarıyla karşılaşırđınız. Birçok sokak ve caddelerin adları ucunda da mutlaka bir Beneş ekinin belirdeğini görürdünüz. Nitekim, bizim Elçiliğin bulunduğu mahalleye Bubenesh derlerdi ve karşımızda eskiden Beneş'in oturduğu köşk vardı.

Düşünelim ki, Yahya Kemal'in Prag'dan geçtiği devirde Beneş, henüz Devlet Reisi de değildi. Sadece Dışişleri Vekili idi...Evet, Prag'ın Beneş'siz tek semti olmadığı gibi, bütün Çekoslovakya'da onsuз hiçbir şey yapılmazdı.”⁵⁶

Yahya Kemal'in yeni görev yeri İspanya, 1920'li yıllarda bunalım içine düşmüş bulunuyordu. Devlet başkanlarından biri gidip diğeri geliyordu. Genç Türkiye Cumhuriyeti de o dönemde Madrid'de bir maslahatgüzar buldurmakla yetiniyordu. İspanya Kralı **Alfonso**, 1925 yılında **Atatürk'e** selâm ve dostluk mesajı göndermiş ve arkasından Türkiye'ye bir Elçi atamıştı. Atatürk de kendisine teşekkür etmişti. Ama o tarihte Madrid'e bir Türk elçisi gönderilmemişti. 1927 yılında Atatürk, Kral Alfonso'nun tahta çıkışının 25. Yıldönümünü kutlamış ve ikinci defa Türkiye Cumhurbaşkanlığına seçildiğini bir name ile İspanya Kralına resmen duyurmuştu. Aradan iki yıl daha geçti. 1929 yılında Madrid'de Türkiye Elçiliği açıldı ve Yahya Kemal İspanya'da Türkiye Cumhuriyetinin ilk Elçisi oldu.⁵⁷

⁵⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Zoraki Diplomat, İnkılap Kitabevi, İstanbul: 1955, s. 85

⁵⁷ Atatürk zamanında Türkiye-İspanya ilişkileri hakkında bkz.: Bilâl N. Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, Cilt III: İspanya-Polonya, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara: 2001, s. 1-38**

Türkiye Cumhurbaşkanı **Gazi Mustafa Kemal**, İspanya Kralı **Alfonso XIII'e** yazdığı 26 Şubat 1929 tarihli mektubunda, Türkiye Cumhuriyeti ile İspanya Krallığı arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmek istediğinden, “*Nezdi Haşmetanelerine Varşova Elçisi Yahya Kemal Beyi Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi Sıfatı ile tayin ve izama karar verdim...*” dedi.⁵⁸

Elçimiz güven mektubunu 10 Haziran 1929 günü İspanya Kralına sundu. Ancak güven mektubunu sunduğunu Ankara’ya bildirmeyi nedense unuttu! Oysa yüksek huzura kabul edildiğini ve güven mektubunu sunduğunu aynı gün veya en geç ertesi gün bildirmesi Elçinin göreviydi. **Yahya Kemal** bu görevini üç hafta sonra hatırladı ve 2 Temmuz 1929 günü sadece iki satırlık bir yazıyla güven mektubunu Krala sunmuş olduğunu Ankara’ya bildirdi. Yazısı şudur:

Hariciye Vekâletine

No. 2683/73

Madrid, 2.7.1929

10 Haziranda mutad olan merasimle, nutuk ir ad olunmaksızın, Reisi-cumhur Hz.nin itimatnamesini Kral Hz.ne takdim ettim. Mumaileyh büyük ve şerefli Reisimiz ve hükümetimiz hakkında dostane hissiyat ifade ve Elçiliğin tesis edilmesinden dolayı mahzuziyetlerini beyan ve vazifemde muavenetlerine mazhar olacağımı va'd ettiler; arzederim efendim.

Madrid Elçisi

*(İmza) Yahya Kemal*⁵⁹

Kral **Alfonso XIII**, 26 Temmuz 1929 tarihli bir nâme veya resmî mektup ile **Atatürk'e** cevap verdi: **Yahya Kemal'in** Orta Elçi atandığını bildiren mektubu aldığını, gerek kendisinin gerek İspanya Hükümetinin Elçimizde destek olacaklarını bildirdi ve iyi dileklerini sundu.⁶⁰

Böylece **Yahya Kemal Bey** Madrid Elçiliği görevine resmen başlamış oldu.

Yahya Kemal, Madrid’e gidişini ve orada görevliyken gezip gördüğü yerleri şöyle anlatıyor:

“**1929:** Kötü talihle geçmiş bu hazin senemde: Varşova’dan Prag’a, oradan Cenevre’ye geldim. Bir gün Lozan’da kaldım. Sonra Bern’de Mü-

⁵⁸ **Ibid.** s. 11 (Güven mektubunun tam metni).

⁵⁹ **Ibid.** s. 14 ve DBA- Müt. 4/95

⁶⁰ DBA-Müt. 4/95 ve Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları III...S.** 14-15

nir'de (Erteğün) misafir kaldım. Onunla galiba Interlaken'e ve birkaç civar şehre gezmeğe gittik. Madrid Elçiliğine oradan gittim.

Paris tarikiyle ve Sud ekspresle Madrid'e vasil oldum. Toledo ve Eskurial şehirlerini ziyaret ettim. Aynı ay içinde (yani Mayıs'ta) Behçet Bey'le beraber Gırnata'ya, Kurtuba'ya ve İşbiliyye'ye gittim. Bir haftalık bir seyahatten sonra Madrid'e döndüm. Krala itimatnamemi verdikten sonra yaz mevsimi başladı. Biarritz'e gittim...

1930: İki defa Paris'e, bir defa Bern'e gittim. Bern'den Floransa'ya, Roma'ya, Napoli'ye gittim. Napoli'den Augusto transatlantik gemisiyle Cebelütarık'a, oradan karşısındaki Elcezire'ye geçtim. Oradan otobüsle İşbiliyye'ye vardım. Madrid'e döndüm. Yazı Biarritz'de geçirdim. Etrafta ufak şehirlere birçok kereler uğradım.

1931'de Tetvan (Tetouan) a, Talha'ya gittim."⁶¹ Yahya Kemal, *Hâtıraları* 'nın bir başka yerinde de şu bilgileri veriyor: "1929'da İspanya'ya memur edildim. Muvasalat ettiğim (vardığım) zaman Almagro Sokağı'nda bulduğum sefarethanede bahçeye nazır odada kaldım. Sonra bu binayı değiştirdiğimiz vakit Ritz Oteli'ne naklettim. Ritz'den, yazı geçirmek üzere Biarritz'e gittim. Biarritz'de bir ay kadar, Carlton oteli'nde denize nazır bir odada yaşadım. Sonra eski Golf üzerinde "Villa Satello" namında bir köşk tuttum. O köşkte, şehre nazır, üst kattaki odada bir ay kaldım....Yazı bitip Madrit'e dönünce yine Ritz otelinde kaldım.

Sonra Ayala'da iki çifte numaradaki sefarethaneye naklettik. Üç seneyle yakın memuriyetimde o sefarethanede yaşadım. Arka tarafımda yatak odam vardı.

Cenuba seyahatimde, 1929'da Seville'de, Onuçüncü Alfonso Oteli'nde, Gırnata'da Elhamrâ Palas Oteli'nde, Kurtuba'da garın karşısındaki otelde, Cebelütarık'ta güya en mâuf olan kötü İngiliz otelinde, Afrika'ya geçtiğim vakit Tetouan şehrinde, ismini unuttuğum, güya en iyi otelde, Tanca'da Villa de France'da kaldım. 1930'da Saint Sebastien'de birkaç akşam Malaya Kristina Oteli'nde, Biarritz'de Golf-Hôtel'de kaldım. 1931'de Biarritz'de Hötel d'Angleterre'de kaldım. 1932'de Madrid azlimden sonra, Paris'te Balzac Sokağı'nda Celtic Hötel'de kaldım..."⁶²

⁶¹ Nihat Sami Banarlı, **Yahya Kemal'in Hâtıraları**, İstanbul: 1960, s. 131-132

⁶² Nihat Sami Banarlı, **Yahya Kemal'in Hâtıraları**, İstanbul: 1960, s. 142-143

İspanyol Kralıyla Dostluk

Sermet Sami Uysal, Yahya Kemal ile uzun sohbetler yapmış ve bunları bir kitapta toplamış. İspanya'daki Elçiliği ile ilgili olarak Yahya Kemal'e soruyor:

“– İspanya Kralı XIII. Alfons'la çok iyi dost olduğunuzu duydum, doğru mu?

– Evet, bir gün XIII. Alfons'ın av ziyafetine davet edildim. Zaten daha önce kendisine benim methimi yapmışlar...Madrid civarında bir av yerine, hususi trenle gittik. Daha başka sefirler de vardı. Kral beni vagonuna çağırtı... Gittim:

– İstanbul'u görmedim; ama ben dünyada en çok İstanbul'u severim, dedi. Ve bana İstanbul'u tasvir ettirdi. O sırada ilhamım boldu. Güzel bir eski İstanbul tasviri yaptım. Kanlıca boyunda senede üç dört defa yapılan mehtap alemlerinden, ince kayıklardan, yanık sesli hanendelerden bahsettim: Bayıldı.

Dönüşte protokole uymamasına rağmen, beni tekrar vagonunda kabul etti... Ayrılınca bir yakınına:

– Ben anamın karnında kral oldum. Bu yaşa kadar Yahya Kemal kadar hoş sohbet bir insana rastlamadım, demiş. İşte dostluğumuz böyle başladı.”⁶³

Yahya Kemal'in Madrid Elçiliği sırasında, 28 Nisan 1930'da Ankara'da, Türkiye-İspanya, Dostluk ve Hakem Anlaşması imzalandı. Aynı yıl İspanya'da ihtilâl oldu. Krallık devrildi ve Cumhuriyet rejimine geçildi. Kral ülkeyi terketti. Elçimiz, yeni rejimin Türkiye tarafından tanınmasını isteyen bir nota alırsa buna nasıl cevap vereceğini Ankara'dan sordu. Kendisine, İspanya Cumhuriyetinin gecikmeden tanınması yolunda, şu talimat verildi:

“Türk ve İspanyol Milletlerinin, aralarında müesses ve iki Devlet bey-ninde münakid Dostluk ve Hakem Muahedesi ile müeyyed çok samimi rabitaları idame ve takviyeye ziyadesi ile hâhişkâr olan Cumhuriyetçi ve Milliyetçi Türkiye, İspanya Milleti tarafından kabul ve tasvib edilen Cumhuriyet rejimini ve hükümetini tanımağa müsaraaat eder.”

Bu çerçevede Türkiye, gecikmeden İspanya Cumhuriyetini tanıdı. Daha sonra 12 Aralık 1931 günü **Yahya Kemal**, İspanya'nın ilk Cumhurbaş-

⁶³ Sermet Sami Uysal, **Yahya Kemalle Sohbetler**, Kitap Yayınları, İstanbul: 1959, s. 43-44

kanının seçildiğini Ankara'ya telgrafla haber verdi: *“Mösyö Zamora'nın Reisi Cumhur intihap edildiği maruzdur”* dedi.

Elçimizin bu telgrafı üzerine **Atatürk**, hemen İspanya Cumhurbaşkanı'nı hararetle kutladı: 15 Aralık 1931 günü Alcalá Zamora'ya şu telgrafı gönderdi:

“Ekselanslarının Yüce Makama seçilmesi haberinden pek mutlu olarak Ekselanslarının şahsında ilk İspanya Cumhurbaşkanı selâmlar, kendilerini hararetle kutlar ve dost Millet'in mutluluğu ve refahı için samimi dileklerini sunarım.”⁶⁴

Madrid'den İzlenimler ve Birkaç Fıkra

Yahya Kemal, Madrid izlenimlerini birbirinin içine girmiş şu iki şiirle dile getiriyor. Okuyalım:

HÜZÜN VE HÂTIRA

Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri,
Yaprakların döküldüğü hicranlı günleri
Andım birer birer, acıdım kendi hâlime
Aksetti bir dakika uzaktan hayâlime
Tenhâ Emirgân'ın Çınaraltı'nda kahvesi,
Poyrazla söyleşir gibi yaprakların sesi.
Hem başka hem de hayli yakın karşı mabede,
Mermerle kaplı çeşmede, mevzun kitabede,
Baktım Yesâri hatlarının bir nefisine,
Daldım coşup giden denizin musikisine.⁶⁵

MADRİD KAHVEHANESİ

Madrid'de kahvehaneyi gördüm ki havradır
Bir yerdeyiz ki söz denilen şey palavradır
Dalmış gülüp konuşmağa yüzlerce farfara
Yorgun kulaklarımda sürerken bu yaygara
Durdum, hazin hazin, acıdım kendi hâlime
Aksetti bir dakika uzaktan hayâlime,

⁶⁴ Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları III...S.** 17

⁶⁵ Yahya Kemal, **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul: 1967, s. 116

Sakin Emirgân'ın Çınaraltı'nda kahvesi,
Poyraz serinliğindeki yaprakların sesi.
Bazan gönül dalar suların musikisine
Bazan Yesârî hatlarının en nefisine.⁶⁶

Anlaşılan Yahya Kemal Madrid'de sıkılmaya başlamıştır. “*Gurbet nedir bilir mi o menfaya gitmeyen?*” der. “*Yalnızlığın azabı her işkenceden beter*” der. Emirgân'ın, Çınaraltı'nın huzurunu, sükununu özler...Şairimizin bu duyguları anlaşılabilir değildir. Ancak kendisi Elçilikten istifa edip İstanbul'a dönmeyi hiç düşünmez. Fakat Madrid'de de pek oturamaz. Alır başım, vurur kendisini Endülü's'e, Afrika'ya, Avrupa'ya; o şehir senin, bu harabe benim; tarihe dalar gider. İncelemeler yapar, merakını giderir, gurbet acılarını bastırır, avunur. Sanki Elçilik yapsın diye değil de diyar diyar dolaşıp tarih araştırmaları yapsın diye oralara gönderilmiştir. İspanya'da çok önemli gelişmeler olur. Krallık devrilir, Cumhuriyet kurulur, iç savaş belirtileri baş gösterir. Orada neler olmaktadır? Ankara'da Hükümet gelişmelere göre tutum belirleyecektir. Hükümet ilk elden rapor, Elçimizden görüş bekler. Boş yere bekler. Elçimizden ses şada çıkmaz. Günün siyasal gelişmeleri şair elçimizin pek umurunda da değil gibidir; o, bin yıllık geçmişlerde dolaşır. Bazen de İspanyol aristokratlarının malikanelerinde “zil”, “şal”, “gül” keşfine de çıkar...

Madrid elçimiz Yahya Kemal, kendisinin görevden alınmasını hazırlar yavaş yavaş; kendisi bunun pek farkında değildir, henüz.

Ağzının tadını pek iyi bilen **Yahya Kemal**, fırsat buldukça gittiği kalburüstü Madrid lokantalarından birinde, imrenilecek bir iştah görüntüsü içinde hapır hupur ya da şapır şupur karnını doyururken, komşu masalardan birinde bir başka müşteri, patronu çağırarak sormuş:

“Bu zat, yemeklerinizin nefasetini reklam etmek için para ile tutulmuş bir görevli mi?”⁶⁷

Yahya Kemal İspanya'da Elçi iken şair **Ahmet Haşim** (1887-1933) ona bir mektup yazmış. Üsküp'te doğduğu için üstada Arnavutluk yakıştı-rarak onu kızdırmak istemiş:

⁶⁶ Yahya Kemal, **Kendi Gök Kubbemiz**, YKY, İstanbul: Nisan 2004, s. 109

⁶⁷ Haldun Derin, **Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken (1933-1951)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 1995, s. 222-223

“*Burada pırasa yedikçe, seni anıyorum; aziz dostum!...*” demiş.

Diplomat olan **Yahya Kemal**, altta kalır mı? Şu zarif cevapla **Ahmet Haşim**'in Arap asıllı olduğunu çitlativermiş:

“*Her zaman gönlümdesin Haşim. Nasıl seni anmayayım ki, daima Endülüis harabelerinde geziyorum!*”⁶⁸

Evet, tarih ve sanat meraklısı **Yahya Kemal**, Endülüis harabelerinde ve İspanya'nın diğer görülecek yerlerinde bir turist gibi durmadan dolaşıyordu. Madrid'den uzaklaştığını Ankara'ya bildirmeye gerek bile duymuyordu! Bu bir hataydı.

Elçimiz, yalnız İspanya içinde dolaşmakla da kalmıyor, İspanya dışına da çıkıyordu: Biaritz'i, Paris'i, Roma'yı, Napoli'yi, Cebalitarık'ı vs. dolaşıyor, yine Ankara'ya haber verme gereğini duymuyordu. Bu davranışı, ciddi bir hataydı. Çünkü bir elçi, merkezden, yani Hükümetinden izin almadan görevli bulunduğu ülkeyi terk edemez. Nereye gideceğini, elçiliği kim emanet edeceğini, geçici işgüder olarak yerine kimi bırakacağını, hangi adreste ne kadar kalacağını, gerektiğinde kendisine nasıl ulaşılacağını, gittiği yerden ne zaman görevinin başına döneceğini önceden Dışişleri Bakanlığına bildirmek durumundaydı. Yahya Kemal bunları ihmal ediyordu... Buna, şimdilik bir nokta koyup geçelim.

Gazeteci-yazar **Vâlâ Nurettin (Vâ-Nû)**, İspanya'da bir ay kadar **Yahya Kemal'in** misafiri olmuş ve onu Madrid'de golf oynarken görmüş. (Evet, Yahya Kemal o zamanlar golf oynuyormuş, golfçü olarak resmi de var.), Vâlâ Nurettin anılarında şunları anlatıyor:

“Yahya Kemal, bizim neslin hemen her muharririne olduğu gibi şahsıma karşı da alâka göstermiştir; ilk yazılarımın neşredilmesine imkân verdi. Daha sonra da himmetini üzerimizden eksik etmedi. Hatta maddi külfetlerimize de katlandığı çok olmuştur. Bu arada beni 1930 senesinde Madrid'e bir aylığına davet etmek ağabeyliğini gösterdi. Türlü meziyetleri arasında emsalsiz cömertliğinin de bulunduğunu tarihçilere vesika diye vermek için şu teferruatı bildireyim: Yataklı vagon biletimi kendi aldırmış, kaldığım otelin hesabını kendi verdirmiştir.

“*Endülüis 'te Raks'* şiirinin ilhamını aldığı muhitlerde kendisiyle bir ay yaşamış olmak şerefine mazharım. Yahya Kemal'i Madrid'in meşhur Golf Kulübü'nde (Bu kulübe hanedan da devam ederdi.) Prens ve prensesleri

⁶⁸ Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal**, İstanbul: 1958, s. 68

birlikte gördük. İspanyol yüksek muhitinde golf oynarken gördüm. Zannedirim edebiyat tarihçilerimiz için (ve de diplomasi tarihçilerimiz için-BNŞ) bu da bir vesikadır. Üstat, yalnız sözleriyle değil, sporculuğu ile de alâka çekiyordu.

“Umumiyetle gayet iyi tarih bilen Yahya Kemal, İspanya tarihinde de derinleşmişti. Beni tarihî menkıbelerin havası içinde yaşatarak - Tuleytule ve Eskurial şatosu dahil -İspanya’nın birçok yerlerinde gezdirdi. O Sıralarda memleket bir isyan başlangıcı havasında yaşıyordu. Geceleyin bir ormandan geçtiğimiz sırada otomobilimizin önüne silahlı adamlar çıktı. Meğer şimdiki Franco’nun biraderini arıyorlarmış. Hüviyetimizi bildirdik, bıraktılar; bu suretle modern İspanya tarihinin içinde de bir nebze yüzmüş oldum.”⁶⁹

Yahya Kemal, Madrid’de, dost olduğu bir Marki’ye, bu ülkeye geldim gidiyorum bir İspanyol raksı görmedim, demiş. Marki ona İspanyol dansı görmesi için Endülüs’e gitmesini söylemiş. Elçimiz, kalkıp Endülüs’e, Ceres denen bir yere gitmiş; anlatıyor:

“Burada şehirler yoktur, sadece büyük çiftlikler vardır. Bol bol şarap imal edilir. Marki benim için hem bu civardan, hem de Madrid’den kız ve kadınlar davet etmiş. Bir müddet sonra üç kız raksa başladı. İçlerinden biri fevkalâde raks ediyordu. Fakat bu cazip gece bana bahşişleriyle iki bin liraya mâl oldu...İşte o gece zil, şal ve gül kelimelerini buldum. Ve bu kelimeler o kadar hoşuma gitti ki bunları şiir haline getirmekten evvelâ korktum. Fakat sonra yavaş yavaş mısralar meydana geldi. 1932’de sefirlikten ayrıldım. Paris’e geldim. 1933’te şiir bitti.”⁷⁰

Ve işte şair elçimiz Yahya Kemal’in zil, şal ve gül’lü şiiri:

ENDÜLÜS’TE RAKS

Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...
Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı...

Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir.
İspanya neş’esiyle bu akşam bu zildedir.

⁶⁹ Vâ-Nü, “İspanya’da Yahya Kemal’in bir ay misafiri olmuşum”, aktaran Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal**, İstanbul: 1958, s. 247 & (kısmen) Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyatı**, s. 62

⁷⁰ **Ibid.**

Yelpaze çevrilir gibi birden dönüşleri,
İşveyle devriliş, saçılış, örtünüşleri...

Her rengi istemez gözümüz şimdi aldadır;
İspanya dalga dalga bu akşam bu şaldadır.

Alnında halka halkadır aşüfte kâkülü,
Göğsünde yosma Gırnata'nın en güzel gülü..

Altın kadeh her elde, güneş her gönüdedir;
İspanya varlığıyla bu akşam bu güldedir.

Raks ortasında bir durur oynar, yürür gibi;
Bir baş çevirmesiyle bakar öldürür gibi...

Gül tenli, kor dudaklı, kömür gözlü, sürmeli...
Şeytan diyor ki, sarmalı, yüz kerre öpmeli...

Gözler kamaştırır şala, meftun eden güle,
Her kalbi dolduran zile, her sineden: "Ole!"

Şair elçi **Yahya Kemal**, Varşova'dan "*Kar Mûsikileri*" şiiriyle ayrılmıştı; Madrid elçiliğinden ise "*Endülüs 'te Raks*" ve "*Madrid Kahvehanesi*" şiirleriyle yurda döndü. Eski elçilerimiz çantalarında birer *Sefaretname* ile dış görevlerini noktaldı; sonrakiler de "*Zoraki Diplomat*", "*Sadece Diplomat*", "*Gönüllü Diplomat*", "*Maskeli Balo*", "*Davulun Sesi*" vs. adlarıyla elçilik anılarını yazıyorlar. Yahya Kemal'in elçilik anıları ise şiirlerde kaldı. Böyle oluyormuş demek şairin elçiliği.

Lizbon Elçisi (1931-1932)

T.C. Madrid Elçisi **Yahya Kemal** Bey'in Portekiz'e de akredite edilmesine karar verilmişti. 1929 yılında Türkiye ile Portekiz arasında henüz diplomatik ilişki yoktu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üzerinden altı yıl geçtiği halde her nedense Portekiz'le ilişki kurulamamıştı. İspanya'ya ilk defa bir elçi gönderilince bu elçinin İspanya'nın komşusu Portekiz'de de görevlendirilmesi ve böylece Türkiye ile Portekiz arasında resmen diplomatik ilişkilerin başlatılması uygun görüldü. Portekiz'in başkenti Lizbon'da bir elçilik binası tutulmayacak, Madrid Elçimiz arada bir oraya gidip gelecek ve Türkiye'yi Portekiz'de de temsil edecekti.

1931 yılında iş ele alındı. Paris Büyükelçiliğimiz aracılığıyla Portekiz hükümetinden Yahya Kemal için agreman istendi. Paris Büyükelçimiz **Münir Bey (Ertegün)** 21 Nisan 1931 günü Portekiz'den agreman alındığını Ankara'ya telledi:

“Yahya Kemal Beyin Portekiz Hükümeti nezdine dahi memur edilmesine mezkûr Hükümetçe muvafakat edildiği bugün Büyükelçiliğe resmen bildirilmiştir efendim” dedi.

Bunun üzerine atama kararnamesi ve Güven Mektubu hazırlandı. Dili artık epeyce sadeleşmiş olan ve 18 Temmuz 1931 tarihini taşıyan Güven Mektubu şudur:

*Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Reisicumhuru,
Portekiz Reisicumhuru Antonio Oscar de Fragoso Carmona Hazretlerine*

Aziz ve Büyük Dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Portekiz Cumhuriyeti arasında resmî münasebetler tesis etmek arzusu ile mütehasşis olarak Madrid Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçimiz Yahya Kemal Beyi aynı sıfatla Zatı Devletleri nezdine de memur etmeğe karar verdim.

Müşarünileyhin muhtelif vesilelerle göstermiş olduğu dirayet ve ehliyet ve kendisini temyiz eden evsaf uhdesine tevdi edilen yüksek vazifeyi Zatı Devletlerinin itimatını kazanacak şekilde ifaya gayret edeceği hususunda Bana kanaat vermektedir.

Bu ümniye ile kendisinin hüsnü kabule mazhar kılınmasını, gerek Namıma gerek Cumhuriyet Hükümeti namına yapacağı tebligata ve bilhassa Zatı Devletlerinin şahsî saadeti ve Portekiz'in refahı hakkında beslediğim temennilere dair vukubulacak beyanatına itimat buyurularını rica ederim Aziz ve Büyük Dost.

Ankara'da bin dokuz yüz otuz bir senesi Temmuz ayının on sekizinci günü verildi.

(İmza) GAZİ M. KEMAL

*Hariciye Vekili
(İmza) Dr. T. Rüştü⁷¹*

⁷¹ DBA - Müt. Yahya Kemal Beyin Lizbon Elçiliğine tayini, 1931.

Yahya Kemal, Portekiz'e gidişi hakkında şunları söylüyor:

“1929 yılında İspanya'ya gittim. Aram Hükümetle, daha doğrusu **Tevfik Rüştü** ile aram iyi değildi. Tevfik Rüştü sık sık Portekiz Sefirliğini de bana vermek istiyordu. Nihayet İtimatnamemi göndermiş. Kış sonunda kalkıp Portekiz'e gittim. Lizbon'a varınca: “Aman burada kalma Estoril'e git” dediler. Vale ile oraya gittim. Gayet lüks ve yeni bir otel yapılmıştı. Ona indim. Sonra Lizbon'a İtimatnamemi vermeye gittim. Hükümdar çok iyi bir insandı. İstanbul'u çok sevdiğini söyledi.

Lizbon çok sıkıntılı bir yer. Bana, İstanbul'a benzediğini söylemişlerdi. Lizbon ancak İstanbul'un Dolapdere'sine benziyor...Estoril de cenup denizine açık olduğu için çöl gibi sıcak oluyordu. On gün sonra Madrid'e döndüm.”⁷²

Yahya Kemal, Madrid'e dönünce oradan Ankara'ya 5 Kasım 1931 günü şu raporu gönderdi:

“Emri Devletleri mucibince Lizbon 'a azimet ve Reisicumhur Hazretlerinin İtimatnamelerini 31 Teşrinievvel 1931'de, mutad merasimle, Portekiz Reisicumhuru hazretlerine tevdi ettim.

*Tevdi merasiminden sonra Reisicumhur, Hariciye Nazirile birlikte, hususî kabinesine davet etti. Gerek Müşarünileyh gerekse Hariciye Nazırı açtıkları mükâlemede **Gazi Hazretlerine**, Hükümetimize ve memleketimize karşı ifade ettikleri hissiyatın bilhassa muhabbetkârane olduğunu kaydetmeği vazife addederim. Ayrıldığı zaman Müşarünileyh, samimî ve dostane temenniyatının Reisicumhur Hazretlerine arz ve iblâğı ricasında bulundu. Hasıl ettiğim intibaa nazaran Portekiz'de temsilimiz keyfiyeti bilhassa iyi bir tesir yapmıştır.*

İtimatnamemin tevdi keyfiyeti on gün zarfında kabil olabildiğinden yalnız bu kısa müddeti Lizbon'da geçirdikten sonra Madrid'e vazifemin başına avdet ettim. Arzı keyfiyet ederim efendim.

5 Teşrinisani 1931

*Madrid Elçisi
(İmza) Yahya Kemal⁷³*

⁷² Uysal, **Yahya Kemalle sohbetler...** s. 41

⁷³ DBA - Müt. **Yahya Kemal Beyin Lizbon Elçiliğine tayini**, 1931.

Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Madrid'e atadığı ilk Elçi olduğu gibi, Lizbon'da da ilk Elçimiz olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti ile Portekiz Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkileri o başlatmıştır.

Ancak bu görevinde de elçimizin eksikleri ve kusurları göze çarpmaktadır. Şöyle ki: Portekiz'e isteksiz ve üç ay gecikmeyle gitmiştir: 18 Temmuzda hazır olan güven mektubunu 31 Ekimde Portekiz Cumhurbaşkanı'na sunmuştur. Oraya varınca da Dolapdere'ye benzettiği Lizbon'da oturmamış, kalkıp sayfiye kasabası Estoril'de bir otele inmiştir. Güven mektubunu sunup İspanya'ya dönmüştür.

Oysa elçimizin Portekiz'deki görevi bu kadarla bitmemesi gerekirdi. Elçimiz, ilk defa bir yabancı devlet ile Türkiye Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişki kurmakta olmanın onurunu pek umursamamış gibi davranmıştır. Portekiz'de yapabileceği ve yapması gereken işler vardı: Başkent Lizbon'da oturup bazı temaslarda bulunmalıydı. Portekiz hükümet yetkililerini ve oradaki bazı yabancı elçileri, hiç değilse bazı dost ülke temsilcilerini ziyaret etmeliydi. Türk-Portekiz ilişkilerini geliştirmek için neler yapılabileceği hakkında Portekiz Hükümetinin görüşlerini, düşüncelerini öğrenmeliydi. Portekiz'in iç durumu, dış ilişkileri, ekonomik durumu vs. vs. hakkında bilgi toplamalı, Ankara'ya ayrıntılı raporlar sunmalıydı. Vs..

Elçimiz bunların hiçbirini yapmamış, kısa bir yazıyla Portekiz işini kapatmış ve bu görevinin hakkını verememiştir. O kadar ilgisiz görünüyor ki, Portekiz'in bir cumhuriyet olduğunu bile unutmuştur ve **Sermet Sami Uysal'a** verdiği demeçte "Portekiz hükümdarı"ndan bahsedebilmekteydi! Yahya Kemal'in bu son görevinin Ankara'da düş kırıklığı yarattığını, elçi olarak kendisinden beklenenleri boşa çıkarttığını ve sabırları taşırdığını tahmin ediyoruz.

Portekiz Cumhurbaşkanı'na güven mektubunu sunduktan beş ay sonra **Yahya Kemal** aniden merkeze çağırıldı. Elçimiz hiç beklemediği bir anda, Ankara'dan 5 Nisan 1932 tarihli şu kapalı telgrafı aldı:

*"Bir müddet merkezde beraber çalışmak üzere Ankara'ya teşrifinizi ve hareket tarihinin iş'arını rica ederim. Vagonliye tebligat yapılmıştır."*⁷⁴

Bu telgrafın ardından Dışişleri Bakanlığı Elçimizin vedanamelerini hazırladı ve 12 Nisan günü Cumhurbaşkanı'na imzalattı. Atatürk, Portekiz Cumhurbaşkanı'na yazdığı Vedanamede: "*Nezdi Devletlerinde Fevkalâde*

⁷⁴ DBA- Sicil No. 284: T.C. Dışişlerinden Madrid Elçiliğine şifre tel. 5.4.1932, No. 6887/10

Murahhas ve Orta - Elçi sıfatıyla vazife yapmış olan Yahya Kemal Beyin başka bir vazifeye tayini münasip görülerek müşarünileyhin işbu vazifesi bitmiş oluyor... “ diyordu.⁷⁵

Dosyasında bir veda mektubu daha var. 18 Eylül 1933 tarihli. Bu da Atatürk'e imzalatılmış, mühürlenilmiş ve tamamlanmış. Yalnız bu belgenin altında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü yerine Hariciye Vekâleti Vekili olarak **Şükrü Kaya**'nın imzası var. Bir kelimedede görülen daktilo hatası yüzünden yeniden yazıldığı anlaşılan mektubun dosyada kalan şeklini tarihî bir belge olarak, olduğu gibi buraya alıyoruz:

*Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Reiscumhuru,
General Antonio Oscar Frangoso Carmona Hazretlerine,
Portekiz Reiscumhuru*

Büyük ve İyi Dost,

Nezdi Devletlerinde Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi olarak ifayı vazife etmekte olan Yahya Kemal Beyin başka bir vazifeye tayini münasip görülerek, Müşarünileyhin işbu vazifesi hitama ermiş bulunuyor.

Tam memnuniyetimi mucip olacak bir surette yüksek vazifesini ifa etmiş olan Müşarünileyhin Zatı Devletlerinin ve Portekiz Hükümetinin teveccühlerine mazhar olmuş bulunduğunu tahmin ederim. Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Devletlerine karşı beslediğim dostluk duyguları ile gerek şahsî saadetini ve gerek Portekiz 'in refahı ve yükselmesi hakkında dileklerimi teyit eyledim. Ankara 'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Eylül ayının on sekizinci günü verilmiştir.

(İmza) *GAZİ M. KEMAL*

(Devlet mührü)

Hariciye Vekâleti Vekili

(İmza) *Ş. Kaya⁷⁶*

Mektubun sondan bir önceki paragrafındaki “*eyledim*” kelimesi “*eylerim*” olarak değiştirilmiştir.

⁷⁵ **DBA-Sicil No. 287:** Yahya Kemal'in 12 Nisan 1932 tarihli Vedanamesi

⁷⁶ **DBA-Sicil No. 287:** Yahya Kemal'in Lizbon Elçiliğinin sona erdiğine ilişkin vedaname, 18.9.1933

Evet, Türkiye Cumhuriyeti ile Portekiz Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkileri 1931 yılında **Yahya Kemal** başlattı. Ondan sonraki üç Madrid elçimiz daha Portekiz nezdinde de görevlendirildi. 1941 yılında Portekiz'e "mukim" elçiler, yani orada sürekli oturan elçiler gönderilmeye başlandı, Lizbon'da Türkiye elçiliği açıldı. Böylece Madrid Elçilerimizi Portekiz yanında da görevlendirme uygulaması sona erdi.

Yahya Kemal'in Madrid ve Lizbon Elçiliği 1932'de aniden sona erdi. Bu onun için hiç beklenmedik bir darbe oldu. Elçimiz şaşırды ve çok üzül-dü. İki hafta suskun kaldı ve Dışişleri Bakanlığının telgrafına herhangi bir cevap vermedi. 20 Nisan günü, Elçiliği devredip Paris'e hareket edeceğini bildirdi:

*"Bilet Vagonli şirketine bugüne kadar gelmemiştir. Elçiliği devrettim. Sıhhi ihtiyaç dolayısıyla Paris'te mütehassis bir doktor görmek için bugün (20 Nisan 1932) hareket ediyorum. Ankara'ya avdet biletimin orada şirket-havale buyurulmasını rica ederim."*⁷⁷ dedi.

Merkeze çağırılan Elçimiz, Ankara'ya dönmüyor, Paris'e gidiyordu. Bir bakıma Hükümete kafa tutuyordu. Gideceği yerdeki adresini Bakanlığa bildirmemiş, Elçiliğe de bırakmamıştı. Bakanlık ile zıtlama olarak görüle-bilecek bu davranışı da açık bir hataydı.

Bunun üzerine Yahya Kemal, Ankara'dan bir ağır darbe daha yedi: Bakanlık kendisini meslekten istifa etmiş saydı ve bu kararı 25 Nisan 1932 günlü ve 301 sayılı bir telgrafla Madrid Elçiliğine tebliğ etti. Dışişleri Zat İşleri - kendisine dönüş bileti ve harcırah gönderilmesini durdurmak için olacak - Madrid Elçisi **Yahya Kemal'in** istifa etmiş sayıldığını 11 Mayıs 1932 günlü bir yazıyla Muhasebe Müdürlüğüne de şöyle bildirdi:

*"5/4/932 tarihli telgrafla merkeze davet edilen Madrid Elçisi Yahya Kemal Beyden alınan 20 Nisan 932 tarih ve 469 nümrolü telgrafnamede Elçiliği devrettiği ve hasta olduğuna binaen tedavi için Paris'e gittiği bildirilmiştir. Mumaileyhe verilen 25.4.932 tarih ve 301 nümrolü cevabı telgraftamede kendisinin müstaifi addinin zaruri oluşunun iş'ar kılındığı arzolu-nur Ef."*⁷⁸

Elçi Yahya Kemal, maaşsız, yolluksuz, Avrupa'da terk edildi!

⁷⁷ DBA- Sicil No. 287: T.C. Madrid Elçiliğinden Dışişlerine Şifre tel. 20.4.1932

⁷⁸ DBA- Sicil No. 284: TC Dışişleri Bakanlığı Zat İşlerinden Muhasebe Müdürlüğüne yazı. 11.V.1932, No. 69/159

Yahya Kemal'in Elçilik Görevine Son Verilmesi ve Açıkta Kalması (1932-1934)

Devlet, yurt dışına gönderdiği Elçisini istediği zaman geri çeker. Mahkeme kadıya mülk değildir. Madrid (ve Lizbon) Elçisi **Yahya Kemal** de - belki biraz zamansız - geri çekilmiştir. Başka bir elçi olsaydı geri çekildiğini belki kimse duymazdı bile. Ama ünlü şair elçi Yahya Kemal'in geri çekilmesi üzerine epeyce konuşulmuş, yazılmıştır. Kimileri elçiyi haklı görmüş, kimileri de Bakanlığı. Birçok spekülasyon yapılmıştır. Yahya Kemal hayranları ile karşıtları kapışmış, onun sırtından sanki birbirleriyle vurmuşlardır. Bir iddiaya göre Elçimiz haksız yere cezalandırılmıştı. Diğer bir görüşe göre ise Bakanlık haklı bir karar vermişti.

Yahya Kemal'i haksız bulan, hatta suçlayanlardan biri **Yusuf Hikmet Bayur** (1891-1980) olmuştur. Bayur, ilerlemiş yaşında, 17 Ağustos 1976 tarihinde **Arı İnan'ın** teypine şunları söylemiş:

“Şair **Yahya Kemal** Madrit'te sefir idi. Ben de Belgrad'da. İzmir suikastinden sonra İttihatçıların da muhakemesi oldu. Onlardan da idam edilen oldu. Bu sıralarda **Yahya Kemal** İstanbul'dan Madrid'e geçerken, Belgrad'da kaldı bir iki gün. Konuştuk, görüştük. Bana Türkiye'de vaziyetin iyi olmadığını, bu idamlar yüzünden birçok düşman halkalar teşekkül ettiğini, bu halkaların da genişleyip birbirleriyle birleştiklerini ve bunun bir çaresi bulunması gerektiğini laf olarak söyledi. Geçti, ben hiç üzerinde durmadım.

Ondan sonra Berlin'e gitmiş. Orada eski generallerden **Kemalettin Sami Paşa** vardır, Büyükelçi. O gayet atılgan bir adam diye ünlü idi. Kemalettin Sami Paşa ile görüşürken, ona da aynı şeyleri söylemiş. Daha da ileri gitmiş, demiş ki: “*Bu iş böyle yürümez. Bir şey yapmak lâzım. Siz bu işin askerî kısmını idare edin, sivil kısmını da ben idare edeyim.*” Kemalettin Sami Paşa da, ben böyle şeylere karışmam demiş. Yani bu bir hükümet darbesi yapalım gibi bir manada. O zaman **Yahya Kemal** elini başına vurarak, “*Eyvah! Yandım.*” demiş. Gitmiş Madrit'e. Bir süre sonra onu geri çağırılmışlar. Anlaşılan Kemalettin Sami Paşa Ankara'ya bunu yazmış, böyle böyle oldu diye, geri çağırılmışlar. Bu, korkudan gelmedi. Aylarca gelmedi. Paris'te kaldı, şurada kaldı, burada kaldı. Ondan sonra **Hamdullah Suphi Tanrıöver** ve bir iki arkadaş, “Canım böyle korkacak bir şey yok ki gel” mel diye geldi. İşte **Atatürk** sonra onu mebus yaptı, ama bir daha sefir yapmadı. Ben Kâtib-i Umumi (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri) oldum. Boyuna bana gelir. Ben böyle şey değilim, yani sofrada şiir okuya-

cak adam değilim, bilmem ne. **Atatürk'e** söyleyince “Bırak şu mecnunu” der. Böyle kaldı. Sonra **İnönü** zamanında, İnönü onu tekrar sefir yaptı, cumhurbaşkanı olunca.”⁷⁹

Bu demeçte maddi yanlışlar var. Şöyle ki: **Yusuf Hikmet Bayur**, Elçi olarak Belgrad'da 1926-1927 yıllarında bulunmuştu. **Yahya Kemal** o yıllarda Madrid'de değil, Varşova'da Elçiydi. İzmir'de **Atatürk'e** suikastı girişimi de, bilindiği gibi, 14 Haziran 1926'da ortaya çıkarılmıştı. Yahya Kemal, Madrid Elçisi iken değil, Varşova Elçisi iken Belgrad'da Yusuf Hikmet Beye uğramış olabilir. *Yahya Kemal'in Hâtıralarında*, dolaştığı yerler listesinde Belgrad adı yok ise de unutulmuş olabilir diyelim. Ama Yahya Kemal 1926 yılında veya ertesi yıl merkeze çağırılmamış, Varşova'dan sonra 1929 yılında Madrid Elçiliğine atanmış, üç yıl kadar da orada tutulmuştur. Dolayısıyla Yahya Kemal'in, İzmir suikastından altı yıl sonra, 1932'de merkeze çağınlmasını veya istifa etmiş sayılmasını bu suikast olayına bağlamak pek doğru olamaz. Yahya Kemal'in merkeze alındıktan sonra Atatürk zamanında bir daha dış göreve atanmadığı doğrudur. Ama Atatürk zamanında 1934 yılında milletvekili seçildiği ve yıllarca milletvekilliğini sürdürdüğü de unutulmamalıdır.

Bir süre Dışişleri Bakanlığı teşkilâtında görev yapmış olan **Adile Ayda**, “*Edebiyattan anlamayan, şiire değer vermeyen ve esasen Madrid'teki Elçisinden de pek saygı görmeyen Bakan*” diye tanıttığı Dışişleri Bakanı **Tevfik Rüştü Aras'ı** suçlamaktadır. Merkeze çağırma yazısının Elçi için “onur kırıcı” olduğunu, bu yüzden **Yahya Kemal'in** Madrid'deki görevini bırakıp gittiğini savunmaktadır.”İşte Bakan Tefvik Rüştü Madrid'teki Elçisini önemli bir cezaya çarptırmağa karar vermiş...Kurnaz Tefvik Rüştü “müstafi addetme” kararını Atatürk'ün kararı haline sokmağı (da) bilmiş” demektedir.⁸⁰

Yahya Kemal'in büyük hayranlarından ve dostu olan Büyükelçi **Fuat Bayramoğlu** da bu görüşü benimseyenlerdendir.

Taha Toros, **Atatürk'ün** gözünden düştüğü için Yahya Kemal'in görevden alındığını, bu işte **İsmail Müştak'ın** parmağının olduğunu savunmakta, şunları söylemektedir:

“İsmail Müştak, o yıllarda Atatürk'ün sağında veya solunda oturur, tarih ve dil konusundaki sohbetlerden yararlanarak sözü Yahya Kemal'e ge-

⁷⁹ Arı İnan, **Tarihe Tanıklık Edenler**, Çağdaş Yayınları, İstanbul: 1997, s. 309

⁸⁰ Adile Ayda, **Yahya Kemal'in Fikir ve Şiir Dünyası**, Ankara: 1979, s. 85-87

tirir olmuştu. Mesele, Yahya Kemal'in yeni harflerin kabulüne karşı olduğunu ve "Bunca eski harflerle yazılı olan mazimiz ne olacak?" dediğini, dil ve tarih kurumlarının kuruluşlarında görevlendirilen bazı kişilerin bu bilgilerden yoksun bulunduğunu söylediğini usturuplu bir dille Atatürk'e gammazlamak isterdi. Bu müzevirlik ve hafiyelik şairimizin kulağına kadar gelmişti. Yahya Kemal, yaratılıştan biraz da vehimlidir. Madrid elçisi iken, Hariciye Vekili **Tevfik Rüştü Aras'ın** hışmına uğrayarak görevinden alınmıştı. Bu almışta, Atatürk'ün sofrasında zaman zaman İsmail Müstak'ın yaptığı konuşmaların hissesi olabilirdi."⁸¹

Bizce, bu işte bir komplo veya **Yahya Kemal** düşmanlığı aramak pek doğru değildir. Gerçeği söylemek gerekirse, **Yahya Kemal**, Madrid'de Elçilik görevinin hakkını pek verememiştir. Elçi olarak Varşova'da nispeten iyi çalıştığı-halde, İspanya'ya varınca işleri gevşetmiş, ihmal etmiş, yakından izlemesi gereken birçok gelişmeyi yeterince izlememiş, kendisini daha ziyade şiire, tarihe vermiş, Ankara'ya az yazmış, yazdıklarını da geç ve eksik yazmıştır. Dostlarıyla buluşmalara, yazışmalara ve izinsiz seyahatlere çokça zaman ayırmış, aranınca görevi başında bulunamamış, Bakanı ile zaman zaman ters düşmüş, kısacası başına buyruk davranmıştır. Başına buyruk davranmak, Elçilik göreviyle bağdaşmaz. Elçimizin Ankara'ya çağırılınca da yine izinsiz olarak Paris'e gidiyorum diye ortadan kaybolması bardağı taşıran son damla olmuştur. Ciddi bir devlette, bir elçinin bu gibi davranışlarına göz yumulamaz ve yumulmuyordu.. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ciddi bir devletti, Osmanlı'bnın son dönemine kıyasla daha disiplinli, daha sıkı hareket ediyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Devlet işinde biraz laubali davranan başka Elçilerin de merkeze çekildiği veya görevden alındığı olmuştu: **Âli Türkgeldi**, **Hüsrev Gerede** gibi. Bunlara, *Bizim Diplomatarlar* adlı kitabımızda değinmiştik. Yani o yıllarda **Yahya Kemal** görevden alınan tek elçi değildi.

Ancak, Madrid Elçimizin şair hassasiyeti de hesaba katılarak geri çağırılması belki daha yumuşak bir üslupla yapılabilirdi. Bu yapılmamış, kendisine biraz katı davranılmıştır. **Yahya Kemal'i** "istifa etmiş" sayma kararında da çok acele edilmiş ve radikal bir tutum izlenmiştir. Bu noktada Elçiye haksızlık edilmiş olduğu söylenebilir. Bir elçi, normal zamanda, böyle maaşsız, yolluksuz, harcırahsız yabancı ülkede yüzüstü bırakılamazdı, bırakılmamalıydı. Böyle bir karar yalnız o elçinin itibarını değil, Devletin iti-

⁸¹ Aktaran: Kemal Bek, **Yahya Kemal Beyatlı...**, s.64-65

barını da zedeler. Daha dün Devleti temsil etmesi için itibarlı ve güvenilir bir zat olduğu yolunda, Devlet Başkanının imzasını ve devlet mührünü taşıyan bir güven mektubu verilerek yurt dışına atanmış olan bir elçinin böyle devletle ilişkisinin kesilivermesi, içte ve dışta nahoş sorular yaratabilir, tatsız yorumlara yol açabilirdi. Buna fırsat verilmememiydi. Elçiye Ankara'ya dönmesi için telgrafla bir iki ihtar yapılabilir, dönmesi için makul bir süre tanınabilir, yine dönmezse ancak ondan sonra istifa etmiş sayılabilirdi. Bunlar yapılmamıştır. 'Adresini bırakmadığı için kendisine ulaşamadık' diye bir mazeret ileri sürülemezdi; sürülse bile geçerli olamazdı. İstenseydi Paris Büyükelçiliğimiz aracılığıyla kendisine çabucak ulaşılabilirdi.... Bunlar da Bakanlığın, daha doğrusu Bakan **Tevfik Rüştü Aras**'ın hata hanesine kaydedilmelidir.

Dr. Tevfik Rüştü Aras, aralarında geçmiş bazı sürtüşmelerden dolayı da Yahya Kemal'e acımasız davranmış gibi görünmektedir. Tevfik Rüştü 1883, **Yahya Kemal** 1884 doğumludur; ikisi yaşittılar, öğrencilik yıllarından beri tanışıyorlardı. Gençliklerinde aynı yerlerde bulunmuşlardı. Hukukçu **Hasan Rüştü Efendi**'nin oğlu olan Tevfik Rüştü, babası Gümülci'ne Bidayet Mahkemesi Reisliğinden Üsküp Müddeiumumi Muavinliğine atanınca idadi öğrenimini Üsküp'te yapmıştı. Yahya Kemal de Üsküp İdadisinde okumuştur. Daha sonra tıp öğrenimi için Paris'e gönderilen Tevfik Rüştü, orada Yahya Kemal ile tekrar buluşmuştu. Üsküp İdadisinden okul arkadaşı idiler, bir bakıma hemşehri sayılırlardı ve gurbette birbirlerine daha da yaklaştılar. Dr. Tevfik Rüştü'nün Paris'te en yakın arkadaşı Yahya Kemal idi. Babalarına gönderdikleri kartpostalları bazen birlikte seçerlerdi. Dr. Tevfik Rüştü'yü Paris'te sosyalist düşüncelerle tanıştıran kişi de arkadaşı Yahya Kemal olmuştu.... Daha sonra aralarına kara kedi girmiş. Dilini pek tutamayan Yahya Kemal, Paris'teki en yakın arkadaşı için "*Seciyesizliği temsil etmiş olan Doktor Tevfik Rüştü*" diye söz ettiği rivayet olunmaktadır.⁸² Yahya Kemal'in bu sözleri sarf edip etmediğini, söylemişse ne zaman, nerede sarfettiğini ben belgeleyemedim. Elçilik görevinden alındıktan veya istifa etmiş sayıldıktan sonra sarf etmiş ise, sözleri hoş görülmesi bile onun kızgınlığına verilebilir. Daha önce sarf etmiş ise daha kötüdür. Aktif görevde bir elçinin âmiri durumundaki Dışişleri Bakanı ile adeta kanlı bıçaklı olması - eğer olmuşsa- en hafif tabiriyle bir talihsizliktir.

⁸² Soner Yalçın, Efendi. **Beyaz Türklerin Büyük Sırrı**, 35. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul: Temmuz 2004, s. 142-143.

Yahya Kemal, Madrid'den döndükten sonra, 1935 yılında “*Aklı olan şair olmaz*” başlıklı bir yazı kaleme alır. Şunları söyler:

“Eğer şiir mukadderatıma karışmasaydı, çok isabet olurdu. Yalnız, bunu da söyleyeyim ki; bir insanın hayatında şiiri anlamaması büyük bir noksanıdır; çünkü hazların en derini ve en güzelidir. Aklı olanlar, yalnız anlamakla iktifa etmelidirler. Şiiri anlamak ve söylemek, yâni adını şâir çıkarmamak, eğer mümkün olursa, en iyi yoldur.

Dediğim gibi ben bu işte yanılmış olduğumu anladım. Lâkin biraz geç anladım. Şahsıma ait fikrim bu kadardır. Lâkin umumî görüşle diyebilirim ki; insanın yaratılışına ve hayatına şiirin karışması büyük bir zarardır.

Gerçek şairler, şiirle malûl olarak doğarlar. İsteseler de yaratılışlarından sıyrılamazlar. Onlar, şiiri bırakmak isteseler, şiir onları bırakmaz...İlk eserlerini verdikleri zaman, çok güç olarak şairler arasına konurlar. Heyhat...Bir defa da o sıraya girerlerse, şairliğin damgası alınlarında, bir mahkûm işareti gibi durur. Ciddi meslekler, mevkiler ve işler kendilerine çok görülür, hayatın saadetleri, kendilerine bir türlü yaraştırılmaz. Gariptir ki şâir doğmanın en büyük belâsını gene çok öz, çok şahsî, yepyeni ve birkaç yüz sene payidar olacak kadar kuvvetli eser veren asıl şairler çeker. Bu hal, bizde de böyledir, Frenklerde de.”⁸³

Yahya Kemal'in, Elçilik görevinden alınması ve istifa etmiş sayılmasının ardından dile getirdiği bu görüşte kişisel burukluk izleri olduğu gibi doğruluk payı da vardır; ama verilebilecek cevap da yazının kendi içinde bulunmaktadır: Şair elçimiz, “Gerçek şairler, diyor, şiirle malûl (sakatlanmış) olarak doğarlar. İsteseler de “(bu) yaratılışlarından kurtulamazlar;” yani kendilerini devlet işlerine tam olarak veremezler. Yahya Kemal, şüphesiz gerçek bir şairdi, istese de bundan kurtulamaz, diplomasiye kendisini tam olarak veremezdi ve verememiştir. O, her zaman, önce şiiri düşünmüştür, elçiliği veya elçilik işlerini değil. Madrid'den geri çağırıldığı zaman “Endülüs'te Raks” şiiri üzerinde çalışıyordu, şiir henüz tamamlanmamıştı; Ankara'ya dönüp de şiiri yarım mı kalsındı yani!? Çağırıldığı zaman dönmüş olsaydı, herhalde kendisine Ankara'da Bakanın veya Kâtib-i Umumi maiyetinde”yüksek müşavir” filan diye pasif bir görev verilecek, yani elçimiz “kızağa çekilecek” ve kendisine iç maaş ödenecekti. O, bunun yerine Paris'e gidip orada şiirini tamamlamayı yeğledi; merkezde düşük

⁸³ Yahya Kemal, “Aklı olan şair olmaz”, *Yedi Gün*, 10 Temmuz 1935 & Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, İstanbul: 1958, s 59

maaşından olduysa da şiirinden olmadı; Türk edebiyatı bir şiir daha kazandı. Bir iki yıl maaşsız kalmış, ne çıkar: Yahya Kemal şairdi, şair olarak kaldı vesselam.

Yahya Kemal Madrid'den döndükten birkaç yıl sonra İspanya karıştı ve bir iç savaş içine düştü. Bunun üzerine şair **Faruk Nafiz Çamlıbel** (1898-1973), aşağıdaki mizahi söyleşiyi kaleme alıp "**Çamdeviren**" takma adıyla 1936 yılında *Karikatür* dergisinde yayımladı.

Moda kıyısında iki dost (**Yahya Kemal** ve **Fazıl Ahmet**) karşılıklı oturmuş, batan güneşi süzerek konuşuyorlar:

Fazıl Ahmet Aykaç

*İspanya'nın hâline bakınca son zamanda
Allah'a şükür, derim, rahattasın vatanda*

Yahya Kemal Beyatlı

*İhtilâl değil, dostum, kıyamet kopsa dahi
Razı ol sefirliğe nerde olsa bu anda*

Aykaç

*Sefirlik mi etmektir acaba tatlı meslek
Yoksa şairlere mi hoştur etmek kumanda*

Beyatlı

*Şairlik üstün olsa sefir olup gezer mi
Yakup Kadri Tiran'da, Ruşen Eşref Yunan'da*

.....

Not: Yakup Kadri Karaosmanoğlu Arnavutluk'ta, Ruşen Eşref Ünaydın da Yunanistan'da elçi idiler.

Karaçi Büyükelçisi (1948-1949)

Yahya Kemal Beyatlı, 1948 yılında Pakistan'a Büyükelçi atandı. Kendisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin İspanya ve Portekiz'de ilk elçisi olduğu gibi Pakistan'da da ilk Türk Büyükelçisi oldu.

Gazeteci **Bedii Faik**, Yahya Kemal'in Kavaklıdere şarapları reklamı yapmaya kalkışması üzerine Karaçi Büyükelçiliğine atandığını ileri sürüyor. Bu atanmadan birkaç ay önce gazetelerde şu ilân görülmüş:

*Biz veda etmek üzereyiz kedere
Getir ahbaba bir Kavaklıdere.*

Yahya Kemal Beyatlı

Bu ilân çok eleştirilmiş. **Yahya Kemal'i** pek sevmediği anlaşılan **Bedii Faik** de şair aleyhinde sert bir yazı yazmış ve çeşitli tepkiler almış. Bu tepkilere değinirken diyor ki:

“Ama asıl etki de, tepki de birkaç ay sonra gene Hariciye’imizde oldu. **Necmettin Sadak**’ın Dışişleri Bakanlığına gelmesinin haftasındadır ki, Yahya Kemal’in Pakistan’a büyükelçi yapıldığı haberi gelmiştir. Kavaklıdere mısralarını, Necmettin Bey’in rakik kalbi, Yahya Kemal’in büyük sıkıntı içinde olmasına bağlamış ve **Falih Rifki**’nın da **İnönü** nezdindeki yardımcılarıyla kararnameyi hemen çıkartmıştır.

“Gerçi, gene çok değil altı ay sonra üçü de bin pişman olacak ve üstadı hemen geri çekeceklerdir ama bu arada olan devletimizin biraz parasına olacaktı”⁸⁴

Yahya Kemal’in sıkıntı içinde olduğu için Büyükelçi atandığı savının ne derece doğru olduğunu bilemiyoruz. Ünlü şairin Büyükelçiliğe yükseltilip yurt dışı göreve atanması onu ödüllendirmek, en yüksek paye ile emekli etmek düşüncesinden ileri gelmiştir, sanıyoruz. Yahya Kemal’in Karaçi Büyükelçiliğinin uzun sürmemesi ise Hükümetin pişmanlığından değil, onun emeklilik yaş haddi olan 65 yaşını doldurmasındandır.

Hindistan yarım kıtası, yaklaşık iki yüzyıl boyunca İngiliz sömürgesi olarak kalmıştı. İkinci Dünya Savaşının ardından 1947 yılında İngiliz boyunduruğundan kurtulurken yarım kıtada iki bağımsız devlet tarih sahnesine çıktı: Hindistan ve Pakistan. Hindistan’da Hindular çoğunlukta idi, Pakistan’da ise Müslümanlar. Yarım kıta, dine göre bölündü. İlk kurulduğu zaman Pakistan’ın başkenti, Hind Okyanusuna bakan Karaçi şehri idi; Yahya Kemal orada görev yaptı.

Pakistanlılar ve genellikle Hind yarım kıtasında yaşayan Müslümanlar, öteden beri içten Türk dostu idiler. Batı emperyalizmiyle boğuşan Türkle-

⁸⁴ Bedii Faik, **Matbuat, Basın derkeen Medya**, Doğan Kitap, İstanbul: 2001, 1. Cilt, s. 170

re hayranlık besliyorlardı ve 1877-1878 Türk-Rus savaşında, 1912-1913 Balkan Savaşlarında, özellikle de Kurtuluş Savaşında Türkiye'yi desteklediler. Onlar, Doğunun ezilen halklarıydı; Atatürk'ün ifadesiyle “Şarkın mazlum milletleri.” Atatürk zamanında bu kitleler Batının boyunduruğu altında eziliyordu. Batı emperyalizmine karşı çetin bir Bağımsızlık Savaşı vermiş ve parlak bir zafer kazanmış olan **Mustafa Kemal Paşa**, bütün mazlum milletlerin ve bu arada Hind Müslümanlarının umudu, ilham kaynağı ve kahramanı olmuştu. Büyük Önder, Doğunun gözünde, “Adalet Şampiyonu”, “Hürriyet Şampiyonu”, Bağımsızlık Şampiyonu” idi. Hind Müslümanları Atatürk'ü, “İslâmın Eşsiz Kahramanı”, “İslâm Dünyasının Ümidi”, “İslâmın Şerefli Çocuğu” olarak görüyor, “Doğu'nun Kahramanı” olarak yüceltiyorlardı. Atatürk oralarda İngilizce “The Hero of the East” (Doğunun Kahramanı) olarak anılıyordu.

Hind Müslümanları, Türk Bağımsızlık savaşında, Türkiye'ye yardım için para toplamışlar, topladıkları paraları Hollanda Bankası aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'ya (Atatürk) peyder pey ulaştırmışlar; Atatürk de her defasında paraların teşekkürle alındığını kendilerine duyurmuştu. (Zaferden sonra bu paraların Türkiye İş Bankası'nın kurulmasında kullanıldığı söylenir.). Sakarya Zaferi ve Büyük Zafer üzerinde de Hind Müslümanları Ankara'ya hararetli tebrik telgrafları çekmişler, Türk askerini candan kutlamışlardı. Atatürk'ün ölümü üzerine ise Hind Müslümanları yas tutmuşlardı. Türk ve yabancı arşivlerdeki araştırmalarım sonucu bu konularda epeyce yayın yaptım ve Atatürk'ün doğumunun 100. Yılında Pakistan'da “**Atatürk, Hero of The East**” başlıklı bir kitabım yayınlandı...⁸⁵

⁸⁵ Bu konularda yaptığım yayınlardan birkaç uzun etüdümü ve iki kitabımı zikredeyim:

* Bilâl N. Şimşir, “Mustafa Kemal Atatürk: Homme de Guerre-Homme de Paix (Septembre 1922)”, **Revue Internationale d'Histoire Militaire**, No. 50, Edition Turque, TTK Basımevi, Ankara: 1981, p. 41-95: “Savaş Adamı-Barış Adamı Atatürk (Eylül 1922)”, **Ibid. Türkçe Basım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara: 1982, s. 27-82.;

* Bilâl N. Şimşir, “Atatürk ve Üçüncü Dünya Ülkeleri”, **VIII. Türk Tarih Kongresi, III. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1983, s. 1903-1940.;

* Bilâl N. Şimşir, “Atatürk'ün Ölümünün Dış Dünyada Yankıları”, **Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu, 31 Ekim-1 Kasım 1988**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 1989, s. 71-161

* Bilâl N. Şimşir, “Doğu Bengal'de Atatürk Lisesi”, **Belleten** Sayı 170, Nisan 1979, s. 415-426.

* Bilâl N. Şimşir, **Homage to Mustafa Kemal Atatürk: Hero of the East**, Institute of Islamic History, Culture & Civilisation, Islamic University, Islamabad, Pakistan 1401/1981

* Bilâl N. Şimşir, **Doğunun Kahramanı Atatürk**, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1999

Yahya Kemal, Türkiye'ye dost bir ülke olan Pakistan'a ilk Türk Büyükelçi olma şerefini kazandı. Pakistan, 1949 yılının 15 Ağustosunda bağımsız olmuş, 30 Eylülde Birleşmiş Milletlere kabul edilmişti. Türkiye, Pakistan'ı tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve Pakistan'la diplomatik ilişki kurmak için çabucak harekete geçmişti. Bombay'daki Başkonsolosumuz **Orhan Erol**, 10 Kasım 1947'de, Türk Hükümetinin Pakistan ile diplomatik temsilciler teati etmek arzusunu resmen Pakistan Dışişleri ve Commonwealth Bakanlığına iletmiş, Pakistan Hükümeti de bundan memnun olacağını 28 Kasımda bildirmiş idi.

Bundan sonra, Pakistan'ın o zamanki başkenti Karaçi'de bir diplomatik temsilcilik açmaya ve buraya bir Elçi veya Büyükelçi göndermeye sıra geldi. Pakistan'ın Londra'daki Yüksek Komiserliği aracılığıyla **Yahya Kemal Beyatlı** için agreman istendi. “*Pakistan'ın bu tayinden bahtiyar olacağı ve Majeste İngiliz Kralının da bu hususta muvafakatinin alındığı*” cevabı geldi. Pakistan egemen bir devlet olmuştu, kendi Başbakanı vardı; ama hâlâ Büyük Britanya dominyonu sayılıyor ve İngiltere Kralını Pakistan Devletinin Başkanı olarak tanımaya devam ediyordu. Ankara'daki İngiliz Büyükelçiliği de Pakistan'a gönderilecek Türkiye Büyükelçisinin Güven Mektubunun Büyük Britanya ve Dominyonları Kralı **George VI**'ya hitaben hazırlanması gerektiğini 17 Ocak 1948 günü Türkiye Dışişleri Bakanlığına bildirmişti.⁸⁶ Öyle yapıldı. Türkiye Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**, Majeste Altıncı George'a hitaben yazdığı Güven mektubunda:

*“Türkiye Cumhuriyeti ile Büyük Britanya Krallığı arasından teyemmünen mevcut olan dostluk bağlarının muhafaza ve kuvvetlenmesi matlup ve mültezemim bulunduğundan, eski İstanbul Milletvekili **Yahya Kemal Beyatlı**'yı Pakistan Dominyonunda vazife ifa etmek üzere Majestelerinin nezinde Fevkalâde Murahhas ve Büyükelçi sıfatıyla tâyin ve izama karar verdim...”* diyordu. Güven mektubu Krala yazılmıştı ama Büyükelçimiz bunu o tarihte Genel Vali olan Pakistan'ın kurucu kahramanı **Kaid-i Azam Cinnah**'a sunacaktı. (Tıpkı benim de yıllar sonra Avustralya'ya Büyükelçi atandığım zaman Kraliçe **Elizabeth** H'ye hitaben yazılmış olan Güven Mektubumu Avustralya Genel Valisine sunduğum gibi-BNŞ.)

Yahya Kemal Beyatlı, Karaçi Büyükelçiliğine nasıl atanmış olduğunu şöyle anlatıyor:

⁸⁶ Nuza, “Yahya Kemal Beyatlı Hariciye Hizmetinde”, **Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal Beyatlı...**, s. 186-187

“1946’da tekrar seçim yapıldı. **Recep Peker** ve muhalifler ile tekrar namzetliğini koy, diye geldiler. Partinin muhalif ve muvafıkları tek liste hazırlıyor. Partisiz muhalifler bana, bizden ol, dediler. **Muhittin Üstündağ**: “Partiden namzetliğini alma, kazanmayacağız amma, partiyi rencide etme” dedi.

Seçim oldu. Bizim parti üzerinden silindir geçirilmiş gibi kaybetti. Beni on beşinci kaybeden olarak yazdılar...Hâsılı C.H.P. kaybetti. Ben de kurbanlık koyun gibi kaybettim. **Recep Peker** bir müddet sonra Başvekil oldu. Beni zahmete soktuğu için Pakistan’a Elçi olarak göndermek istedi...Karaçi Büyükelçiliğini matbuat bana çok uygun gördü. **Hasan Saka** bana otelde rastlayınca: “Namzetliğin uygundur” dedi. O zaman **Necmettin Sadak** Hariciye Vekili idi. O da aynı şeyi söyledi.

Nihayet Ankara’dan **Necmettin Sadak** çağırıldı. Gittim. Hariciye Vekilini makamında gördüm. Pakistan’da ihtilâl olmuş, hükümet değişmiş, agreman gelmedi, dedi.

Birkaç gün sonra gittim. İstanbul’a dönüyorum, dedim. Kapıdan çıkarken Kâtib-i Umumî **Fuat Carım** aldı beni odasına götürdü. Çabuk Pakistan Elçisinden agreman alın diye Londra’daki bizim sefire telgraf çekti. Ve yirmi dört saatte göndermelerini tenbih etti. Şifreyi çektirdi. Otele geldim. O akşam agreman gelmiş. O gece Acem Sefaretinde toplantı vardı. Gittim. **Fuat Köprülü** de orada idi. Tebrik ettiler. Daha önce mevcudiyetimden haberdar olmayan İnönü taraftarı **Fuat Carım** beni, arabası ile otele kadar getirdi. Kararnameyi ertesi günü Vekiller Heyetinden çıkardılar. Fakat beş senedir **İnönü’yü** görmemişim. **Cemal Yeşil** Kâtib-i Umumisi idi. İnönü bana Çankaya’da akşam yemeği verdi. **Hasan Saka, Necmettin Sadak, Nihat Erim, Fuat Carım** orada idiler. İnönü beni kucakladı. Pakistan’a ait direktiflerini bir kâğıda yazıp aldım. Ertesi günü pasaportumu yazıp harcırahımı verdiler. Daha ertesi gün gara **Fuat Carım, Cemal Yeşil** v.s. geldiler. Ve 1948’de böylece Pakistan’a gittim. Galiba Martta idi. (Hayır, Şubat idi.- BNŞ). Trenle Basra’ya, oradan vapurla Karaçi’ye gittim. On yahut on bir ay kaldım. Yaş haddinden tekaüde sevk edildim...”⁸⁷

Büyükelçi Yahya Kemal Beyatlı Karaçi’de

Dost Pakistan’da Türkiye’nin ilk Büyükelçisi **Yahya Kemal Beyatlı** 21 Şubat 1948 günü Pakistan’ın o zamanki başkenti Karaçi’de göreve başla-

⁸⁷ Uysal, **Yahya Kemalle Sohbetler...s.** 86-87

dı. Oraya varışını ve karşılığını Büyükelçinin kendi kaleminden okuyalım. Diyor ki:

“Vapurumuz Karaçi limanına vasıl olduğu zaman Pakistan Hariciyesi Protokol Dairesine mensup Bay **Zafer Ali** tarafından vapurda karşılandık. Bize “Safa geldiniz” dedikten sonra Protokol Umum Müdürü Albay **A.S.B. Şah** ve Kaid-i Azam’ın emir subayı **Afitab’ı** takdim etti. Gemiden pasaport muamelemiz yapılmadan çıktık. Kaid-i Azamın otomobili ile ve emir subayının refakatında otele geldik. Yerlerimiz gösterildi.

Bir müddet istirahat ettikten sonra Hariciye Nazır Muavini **İkramullah’ın** bendenizi Pazartesi günü kabul edeceği Protokol memurundan bildirildi. Biraz sonra da polis memurları otelimize gelerek odalarımızda pasaport muamelemizi yaptılar.

Pazartesi günü aldığımız bir telefonla **İkramullah’ın** rahatsız olduğu, fakat ziyaretimizi tehir etmeğe lüzum görülmediği, arzu eder isek kendisini evinde ziyaret edebileceğimiz bildirildi. Bu teklifi kabul ettim. Bendenizi yatağında kabul etti. İlk önce söze başlayarak kendisine âcil şifalar temenni ettim. Bize, Karaçi şehrinin yeni tesis edilmiş bir Hükümet merkezi olduğunu ve şiddetli bir ev buhranı karşısında bulduklarını, yakında her Sefarete hususî bir toprak verileceğini ve Sefaretlerin bu arazi üzerinde inşa edilmesi için ellerinden gelen her türlü yardımda bulunacaklarını ve Türkiye’yi kendilerine numune ittihaz ederek azimle ve zamanla bu müşkülâtı kısa bir zamanda önleyeceklerini söyledi.

Takriben yarım saat kadar süren bir konuşmadan sonra **Bayan İkramullah** tarafından salona çaya davet edildik. Çayda Pencap Başvekili **İftikar Hüseyin Han** da bulunuyordu. Bizi Pencap’ı ziyarete davet etti. İlk fırsatta geleceğimi söyledim. Çay esnasında Hükümetin resmî fotoğrafçısı tarafından resimler çekildi ve samimî bir hava içinde Türk inkılabından ve İstiklâl Savaşı’nda Türk milletinin gösterdiği cesareten bahsedildi. Tahsilini İngiltere’de yapmış ve Pakistan Meclisine aza seçilmiş olan Bayan İkramullah Türkiye’ye olan hayranlığından her vesileyle bahsediyordu. Çaydan sonra İkramullah’ı odasında tekrar ziyaret ettik. Konuşmamız esnasında Başkâtip tercümanlık vazifesini görüyordu...”

Güven Mektubu Cinnah’a Sunuluyor

Yahya Kemal raporuna devam ediyor ve Güven Mektubunu Pakistan’ın büyük lideri Kaid-i Azam **Muhammed Cinnah’a** sunuşunu anlatıyor:

“Aydın (Şubatın) 24 ünde bir nota ile Kaid-i Azama itimatnamemi takdim etmek istediğimi Hariciyeye bildirdim ve kabul günü ve saatinin tespitine delâlet edilmesini rica ettim. Aldığım cevapta merasim günününün Mart’ın 4 ü olacağı bildirildi.

Benden bir hafta evvel buraya gelmiş olan Amerika Sefiri İtimatnamesini 14 gün zarfında takdim etmiş olduğuna nazaran 9 günlük mühletin bize hususî bir muamele yapıldığına delâlet ettiğini tahmin etmekteyim.

Merasim gününden evvel Hariciye ile yapılan temas neticesinde giyeceğimiz elbisenin tâyini bize bırakıldığından frakla merasime gittik. Bu hususta Hariciyenin kendisi için tanzim etmiş olduğu programın elde edilen bir nüshasını leffen takdim ediyorum.

Kaid-i Azamın ikamet etmekte olduğu mahale şahsi otomobili ile gittik. Bendeniz ve Protokol memuru ilk arabada, Başkâtip ikinci bir arabada idi.

Bahçede askeri bir müfreze tarafından selâmlandık. Bir bahriye bandosu da istiklâl marşımızı çaldı. Pakistan millî marşı henüz mevcut olmadığından Başkâtip önceden haberdar edilmişti.

Kaid-i Azama **İkramullah** tarafından takdim edildim. Bizi ayakta kabul ettiler. Nutku Türkçe okudum. Tercümesini evvelce Pakistan Hariciyesine tevdi etmiş idim. Nutuk bittikten sonra itimatnamemi takdim ettim. Kaid-i Azam bir örneğini leffen takdim ettiğim cevabî nutkunu İngilizce okudu. Nutuk bittikten sonra müsaade istedim ve Başkâtibimizi kendilerine takdim ettim. Kaid-i Azam gerek bendenizin gerek Başkâtibin elini sıktı ve programda olmadığı halde her ikimizi de yanına oturttu. Bir müddet sonra da bizleri içerdeki hususî odasına davet etti. Başkâtip tercümanlık vazifesini görmek üzere bendenize refakat etti. İkramullah da mükalememiz esnasında hazır bulundu. Hariciye ile yaptığımız temasta Fransızca bilen tercümanları olmadığından Başkâtibin istisnai olarak hazır bulunacağı bildirilmişti.

Kaid-i Azam ilk önce söze başlayarak Karaçi şehrini nasıl bulduğumu sordular. Bendeniz Ordu lisanını bilmediğimden dolayı özür diledim ve yakın bir zamanda bu lisanı öğrenmeğe azmettiğimi arz eyledim. Çok iyi edersiniz, esasen Ordu lisanı sizin için öğrenilmesi kolay bir lisan olacaktır, Türkçe kelimelere Ordu lisanında sık sık tesadüf edilir, hatta Ordu kelimesi bile Türkçedir, dediler.

Bu müddet zarfında şerbetler geldi. Kaid-i Azam önce bendenize servis yapılmasını işaret ettiler ve sigaramı da kendileri yaktılar. Hususî odadaki konuşmamız 15 dakika kadar sürdü ve pek ziyade iltifata mazhar oldum.

Ayağa kalktıkları zaman kendilerinden müsaade istedim, bendenizin ve başkâtibin elini siktular, odanın ortasına kadar da bendenizi teşyi ettiler.

İkramullah ve Protokol Umum Müdürü tarafından bahçeye kadar teşyi edildik ve askeri müfreze tarafından tekrar resm-i selâm ifa edildi. Geldiğimiz şekilde otomobiller ile otele avdet ettik.

Derin saygılarımla arzederim.

Büyükelçi
(Yahya Kemal Beyatlı)⁸⁸

Cinnah'ın Söylevi

Pakistan'ın milli kahramanı Kaid-i Azam **M. A. Cinnah**, Büyükelçi **Yahya Kemal Beyatlı**'nın elinden Güven Mektubunu aldıktan sonra, İngilizce olarak şu konuşmayı yapmıştır:

“Ekselans, size bugün, Pakistan'a ilk Türk Büyükelçisi sıfatıyla hoş geldiniz demekle büyük bir haz duyuyorum. Fakat bugünkü merasimin Pakistan milleti için tarihi sebeplerden dolayı yegâne bir mânâ ifade etmesi bakımından bu mahzuziyetim artmaktadır. Ekselansınızın bizzat işaret ettiği gibi uzun bir tarih boyunca doğmuş ve büyümüş olan birçok ruhî ve hissî bağlar Türk Milletini Pakistan Milletine bağlamaktadır. Yalnız bu değil, geçen 50 veya daha fazla yıl zarfında Dünya durumunun bir dönüşü ile Türkiye, devamlı bir surette düşüncelerimizi işgal etmiş ve Milletinizin cesareti, mesudane surette muhafaza edilmiş olan hürriyet ve hakimiyetiniz için Devlet adamlarınızın ve liderlerinizin Avrupa ortasında hemen yalnız başlarına başardıkları mücadele şekilleri hayranlığımızı mucip olmuştur.

Liderlerinizin birçok tarihî muharebelerdeki muzaffer gazaları, İnkılâbınızın terakkiler, büyük **Atatürk'ün** mesleği ve yükselişi, onun büyük Devlet adamlığı, cesareti ve uzak görüşlülüğü sayesinde milletinizin yeniden canlanması: bütün bu hareket ettirici hâdiseler Pakistan milletince çok iyi bilinmektedir. Filhakika Güney Asya'nın bu engin parçasındaki Müslümanlar arasında siyasî şuurun doğması işinde Memleketinizin mukadderatı bizim tarafımızdan sempati ve alâka ile takip edilmekte idi. Binaenaleyh Ekselansınızı temin edebilirim ki, Pakistan Müslümanları memleketiniz

⁸⁸ Nuza, “Yahya Kemal Beyatlı Hariciye Hizmetinde”, **Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal...**, s. 187-189

hakkında muhabbet ve hürmet hisleri beslemektedirler ve şimdi de hür, hâkim ve müstakil olan Türkiye ile Pakistan, her iki tarafın iyiliği için bağlarını gittikçe güçlendirebilirler.

Ümid ederiz ki Ekselansınızın yardımı ve işbirliği ile Devletinizle daha sıkı siyasî ve kültürel ilişkiler kurabilir. Ve böylece Dünyada barış ve refaha kavuşulması bahsinde kendi payımızın katkısını ekleyebiliriz.

Nihayet, Ekselansınıza, Türkiye'nin Pakistan'a göndermiş olduğu ilk Büyükelçisi sıfatınız dolayısıyla en samimî surette hoş geldiniz, derim. Bu dileğim, geçmişin tarihi ve kültürel bağlarından ve geleneklerinden kaynaklanan derin bir sevgi ile doludur.”⁸⁹

Karaçi'den İzlenimler

Büyükelçi **Yahya Kemal**, Karaçi'den Prof. Dr. **İhsan Şükrü Aksel'e** gönderdiği 26 Şubat 1948 günlü mektubunda şöyle diyor:

“Uzun bir yolculuktan sonra Karaçi'ye vardık. Lâkin bu varış yerleşmek hususunda karşılaştığımız zahmetlerle bir oldu. Şehir, sahilde, büyük bir şehirdir; hükümet merkezi olduğundan beri, her gün artan bir mesken buhranı ile bunalmaktadır. Şehirde oturulabilecek bir tek otel var; o otelde bütün elçilikler bir, nihayet iki odada barınmaktadırlar. Biz, Pakistan Hükümetinin misafirperverane yardımı ile güçbelâ, iki oda bulabildik, çok zahmet çekmekteyiz.”⁹⁰

Üstad, Karaçi'de iken Ankara'daki genç meslektaşı **Fuat Bayramoğlu** ile de mektuplaşıyor ve mektuplarında Pakistan'daki izlenimlerine kısa kısa değiniyor. Mektuplarını **Y.K.B.** başlıklı kâğıtlara, eski yazıyla yazıyor. Türkiye'de yeni Türk harflerinin kabulünden yirmi yıl sonra dahi eski yazıyı bırakmamış, özel mektuplarını Arap harfleriyle yazmaktadır. Adresi: Palace Hotel, Karachi, Pakistan'dır; Karaçi'de henüz Türkiye'nin bir Büyükelçilik binası yoktur.

Şairin hayranlarından olan Fuat Bayramoğlu, o sıralarda Yahya Kemal'in Bakanlık'taki bazı işlerini de kovalamakta ve ondan mektuplar almaktadır. İşte bunlardan birkaç alıntı:

⁸⁹ **Ibid.**, s. 189-190

⁹⁰ “Yahya Kemal'in Prof. Dr. İhsan Şükrü Aksel'e yazdığı mektuplar”, **Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyathı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul: 1984, s. 191

“Karaçi, 23 Şubat 1948:

Aziz Fuad Bey,

İki günden beri Karaçi'deyiz. Gelir gelmez halledilmesi çok müşkil bir mesken buhranı ile karşılaştık. Burada bütün Büyükelçilikler ve Elçiler, bir tek otelde ve bu otelin birer odasında barınmaktadırlar. Amerika Büyük Elçisinin bile aylardan beri bir elçilik binası bulamayıp karısı ve kızı ile otelde, birer odaya iltica ettiğini söylersem vaziyeti izah etmiş olurum...”⁹¹

“Karaçi, 9 Mart 1948

Çok Aziz Kardeşim Fuad Bey,

18 günden beri Karaçi'deyiz. Sizden henüz bir mektup alamadım...

Bir ay evvel bugün sizden, sizlerden ayrılmıştım. Bu müddet bana seneler gibi uzun göründü. Bu dakikada duyduğum ve düşündüğüm şeyler yazı ile ifade edilebilmekten uzaktır...

Henüz marttayız, gündüzlerin hararetine güç tahammül ediliyor. Gün geçe geçe hararet artıyor. Bazı geceler rüzgârsız ve sıcak geçince uyumak mümkün olmuyor.

Resmî vazifelerimizin hepsi yolunda ifa edildi; İtimatnamemi takdim ettikten sonra lâzım olan ziyaretler de bitti.

Mektubunuza muntazırım...”⁹²

“Karaçi, 15 Mayıs 1948

Çok aziz ve asil muhibbim;

...Bizim tekaüd meselesini açayım. Buraya gelir gelmez Vekâlet bu tekaüd mecburiyetini bildirdi. Sonra siz bir sene müddetle temdid edildiğini ve karamamenin tasdik olduğunu haber verdiniz. Ancak bu hususta Vekâlet'ten henüz resmî bir tebliğ vaki olmadı...Bu işe dair Vekâlet'te, salâhiyet sahibi zevatla temas ederek bana uzun boylu malumat verirseniz minnettarınız olurum...

Karaçi'de - bugün 15 Mayıs - ateşten bir rüzgâr esiyor. Hararet günden güne artıyor. Ne yapacağım bilemiyorum. Size yazmıştım ki buraya gelir

⁹¹ Fuat Bayramoğlu, “Mustafa Kemal Atatürk ve Yahya Kemal Beyatlı”, **Doğumunun Yüzyüncü Yılında Yahya Kemal Beyatlı**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara: 1994, s. 37

⁹² **Ibid.**, s. 40

gelmez şehrin inilebilir yegâne oteli olan Palas Otele inmiştik, Amerikan Sefiri, Fransız Sefiri, Mısır ve saire mümessilleri hepsi birer odadaydılar. Amerikan Sefiri bir milyon rupiye bir köşk bulabildi. Taşındı. Diğerleri halâ oteldedirler. Hükümet bize sefarethanemiz olmak üzere harap ve eski bir bina gösterdi. Tamir ve döşeme masrafının ne kadar yüksek olacağını tahmin ettiğimden ben bu binayı kabul etmedim. Lâkin ahiren Hariciye bize bir nota göndererek bu binayı kabul etmediğimiz takdirde, ilerde mesken buhranı daha ziyade artacağından, bundan başka bir bina bulamayacağımızı tasrih etti. Bu tasrih karşısında ben de Vekâlete hakikat-i hali yazdım. Zannederim ki Vekâlet muhamminin tahmin ettiği asgari altmış bin rupi masrafı çok görecektir. Bir de üstelik bir Büyükelçilik mobilyesini bu bütçeden vermeyecek, galiba Vekâlet'ten menfi cevap alacağım. Bu husususta Reşad Beyefendiyle görüşünüz; mütaleasım bana yazınız. İşte birçok sustuktan, tevekkül gösterdikten sonra hakiki vaziyeti size yazdım; yine başınıza bir dert açtım....

Gözlerinden öperim..."⁹³

“Palace Hôtel, Karaçi, 10 Temmuz 1948

Aziz, vefakâr, yüksek ruhlu muhibbim.

...Eylül içinde Ankara'ya dönmek için müsaade istemeği tasarlıyorum. İnşallah vatana, millete, size, sizlere kavuşurum.

Buradaki sıcakların şiddetinden, hayat sıkıntılarından daha iyi bahsetmeyim. Maddi tarafları bir yana bırakılırsa buradaki sefaretimiz çok şerefli, itibarlı ve sevimli oldu. Bu cihetten memnun ve ferahlıyım..."⁹⁴

“Palace Hôtel, Karachi, 10 Temmuz 1948

Aziz Fuat,

Bu baharda vatani, hepinizi görmek emelimdi. Kabil olamadı. Çünkü burada bana bakan doktor, kalp vaziyetinden tayyare ile avdete müsaade etmedi. Basra-Bağdat yoluyla dönmek de muhal. Çünkü oraları cehennem sıcakları içinde. Bununçün görüşmemiz eylül sonuna kaldı. Vekil izin verirse, Basra tarikiyle o zaman geleceğim.

⁹³ *Ibid.*, s. 45-46

⁹⁴ Prof. Dr. İsmail Parlatır (Yayına hazırlayan), *Gönülden Gönüle. Fuat Bayramoğlu ile Anılarda*, İstanbul: 1993, s. 187

Beni hatırlayan dostların birer birer hürmet ve hasretle gözlerinden öperim. Seni hicranla kucaklarım, aziz Fuat.”⁹⁵

Yahya Kemal, Karaçi'den dostu Esat Beyefendiye de şu mektubu göndermişti:

Palace Hôtel Karachi-Pakistan,

9 Ağustos 1948, Karaçi

Aziz muhibbim Esat Beyefendi; bu uzak diyara göndermek lütfunda bulunduğunuz güzel mektubu ve Küçük Çamlıca'da bir hâtırayı yaşatan iki resimli kartı aldım. Bu hatırlayışla gönlüm ne kadar doludur. Asaletinize teşekkürden âcizim.

Vatanda, arkamda sizin değerinizde, birkaç dost bırakmış olmak ömrümün yegâne mazhariyeti olmuştur. Emsalsiz bir güzellik mâdeni olan İstanbul Türkçemizin, şiir dilinde, lâyük olduğu şerefle belirmesi için, beş-on mısra yaratabilmek uğrunda, ömrünü tüketmiş insanlara gösterdiğiniz vefakârlık ne kadar nâdir bir fazilettir. Mektubunuzu ve kartlarınızı aldığım dakikadan beri bana duyurduğunuz nâdir faziletin zevkiyle doluyum.

Teşrinievvele doğru İstanbul'a dönersem, ilk arayacağım dostluklardan biri siz olacaksınız. Mektuplarınızı eksik etmeyiniz. Yalnız tayyare ile göndermek lütfunda bulununuz. Çünkü aksi halde, uzun müddet gelemez.

Hürmet ve muhabbetle gözlerinizden öperim.

Yahya Kemal Beyatlı⁹⁶

Emeklilik (1949-1958)

Karaçi'de Güven Mektubunu sunduktan beş gün sonra (evet -sadece beş gün sonra!)-Büyükelçi **Yahya Kemal Beyatlı**, Dışişleri Bakanlığın-dan 9 Mart 1948 tarihli ve 407/1 sayılı şu şifre telgrafı aldı:

“Nüfus kayıtlarına göre 1300 tek tarihli ve İstanbul yerli kayıtlı olmanız hasebiyle usulen 13 Nisan tarihinde 65 yaşını doldurmuş bulunacağınızdan 3360 sayılı kanun hükümlerine göre mecburi tekaüd icramız icabet-

⁹⁵ Cevat Kaya, “Yahya Kemal'e ait belgeler”, **Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı**, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul: 1984, s.208-209

⁹⁶ Neşreden: Dr. Muhtar Tevfikoğlu, “Yahya Kemal'in bir Mektubu”, **Türk Kültürü**, Sayı 170, Yıl XV, Aralık 1976, s. 114

mektedir. Memuriyetinizde devam arzu buyurulduğu takdirde temdit muameleleri için müracaat buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

*DIŞİŞLERİ*⁹⁷

Bu telgrafa, Büyükelçi **Beyatlı**, 11 Martta şöyle cevap verdi:

“1 numaralı şifre telgraf cevabıdır:

Madde 1– Şişli Nüfus dairesinden tebdilen almış olduğum nüfus tezkeresindeki 1300 tarihi rumî olup aslı Büyükada nüfus dairesinde bulunan kayıta doğum tarihim 1302 hicri, 1300 rumidir. Bu suretle doğum tarihim aynen 14 Sefer 1302, 20 Kasım 1300 ve 2 Aralık 1884 olduğuna nazaran bu sene 64 (altmış dört) yaşımaya girmiş bulunmaktayım.

Madde 2– Uhdeme tevdi buyrulmuş olan büyük vazifeye devam etmeyi ve Devletime hizmette bulunmayı şeref addetmekte olduğumu saygılarımla arz ederim.

BEYATLI⁹⁸

Bunun üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile Büyükelçi Beyatlı'nın emekli edilmesi bir yıl geciktirildi. Kararname şudur:

KARAR SURETİ

No. 3/7298

“Nisan 948 tarihinde 65 yaşını dolduracak olan Karaçi Büyükelçisi **Yahya Kemal Beyatlı**'nın, emeklilik işlerinin yapılmayarak çalıştırılmasının bir yıl uzatılması; Dışişleri Bakanlığının 18/3/948 tarihli ve 6408/96 sayılı yazısı üzerine, 1683 sayılı kanunun, 3360 sayılı kanunla değiştirilen 3. Maddesine göre, Bakanlar Kurulunun 29/3/948 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Cumhurbaşkanı İSMET İNÖNÜ (Başbakan ve Bakanların imzaları)⁹⁹

Yahya Kemal, “*Ben oraya (Karaçi'ye) mütekait olarak gittim*”, diyor. “Orta Elçi olarak takaütlüğü icra edilmişti. Tahdidi sin kanunu değiştirildi; 65 yaş addedildi. Doğumum 1300 Rûmî idi. Onu Arabî zannedip ye-

⁹⁷ DBA-Sicil No. 284

⁹⁸ Ibid.-Sicil No. 284

⁹⁹ Ibid.-Sicil No. 284

ni yıla çeviriyorlar. Arabisi 1302 idi. Yâni iki sene evvel tekaüt edildim. Vaziyeti alâkadarlara söyledim. Ama anlatmak kabil olmadı. Zaten Karaçi'ye dönmek istemiyordum. Çok sıcaktı. Fakat işin tuhafı halâ Orta Elçi maaşı alıyorum. Halbuki Büyükelçilikle arasında altı yüz lira fark var. D.P. (?) Orta Elçi ile Büyükelçinin farkı yoktur diyor...Derdimizi kimseye anlatamadık gitti.”¹⁰⁰

Karaçi Büyükelçimiz emekli edilmesini geciktirmek için uğraşmış. Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı, onun görev süresinin bir yıl daha uzatılması için 24 Şubat 1949'da Başbakanlığa yazmış. Konu ikinci defa Bakanlar Kuruluna götürülmüş. Fakat bu defa teklif kabul edilmemiştir. Başbakanlık Muamelat Umum Müdürlüğü, Hükümetin bu son kararını 3 Şubat 1949 tarihli, 76/96/6-421 sayılı ve Müsteşar imzalı yazıyla Dışişleri Bakanlığına bildirmiştir. Yazı şudur:

“Zat İşleri Dairesi U. Md. 24/1/949 tarihli ve 31213-36 sayılı yazıya karşılıktır.

*Yaş haddini doldurmuş olanların istihdamlarına devam olunmaması Bakanlar Kurulunca prensip itihaz edildiğinden Karaçi Büyükelçisi **Yahya Kemal Beyatlı** ile Rio de Janeiro Büyükelçisi Hüsrev Gerede'nin çalıştırılmalarının birer yıl uzatılması hakkındaki teklifinizin, Bakanlar Kurulunun 27/1/949 tarihli toplantısında görüşüldüğü üzere, kabul edilmemiş olduğunu saygılarımla arz ederim.”*¹⁰¹

Kısacası, Büyükelçi **Yahya Kemal Beyatlı**, kendi hesabına göre, 2 Aralık 1949'da 65 yaşını dolduracaktı. Dışişleri Bakanlığının hesabına göre ise bu yaşı Nisan 1948'de zaten doldurmuştu ve o tarihte emekli edilecek iken, Bakanlık, Büyükelçinin görevini bir yıl uzattırabilmişti. İkinci defa uzattırma teklifi ise Bakanlar Kurulundan geri çevrilmişti. Bu durumda Büyükelçi **Beyatlı**, Nisan 1949'da emekli olmayı beklerken Dışişleri Bakanlığı kendisine bir lütufta daha bulunup onu, aşağıdaki kararla bazı Arap ülkelerine geziye göndermiştir:

*“Karaçi Büyükelçisi olup halen geçici görevle Merkezde bulunan **Yahya Kemal Beyatlı'nın**, Türk ve Arap gençliğini yaklaştırmak zemini üzerinde tetkikatta bulunmak ve Arap üniversiteleri mahfillerile temas et-*

¹⁰⁰ Uysal, **Yahya Kemalle sohbetler...** s. 87-88

¹⁰¹ DBA-Sicil No. 284

mek, gerektiği takdirde konferanslar vermek üzere, tensip buyurulduğu takdirde Suriye, Lübnan ve Mısır'a gitmesi hususu tasviplerine arz olunur.

Zat İşleri Dairesi
Umum Müdürü

Muvafıktır 5.2.1949

(Dışişleri Bakanı) N. Sadak”¹⁰²

Üç yıl sonra da Yahya Kemal’in “tetkik için” Arap ülkelerine gönderildiği anlaşılmaktadır. **Adnan Menderes**’in Yassıada Mahkemesine sunduğu on yıllık örtülü ödenek cetvelinin 1952 yılına ait kısmında, “*Yahya Kemal’e Arap memleketlerinde tetkik seyahati için 1 700 lira*” ödenmiş olduğu görülmektedir.¹⁰³

Üstat şair Yahya Kemal’in emeklilik yıllarında Arap ülkelerine yaptığı son gezilerden geriye aşağıdaki şiiri kalmıştır. Okuyalım:

YOL DÜŞÜNCEİ

Bu defa farkına vardım ki ihtiyarlamışım,
Hayâtı bir camın ardından gösteren tılsım
Bozulmuş anlıyorum, çıktığım seyahatte.
Cihan ve ben değiliz artık eski halette.
Mısır ve Suriye, pek genç iken hayalimdi,
O ülkelerde gezerken kayıtsızım şimdi.

.....

Eğer mezarda, şafak sökmeyen o zindanda,
Cesed çürür ve tahayyül kalırsa insanda,
– Cihan vatandan ibarettir, i’tikadımca;
Budur ölümden benim çerçevem muradımca;
Vatan şehirleri karşımda, her saat, bir bir;
Fetihler ufku Tekirdağ ve sevdiğim İzmir;
Şerefli kubbeler iklimi, Marmara’yla Boğaz.
Üzerlerinde bulutsuz ve bitmeyen bir yaz,
Bütün eserlerimiz, halkımız ve askerimiz;

¹⁰² **Ibid.** - Sicil No. 284

¹⁰³ Soner Yalçın, **op. cit.**, s.534

Birer birer görünen anlı, şanlı cedlerimiz;
İçimde dalgalı tekbiri en güzel dinin
Zaman zaman da Nevâ-kâr'ı doğsun, İtrî'nin.
Ölüm yabancı bir âlemde bir geceyse bile,
Tahayyülümde vatan kalsın eski haliyle.

Yahya Kemal emekli olduktan sonra, birkaç gazeteci onunla söyleşi yapmak için oteline gitmişler. **Bedii Faik** de oradaymış, öteki gazeteciler gelmeden önce Yahya Kemal ona, “Bilir misiniz, demiş, en çok gazetecilerle konuşmaktan sıkılırım. İnsana her şeyi söyletmek isterler ve bunu adeta zorla gibi yaparlar.” Biraz sonra öteki gazeteciler gelmiş, söyleşi başlamış, orada bulunan Bedii Faik şunu aktarıyor:

“Tabii kendilerine göre sordular. Üstad kısa kısa cevaplar sıraladı, not aldılar, gene sordular ve sonunda bir tanesinin, “*Hocam, elçilik anılarınızı yazmayı düşünmüyor musunuz?*” diye sorması üzerine, Yahya Kemal ne yaptı bilir misiniz? Hiç ses çıkarmadan, yavaş yavaş yerinden kalktı ve dışarıya yürüyüverdi!”¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Bedii Faik, **Matbuat, Basım derkeen... Medya**, Doğan Kitap, İstanbul: 2001, 1. Cilt, s. 174

sayfa boş